

Вељко Ђурић Мишина
ШТА ЋЕ У СПЛИТУ СВЕТИ САВА

Ауторово издање

Лектура и коректура
Драгана Јовановић

Редактура
Петар Б. Поповић

Насловна страна
Здравко Мирчета

Штампа
Драслар партнер, Београд

Тираж: 1.000

Књигу препоручују:
проф. др Драган Пантић
др Никола Жутић

ISBN 978-86-905731-2-7

Вељко Ђурић Мишина

**ШТА ЋЕ У СПЛИТУ
СВЕТИ САВА**

**Београд
2007.**

Штампање ове књиге помогли су:

**протојереј Ђорђе Кнежевић,
некадашњи свештеник парохије у Сплиту
и
Управа Спомен-храма Светог Саве у Београду**

Драгани

Наше православље и нашу Цркву премноги сматрају за неку безначајну чињеницу, па и не рачунају у свом разорном раду са отпором са те стране. Заблуда је тих што помишљају само на бројну, организовану, механичку снагу. Али је заблуда и наша што дозвољавамо макар и илузију наше слабости, на којој непријатељ, и тајни и јавни, изграђује своју смелост, насртљивост, дрскост. Православље је, због свог ћутања и трпљења, доживљавало тешке увреде и клевете, велика понижења и пакости, и много друге гадо­сти од којекваго олоша. Многи је интелектуал­ни и морални бедник погледао на ову страну ко­чоперно, изазивачки, са презрењем. Многи су ни­коговићи, почев од ординарних новинарских пи­скарала до самозване псевдокултурне гомиле, по­чев од простака до многобројних идејних бескућ­ника, скрнавили наше светиње. Зато морамо јед­ном раскрстити са свим данашњим варвар­ством и цинизмом, са неуљудностима и глупим сујетама псевдокултурног снобизма, псевдолибе­ралистичке ограничености и псевдонаучне надутости.

Димитрије Најдановић

Предговор

Одавно филозофи, политиколози, социолози, психолози и други покушавају да објасне однос нације и религије. О томе су написане бројне књиге. Међу објављеним у комунистичкој Југославији посебно мјесто припада зборнику радова *Religija i društvo*, Београд, 1988. Међу појединцима треба истаћи Николу Дуганцију, који је објавио више цитираних текстова међу којима се посебно издваја *Religija i nacija*, Zagreb, 1983. Свима њиме је, међутим, заједничко то што религију посматрају са филозофских позиција које је утемељио Карл Маркс. А повијест није потврдила Маркова учења!

Од пропасти комунистичке Југославије, тачније од 1991. године, однос нације и религије занима и многе стране истраживаче. Међу њима се издваја Сабрина Петра Рамет. Иста тема занима и грађане бивше Југославије, сада расељене широм свијета. Посебно мјесто међу њима има Вјекослав Перица са докторском дисертацијом одбрањеном у Сједињеним Америчким Државама и објављеној прво на америчко/енглеском језику 2002. под насловом *Balkans idols – Religion and nationalism in Yugoslav states*, а потом (на српскохрватском језику и латиницом) у Београду 2006. године под насловом *Balkanski idoli – Religija i nacionalizam u jugoslovenskim državama*.

Српска православна црква је један од стубова Српства и српског народа и као таква, подложна је нападима с разних страна.

Напад на Цркву представља удар на темељ српске цивилизације. Остаје отворено питање да ли одбрана од таквих удара, који су пуни лажи, неутемељених и кривотворених чињеница, заслужује одговоре. Исто тако, остаје питање да ли ће лажне тврдње поновљене безброј пута једном постати истином!

У том контексту може се сагледавати зашто су хрватски повјесничари, као и публицисти разних профила, више пажње посветили Српској православној цркви него Римокатоличкој у XX вијеку. То је политика у којој се напада невинија страна!

„Истраживање политичког и kulturnog djelovanja Srpske pravoslavne crkve (u daljem tekstu: SPC) na području Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine od početka su 80-ih godina u većoj mjeri privukla pozornost hrvatskih i inozemnih autora. Poticaj povećanom interesu za djelovanje SPC-a na spomenutim područjima u većoj je mjeri rezultat javnog istupanja predstavnika SPC-a u bivšoj jugoslavenskoj federaciji nakon smrti J. Broza, kada su episkopi SPC-a iznosili optužbe o genocidu koji su, po njima, Hrvati izvršili nad srpskim narodom tijekom drugog svjetskog rata, te su odbacivali ekumenski dijalog na koji je pozivala Rimokatolička crkva, držeći ekumenizam sredstvom širenja promidžbe Katoличке crkve među pravoslavnim kršćanima.”¹

---

¹ Zlatko Kudelić, Srpska pravoslavna crkva kao tema novijih istraživanja hrvatskih i inozemnih autora, *Časopis za su-*

У посљедњих петнаестак година објављено је више радова о Српској православној цркви који због оног што износе заслужују дужну пажњу. Вриједи истаћи слиједеће:

1. Sabrina Petra Ramet, *The Serbian Church and the Serbian nation, Render unto Caesar – The religious sphere in world politics*, edited by Sabrina Petra Ramet and Donald W. Treadgold, American University press, Washington, D. C., 1995, p. 301-323.

2. Sabrina P. Ramet, *The Serbian orthodox church, Balkan babel*, Westview press, 2002, p. 100-117.

3. Sabrina P. Ramet, *The politics of the Serbian orthodox church, Serbia since 1989*, University of Washington press, Seattle and London, 2005, p. 255-285.

4. Zlatko Kudelić, *Srpska pravoslavna crkva kao tema novijih istraživanja hrvatskih i inozemnih autora, Časopis za suvremenu povijest*, br. 1, Zagreb, 1997, str. 157-176.

5. Zlatko Kudelić, *Srpska pravoslavna crkva u djelima hrvatskih i inozemnih autora između dva svjetska rata, Časopis za suvremenu povijest*, br. 3, Zagreb, 1998, str. 547-574.

6. Margareta Matijević, *Recepcija Hrvatske i Hrvata u pravoslavnome vjerskom tisku 1980.-1991. godine, Dijalog povjesničara/istoričara*, br. 8, Zagreb, 2004, str. 299-317.

По тврђењу неколицине истраживача, религије и вјерске организације у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији

су допринијеле порасту национализма код највећих народа у држави што је, између осталог, довело до крвавог распада 1991. године. Посебну улогу у тим збивањима хрватски историчари и публицисти приписују Српској православној цркви. Истовремено, улога Римокатоличке цркве свјесно потцјењују и намјерно занемарују.

Српској православној цркви се замјера форсирање митова који су, на посебан начин, допринијели стварању и очувању српске нације.² По многим, наглашавање митова се спроводило на разне начине, између осталог и изградњом вјерских објеката на „туђим”, у овом случају, римокатоличким, територијама.

Повијест учи да иза таквих тврдњи стоје неки други разлози. Индикативан примјер јесте неостварена изградња православног храма у Сплиту.

Римокатоличка и хрватска компонента у свим структурама општинске власти у Сплиту, без обзира на то да ли је била Аустро-Угарска, Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, односно Југославија или комунистичка Југославија, држава је имала знатног утицаја на рјешавање проблема православног храма у граду. То им је омогућавало да се нађу на истом послу: против Срба и Српске православне цркве у Далмацији!

Проблем изградње храма Светог Саве Српске православне цркве у Сплиту „рјешаван” је више од стотину година у неколико фа-

---

² Видјети: *Ratni krst srpske crkve*, Republika, broj 273, Beograd, 16-30. novembar 2001.

за. Прва обухвата вријеме легализације поклоњеног земљишта за храм и датира у периоду владавине Аустро-Угарске (односно Аустрије) над Далмацијом (до 1918). Друга је вријеме припреме документације и почетак радова и подудара се са постојањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, односно Југославије (1918-1941). Трећа је вријеме тражења дозвола за довршење и поклапа се са комунистичком Југославијом (1945-1991).

*****

Истраживачи прошлости Српске православне цркве су поклањали мало пажње сакупљању и објављивању података о изградњи храмова у новије вријеме. Изузетак је текст Момира Лечића „Изградња и обнова цркава и манастира од 1920. до 1941. године”, *Српска православна црква 1920-1970*, Београд, 1971, стр. 65-125.³

Повијест нам казује да је било више случајева да је изградња неког храма Српске православне цркве трајала деценијама. Тако је било и са храмом посвећеном Светом Сави на Врачару у Београду.⁴

---

³ О обнови и изградњи храмова Српске православне цркве на територији Славоније, Хрватске и Далмације видјети у: Софија Воџић, *Srbi i Srpska pravoslavna crkva u Hrvatskoj 1918-1929. – kratak pregled*, Tokovi istorije, 1-2, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd, 1997, str. 81-92.

⁴ О историји изградње овог храма има више радова:

Архијереји Српске православне цркве су, послије успостављања Патријаршије 1920. године, планирали обнављање порушених и зидање нових храмова широм прве јужнословенске државе проглашене 1. децембра 1918. године – Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, касније Југославије. Било је планирано и да се изгради неколико храмова посвећених првом српском архиепископу Светом Сави. До априла 1941, изграђен је само храм у Целљу.

„U međuratnoj se kraljevini srpsko-pravoslavna crkvena izgradnja razmahala naročito sredinom tridesetih godina. Tada se grade mamutski, ambiciozni projekti poput memorijalnog hrama svetog Save na Vračaru, replike kosovske Gračanice – velika crkva Svetog Marka u Beogradu, te katedrala Kosovskih mučenika u Đakovici na Kosovu. Razmišljalo se i o obnovi 'Dušanovog grada' kod Prizrena i gradnja srpskih katedrala u Skoplju i na Ohridu. Veliki pothvat neobizantinske arhitekture, crkva na brdu Vračar u Beogradu, po prvotnim je zamislima trebala biti veća od istambulske Svete Sofije i katedrale Svetog Izaka u St. Peterburgu.”⁵

Планирани и пројектовани храм посвећен Светом Сави у Сплиту до данас није завр-

---

Миодраг Д. Стефановић, „Храм Светог Саве“, Српска православна црква 1920-1970, Београд 1971, стр. 127-131; Милан Д. Јанковић, *Патријарх српски Герман – у животу и борби за Спомен храм*, Београд, 2001.

⁵ Vjekoslav Perica, Dva spomenika jedne ere. Političke konotacije izgradnje pravoslavne i katoličke konkatedrale u Splitu, 1971-1991, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 1, Zagreb 1999, str. 94 (у даљем тексту: В. Перица, н. д.).

шен. Како ствари стоје, тешко је да ће га било који Срби икада завршити.

Вриједно је помена да је најобимнији текст о овом проблему написао један Хрват, вишегодишњи комунистички општински функционер у Сплиту – Vjekoslav Perica, *Dva spomenika jedne ere. Političke konotacije izgradnje pravoslavne i katoličke konkatedrale u Splitu, 1971-1991, Časopis za suvremenu povijest*, br. 1, Zagreb, 1999, str. 93-126.⁶ Стога ово штиво заслужује дужно поштовање. Он, међутим, заслужује и стручну критику имајући у виду безброј политикантских, произвољних и неутемељених тврдњи које садржи.⁷ Но, то није основни предмет овога текста већ, у првом реду, нова сазнања у вези са проблемима изградње храма Српске православне цркве у Сплиту. Треба истаћи да она, углавном, стоје насупрот многих тврдњи Вјекослава Перице!⁸

---

⁶ Вјекослав Перица рођен је у Сплиту гдје је завршио основну школу, класичну гимназију и Правни факултет, био је секретар Комисије за односе са вјерским заједницама Извршног вијећа Скупштине општине Сплит. Од 1991. борави у Сједињеним Америчким Државама. Тамо је магистрирао политикологију и докторирао савремену европску историју.

⁷ Судаћи по многим написаним ријечима, Перица се надовезује на писање Крунослава Драгановића, римокатоличког свештеника, контроверзног научника и хрватско-ушашког дјелатника. Видјети: Krunoslav Dragano-*vić, Masovni prijelazi katolika na pravoslavlje hrvatskog govornog područja u vrijeme vladavine Turaka*, Mostar, 1991. Ово је докторска дисертација објављена на њемачком језику 1937. у Ватикану.

⁸ Вјекослав Перица је један у низу хрватских и римокатоличких аутора који дан-данас кривотворе неспорне

А фалсификовање прошлости је код хрватских публициста (и иних) постало мода. Довољно је погледати само фељтоне у *Glasiu Koncila*, гласилу Римокатоличке цркве у Хрвата, објављене током посљедњих година који се односе на Србе, па се увјерити у тврдњу.

Овим текстом, прича о храму Светог Саве у Сплиту се неће завршити. Исто као и храм! Она би могла бити само објективнија.

*****

Овај текст доприноси расвјетљавању околности и (не)прилика које су пратиле планирање и изградњу храма.

Текст је хронолошка реконстраукција догађаја заснована на доступној, аутентичној и вјеродостојној архивској грађи. Како у истраживању није искључиво увијек могуће доћи до комплетне грађе, јасно је да понегдје морају постојати празнине. Оне, међутим, не могу драстично нарушити разумјевање цјелине текста кад је ријеч о навођењу догађаја.

историјске чињенице о положају Српске православне цркве у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, односно Југославији и комунистичкој Југославији. Видјети: Zlatko Kudelić, *Srpska pravoslavna crkva u djelima hrvatskih i inozemnih autora između dva svjetska rata*, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 3, Zagreb 1998, str. 547-574; Ivan Mužić, *Katolička crkva u Kraljevini Jugoslaviji*, Split 1978, str. 27-32.

О положају Римокатоличке цркве у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, касније Југославији, видјети у: Ljubodrag Dimić, Nikola Žutić, *Rimokatolički klerikalizam u Kraljevini Jugoslaviji*, Beograd, 1992.

I
ОД ИДЕЈЕ ДО ЗИДОВА

1.1. Вријеме борбе за локацију и дозволе за градњу

Тешко је утврдити ко је први писао о постојању православног храма у Сплиту. По неким тврђењима то је био епископ далматинско-истријски Никодим Милаш у свом дјелу *Православна Далмација*, објављеном у Новом Саду 1901, који је навео да је храм постојао прије раскола у хришћанству 1054. године. Истраживач српске прошлости у Далмацији Стефан Роца је утврдио: „Још од XI века, грчки колонисти имали су у Сплиту две своје цркве: Успеније Богородице и Св. Киријака. Нестанком Грка, нестало је и њихових богомоља.“¹

Такође је тешко утврдити ко и када је први предложио изградњу (новог) православног храма у Сплиту. (Зна се да је у царском Бечу, пријестолници Аустро-Угарске, 1895. године освештан храм посвећен Светом Сави и да је цар Франц Јозеф присуствовао томе чину.)

---

¹ Стефан Роца, Православна црква у Сплиту (рукопис), Архив Српске академије наука и уметности, Инв. бр. 11211/7 (у даљем тексту: С. Роца, Православна црква у Сплиту).

Има тврдњи да је 1808. године, у вријеме француске владавине Далмацијом и другим крајевима Балкана, створена епархија Далматинска са сједиштем у Задру. Исте године одлучено је да се започне са изградњом храма у Сплиту.² Тешко је закључити зашто је тај посао у том периоду застао. Можда је један од најважнијих разлога тај што је француска владавина била краткотрајна! Када је ријеч о потоњој владавини аустријске државе над Далмацијом, власти нису показале благонаклоност ни према Србима, нити православној вјери. Било је то вријеме суровог унијаћења и римокатолизације.³

Крајем XIX вијека сплитски православни Срби су за своје вјерске потребе, посебно о Божићу и Васкрсу, на располагању имали просторије Соколског друштва. Ради богослужбених обреда долазио је свештеник из Дицма. Светосавске и Видовданске свечаности су организоване у Српској читаоници.⁴

Поступајући по прописима аустријског законодавства о редослиједу послова у случајевима подизања вјерског објекта, у Задру је 1899. године формиран Одбор за градњу православне цркве у Сплету који је одмах прионуо на посао. Тадањи владика далматинскоистријски Никодим Милаш је добро познавао финансијске могућности своје епархије и вјер-

---

² Е. Н. М., *Православна Далмација*, Нови Сад, 1901, стр. 476.

³ О унијаћењу видјети: Симо Матавуљ, *Пилипенда*, било које издање.

⁴ С. Роца, *Православна црква у Сплиту*.

них. Трагајући за добротворним прилозима, почетком 1902. године писао је Светом архијерејском синоду Руске православне цркве. То писмо је најприје упутио митрополиту црногорско-приморском Митрофану Бану, молећи га да га прослиједи у Москву. Митрополит Митрофан је то и урадио, обративши се за помоћ руском посланику на Цетињу. Када је Синод одговорио да ће помоћи изградњу храма и то са 2.000 руских рубаља, митрополит је о томе писао епископу Никодиму. У потоњим мјесецима двојица архијереја су трагала за начином како да се обећани новац допреми у Задар. „А пошто сва ова ствар мора у пуној тајности остати, то не би ни сам знао наћи згодан начин како би ми Ваше високопреосвештенство речену своту доставило. Можда би још најподесније било, кад би Ви ту своту (промјенљивати је тешко у аустријски новац) у затвореном писму и добро запечаћеном пакету, поштом мени овамо непосредно послали, без означања на пакету шта се у њему садржи. Могао би се употребити и овај пут: или господин министар Власов, или Ваше високопреосвештенство могли би послати новце у Беч господину руском проти Александру Васиљевичу Николајевском (Wien I Hegelgasse 17) и г. прота би могао тада непосредно мени, у Задар, новце доставити.“

Новац је 23. јула 1902. у Задар донио архимандрит Доситеј Јовић. Пријем 5.040 аустријских круна потврдио је епископ Нико-

дим признаницом и писмом које је упутио митрополиту Митрофану.⁵

Тешко је утврдити шта се у овом случају даље дешавало, јер нема грађе која би помогла у реконструкцији.

Услијед политичких неприлика и рата 1914-1918. године, није се одмакло од почетка, то јест од формирања Одбора и одређене своте прикупљеног новца.

Тешко је утврдити и када је послје Првог свјетског рата намјера градње храма у Сплиту поново обновљена. За конкретније датирање такође нема довољно архивске грађе, па стога питање остаје без одговора. Ипак, дјелимичан одговор је могуће дати захваљујући документима који се налазе у разним фондovima Архива Југославије у Београду, какви су „Централни пресбиро Претседништва Министарског савета“, „Министарство вера“, „Министарство грађевина“, „Министарство правде“ и тако даље, и приватним архивама.

Српска православна црквена општина у Сплиту је формирана 1922. године.⁶ Она је послје двије године (1924) од сплитске општинске власти добила простор за изградњу капеле. Простор је преуређен и убрзо освештан. Тако је изграђена капела посвећена Светим апостолима Ђирилу и Методију. Како капела није

---

⁵ Видјети: *Животопис или успомене из живота митрополита Митрофана Бана*, Приредило, напомене, ријечник и предговор др Вук Минић, Обод, Цетиње 1991, стр. 336-339.

⁶ В. Перица, н. д, 96.

могла да послужи парохијским захтјевима, покренута је иницијатива за изградњу храма.

Сплитски парох Сергије Урукало иницирао је стварање Одбора за градњу. Убрзо је расписан и конкурс. У међувремену, стизали су и прилози за градњу. На конкурс је стигло 15 понуда између којих се издвајао рад архитекте Александра Дерока. Рад је, међутим, био одбачен и прихваћен онај који је нудио византијску варијанту храма.⁷

Министарство грађевина Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца је, у оквиру својих надлежности, добијало приједлоге регулационих планова појединих градских општина. Тако је и сплитска општина 1927. године доставила свој приједлог плана на одобрење. У одговору, од 15. маја 1928, начелник Општег одјељења је, између осталог, примјетио да у плану нема назначеног православног храма: „Од стране заинтересованих, примећено је да у регулационом плану није јасно означен положај за православну Цркву, а да је на простору који је црквена општина купила, означена у генералном плану католичка катедрала. Положај и смер православних цркава везани су за извесне услове преко којих се не може прећи, па би било целисходно да се општинско управитељство унапред споразуме са надлежним факторима, како би се избегли доцнији приговори“. Предложени регулациони план је враћен у Сплит са захтјевом да се измјени и поно-

---

⁷ С. Роца, Православна црква у Сплиту.

во врати у Министарство грађевина на коначно одобрење.⁸

Државно заступништво у Сплиту обавијестило је 8. априла 1929. године Епархијску консисторију у Задру о важним подацима везаним за локацију будућег храма:

– Христифор Тузлић оставио је тестаментом од 24. марта 1862. године насљеднику Кости Вучковићу 2.500 царских форинти да „овом свотом припомогне кад би се у Сплиту зидала православна црква”. Вучковић је 9. августа 1862. закључио споразум са сплитском општином којим је купио земљиште звано „Мирчета” за зидање храма тако што је 2/5 добио бесплатно а 3/5 за 2.400 царских форинти.

– Коста Вучковић је својим тестаментом од 24. септембра 1893. године завјештао да његов насљедник Стеван Перовић преда Епископској консисторији у Задру 2.500 царских форинти ради извршења жеље Христифора Тузлића. Када је Перовић предао новац био је испуњен завјет Христифора Тузлића.

– Купљено земљиште (IV биће улошка 2304 п. о. Сплита) укњижено је на име Косте Вучковића, али је намјена остала неиспуњена!

– Консисторија је 15. августа 1898. добила одговор од сплитских општинских власти

---

⁸ Писмо начелника Општег одељења Министарства грађевина Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Бр. 16201/27, Општинском управитељству Сплита – Лична архива. У писању овог текста користио сам аутентичну, оригиналну и вјеродостојну архивску грађу чије копије имам у посједу. Наводићу сигнатуре само оних документа која сам пронашао у архивима.

да купљено земљиште „не би било сходно намијењеној сврси“, тј. зидању цркве. Перовић је понудио сплитској општини да се изврши замјена мјеста на што му је она повратила 3.815 царских форинти. Перовић је потом о свему обавијестио Епархијску консисторију. Консисторија се сагласила да купљено земљиште и даље остаје у Перовићевом власништву све док он не да своју имовину на другој локацији (V, VI и VII биће улошка 2304 п. о. Сплита).

Перовић је своје земљиште уступио Консисторији под условом да се на њему неће изградити никаква друга зграда осим православне цркве, нити ће се икоме продати.⁹

По свему судећи, било је много приједлога које је једна, друга или трећа страна одбијала, па се проблем враћао на почетак. То потврђује и један елаборат састављен крајем 1931. године у коме су наведене и ове чињенице:

– Српско православно црквено туторство у Сплиту молило је 24. јуна 1928. општинску управу за проширење постојеће парцеле предвиђене за изградњу храма. Општинска управа је сматрала да је парцела непогодна и понудила да јој промјени намјену и за узврат понудила нову локацију. У потоњим преговорима понуђено је мјесто између тадашњих улица Балканске и 11. пука што је прота Урукало одбио. Затим је понуђено земљиште у

---

⁹ Писмо Државног заступништва у Сплиту, Бр. 3022/29 од 8. априла 1929, Епархијској консисторији у Задру.

Бихаћкој улици које је прота Урукало прихватио, али га је одбио Одбор за градњу. Тада су преговори поново застали. У међувремену, Бискупско сјемениште је било заинтересовано да купи земљиште у власништву Српско православног црквеног туторства, али су и ти разговори пропали.

– Српско-православно црквено туторство поднијело је 25. октобра 1930. молбу за дозволу за грађевинске радове. Општинска власт је одговорила писмом у којем је, између осталог, наведено: „Нема се ништа проти облика приказаног нацрта цркве али се свакако тражи да црква буде смјештена на друго мјесто у граду и то:

„1. јер она својим маленим димензијама тражи мањи и интимнији амбијент од широког простора на којем је пројектирана,

„2. што њезино смјештање на тражено мјесто противи се регулационом плану.

„Предлаже се стога да се мјесто за цркву потражи у првом реду на мјесту данашње жандармеријске касарне (Св. Марија) гдје би по нашем мишљењу најбоље пристајала. Особито наглашујемо, да у истим монументални облици у којима је заснована црква неби због њезиних малених димензија дошли до правога монументалног изражаја на том широком положају док би иста у другом ужем амбијенту испољи-

ла сву монументалност облика и зами-сли те цркве“.

Послије је општинска власт понудила локацију у Свачићевој улици. Црквена власт је приједлог одбила и 11. фебруара 1931. поднијела нови захтјев у којем је понудила четири могуће локације:

а. један дио градског перивоја који би био довољан за изградњу цркве и парохиског дома,

б. половина земљишта браће Сток уз Балканску улицу на којем је столарска радња мајстора Ј. Чеха,

в. угао Зрињске и Свачићеве улице и

г. земљиште у Улици 11. пука.

Градско повјеренство је одговорило да је мишљења да трећи приједлог прихватљив имајући у виду естетску страну, потом предлаже други, док први и четврти, како наводе, треба искључити. У случају непостизања договора на понуђене приједлоге, „онда би се морало дозволити да граде на своме земљишту а то из разлога јер би било неупутно да се овом градњом затеже“. У међувремену је Градско повјеренство питало за стручно мишљење римокатоличког свештеника Франу Булића, из Бискупског сјеменишта. Он је одговорио да је други приједлог прихватљив.

Послије таквог става, Општинско повјеренство је започело преговоре са власником, како је он одбио сваку варијанту осим продаје и то по веома високој цијени, отпао је и тај приједлог. Општинско повјеренство је 9. маја 1931. истакло: „Većinom glasova zaključuje se

slijedeće: Pošto bi se naumljenom gradnjom mijenjao gradski plan u jednom veoma važnom položaju regulacije i izgradnje grada, jer je na tom položaju predviđjena monumentalna zgrada nove katedrale, u vezi sa kompleksom Biskupskog sjemeništa i drugih objekata u vezi sa katedralom to imajući obzira i na eventualnu osjetljivost koja bi mogla nastati osujećenjem toga plana i u želji da se izbjegne i sama sumnja u tu osjetljivost i da ostane nepomućena potrebna snošljivost i izmjenični obziri između katoličke i pravoslavne crkve, to se zaključuje, da se gradjevna dozvola ne udijeli.“

Ово замјешатељство се додатно искомпликовало оног момента када се јавио сплитски начелник приједлогом да све заинтересоване стране директно преговарају. Тако је првом приликом закључено да су принципијелно сагласни да је „najzgodnije mjesto za gradnju pravoslavne crkve zemljište vlasnosti државног erara u centrumu grada gdje se danas nalazi zgrada bivšeg samostana Sv. Marije u kojem je smještena žandarmerijska kasarna“. Послије тога, Општинско повјеренство је дописом од 21. септембра 1931. позвало интересенте да прихвате то становиште. Бискупско сјемениште и жандармеријска команда су пристали, али је православна општина одуговлачила с одговором, па је и тај договор остао неиспуњен.¹⁰

---

¹⁰ Елаборат „Historijat rada Općinskog upraviteljstva u predmetu gradnje srpsko-pravoslavne crkve u Splitu“ од 3. новембра 1931. године.

Епархијска консисторија је разматрала проблем 17/30. априла 1930, уз изношење важних чињеница у вези са локацијом:

– Црквеноопштински савјет у Сплиту на сједници одржаној 11. децембра 1927. одлучио је да се сплитској Општини продају честице (које су својевремено поклоњене за изградњу православног храма) по цијени од 100.000 динара. Та одлука је предочена Стевану Перовићу и он се сагласио, захтјевајући да новац буде уплаћен у фонд „Завјештај Косте Вучковића и Стеве Перовића“ за изградњу храма.

– Епархијска консисторија је 5. јуна 1929. прихватила ове одлуке покренувши уобичајени административни посао отуђења имовине. И Министарство правде, односно његово Вјерско одјељење, потврдило је да је и краљ Александар Карађорђевић указом одобрио продају.

– Прота сплитски Сергије Урукало*, као консисторијин опуномоћеник, склопио је са

---

* Вриједно је помена шта је Вјекослав Перица написао о свештенику Сергију Урукалу: „Sergije Urukalo je bio parohom u Obrovcu i arhijerejskim zamjenikom u Splitu od 1911. do 1943. Sredinom tridesetih godina pokrenuo je akciju prikupljanja novca za izgradnju pravoslavnog hrama u Splitu, ali je, navodno, dio dobijenog novca potrošio za privatni biznis, a dio na političku djelatnost. Urukalo je bio članom raznih jugoslavenskih unitarističkih organizacija i predsjednikom 'Srpskog kulturnog kluba'. Od travnja 1941. u Splitu djeluje 'Srpski Odbor' kasnije preimenovan u 'Nacionalni komitet'. S tim komitetom surađuju specijalni izaslanici vođe srpskog četničkog pokreta Draže Mihailovića: iz Foče dolazi vojvoda Dobroslav Jevđević, a nešto kasnije

сплитском Општином купопродајни уговор на основу којег је 27. марта 1930. обављено укњижење власничких права у корист Општинске управе Сплита.

– Епархијска консисторија је, имајући све ово у виду, одлучила да се на будућем храму на видном мјесту постави мраморна плоча

iz Kolašina vojvoda Ilija Trifunović-Birčanin koji je u Splitu i umro 1943. U Splitu je bilo političko vodstvo četničkog pokreta za Dalmaciju na čelu s vojvodom Trifunovićem-Birčaninom, Urukalom, Nikom Novakovićem koji je bio urednikom četničkog lista 'Krik iz jame', Radovanom Ivaniševićem, kapetanom jugoslavenske vojske i kasnije jedno vrijeme načelnikom štaba 'Dinarske divizije' kninskoga popa vojvode Đujića. Ovaj je četnički komitet koordinirao suradnju kninskih četnika i talijanskih okupacijskih vlasti. Vidi: *Split u Narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945*, Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, 1980., i Drago Gizdić, *Dalmacija u NOB-i*, Split, 1969.“ – В. Перица, н. д, стр. 99.

На овом мјесту вриједно је поставити неколико питања: Зашто нема ниједне ријечи о хрватским усташким злочинима над Србима у Далмацији који су били повод неких активности проте Урукала? Зашто нема ниједне ријечи о Југословенској војсци у Отаџбини? И тако даље. Остаје и питање: Да ли би прота Урукало заслужио боље квалификације да се, којим случајем, одредјелио за комунистички покрет и одрекао се своје вјере и националности!

Ако би писали као и Јурица, онда би за Јуру Биљића (рођен у околини Добоја), високог комунистичког руководиоца у Хрватској после 1945. године, навели да је имао бурну прошлост: припадао је усташкој војсци 1941/42. Заробљен је на Озрену 1942. али је на интервенцију непознатог члана партизанског штаба пуштен на слободу. После 1945. био је начелник Управе за државну безбједност у Добоју – Миленко Максимивић, *Синови Озрена, Добој-Озрен*, 1996, стр. 223.

са угравираним текстом „Завјештај Косте Вучковића и Стевана Перовића“.¹¹

Општинска управа Сплита и Српска православна црквена општина договориле су се о новој локацији.

Црквена општина је 25. октобра 1930. молила сплитску општинску управу за издавање дозволе за подизање храма: „На основу приложеног техничког елабората и дотичних исправки, молимо Горњи Наслов, да нам изда прописну дозволу да можемо несметано подигнути свој нови св. Храм, на земљишту својине: Српско Православне Црквене Општине у Сплиту т.ј. на парцелама: 7243/1 и 728371 те 7282/3 З.Ул. 453 Општ. Сплит“.¹²

До проглашења Устава Српске православне цркве 1931. године, сједиште Епархије далматинске било је у Шибенику, а тада је одређено да се премјести у Сплит.¹³ Тешко је

---

¹¹ Записник сједнице Епархијске консисторије, К II. Бр. 1568/зап. 39 од 17/30. априла 1930. године.

¹² Писмо Српско православног црквеног туторства у Сплиту, бр. 47 од 25. октобра 1930, Општинској управи Сплита.

¹³ Устав Српске православне цркве, Београд, 1931; Проблем преношења сједишта епархије био је сложене природе. Тако је у сплитским новинама *Novo doba* од 19. новембра 1931. писало: „Izgleđa da je ovo i bio pravi razlog što se je oteglo sa imenovanjem novog dalmatinskostarskog episkopa Dr. Irineja Đorđevića, koji je bio izabran na posljednjem arhijerejskom saboru. Bilo je čak najavljeno da će kroz ovaj mjesec uslijediti njegovo ustoličenje u Šibeniku, ali o tome sada više nema govora“. Писмо дописника Централног прес бироа Председништва Министарског савета Краљевине Југославије, Пов. бр. 314 од 27. јула 1931. године, централи – Архив Југославије, фонд

утврдити који су све разлози допринијели да се Свети архијерејски сабор Српске православне цркве опредјели за промјену сједишта епархије. Једно је ипак сигурно: том промјеном није се тежило убрзању изградње храма у Сплиту, како то импутирају поједини аутори римокатоличке и хрватске провенијенције, као што је помињани Вјекослав Перица.¹⁴

Далматински Срби су у то вријеме дјеловали преко удружења „Привредно-културна матица за сјеверну и средњу Далмацију“, која је штампала своје новине *Глас*.

У броју од 23. јула 1931. године, у овом гласилу је објављен непотписан чланак, што у то вријеме није било неуобичајено. (Било је мишљења да је аутор др Урош Десница, адвокат из Сплита и бивши посланик Радикалне странке.) У тексту је дат кратак преглед историје православља. Поменуто је, на примјер, и скупштина православних свештеника из Далмације, одржана по наредби цара Наполеона Бонапарте 30. новембра 1808. у православном храму Свети Илија у Задру. У наставку је дато више података о изградњи неколико римокатоличких цркава у Београду после 1918. године, тј. од стварања јужнословенске државе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, што је свједочило о вјерској толеранцији. У том контексту је истакнуто да проблем изградње пра-

---

„Централни пресбиро“, фасцикла 12, спис 42 (у даљем тексту: АЈ, 38,...).

¹⁴ Писмо дописника Централног прес бироа Председништва Министарског савета Краљевине Југославије, Пов. бр. 774 од 19. новембра 1931, центри – АЈ, 38, 13-44.

вославног храма у Сплиту треба посматрати такође у истој равни. „Перцентуала православних у Сплиту, једнака је перцентуали католика у Београду, а много јача него у Крагујевцу и Шапцу“, наглашено је у тексту.

Говорећи о потреби изградње православног храма, аутор је указао на национално и интелектуално значење Сплита. „Овај град је спона између још сировог Балкана и културног Запада, па већ ради сопственог престижа он мора да добије православни храм, који претставља више једну потребу Сплита него потребу православља. Сплиту је у овој држави намењена једна улога, која није само економске и трговачке природе. Сплит има да врши једну репрезентативну функцију и једну културну мисију.“ Потом је истакао да ни у религиозном животу Сплит не смије да има подређену улогу. Навео је да градска управа размишља о градњи џамије и синагоге, и упозорио да се с једнаким интересом не прате напори око подизања православног храма, закључивши да „то има свог тумачења“.

У наставку аутор је казао да је православна богомоља лијепо уређена и укусна иако се налази у подруму једне зграде у дворишту жандармеријске касарне. „За градњу православне цркве било је намењено од бпк. Константина Вучковића једно земљиште у центруму Сплита, али је надошао регулациони план вароши, који је то земљиште пресекао на двоје како би се туда провела нека улица.“ То се, додуше, како додаје, „још није догодило, а

сумњиво је хоће ли кад да се догоди, али тек црква је ту била онемогућена“.

Послије тога, подсјећа аутор, држава је дала друго земљиште, на периферији са сјеверне стране обронака брда Маријан, али су и онда настали нови проблеми изазвани административним заврзламама. Наиме, сплитски православни хришћани предали су општинским властима план храма израђен у Министарству грађевина. „Судбина те молбе, која је поднесена пред много месеци, није једноставна.“

На крају текста аутор је закључио: „Ту имају да кажу своју ријеч и градско повјеренство и конзерваторијални уред и опћинско техничко одељење и непосредне комшије и да на концу опћинска управа изрече своју праведну и неумитну пресуду, за чију је повољност давала пуно јемства личност опћинског начелника дра Јакше Рачића, човјека широких видика и признате политичке тактичности. Званично та пресуда није још саопштена, али се додаје да је она већ пала и да је повратила проблем православне цркве у Сплиту у оно стање, у којем се је он налазио на 30 новембра 1808 г. кад је Наполеонов намјесник генијални јевреј Винцензо Дандоло сазвао православне Далмације у цркви св. пророка Илије у Задру. Нека је част и слава пепелу частитог Винценза Дандола.“¹⁵

---

¹⁵ Писмо дописника Централног прес бироа Председништва Министарског савета Краљевине Југославије, Пов. бр. 774 од 19. новембра 1931, централи – АЈ, 38, 13-44.

Тешко је утврдити шта се непосредно потом дешавало. По свему судећи проблематика је била тема многих разговора у општини. То потврђује и вијест коју је дописник Централног прес бироа, непуна два мјесеца касније, тј. 24. септембра 1931, послао својој централи: „Питање изградње српско-православне цркве у Сплиту, које се повлачи већ годинама, изгледа да се у последње време приближило крају, у толико колико је одређено земљиште где би та црква имала да се сагради, наиме у средишту Сплита, где се данас налази српско-православна капела. На том терену постојао је некада католички женски манастир св. Марије, а сад су зграде манастира употребљене за жандармеријску касарну, у чијем је приземљу садања православна капела. Те би се зграде имале да поруше и да се на том месту сагради нови храм.“¹⁶

По свој прилици је рјешавање проблема изградње православног храма у Сплиту застало управо онако како је то нагласио аутор текста у *Гласу*, Привредно-културне матице за сјеверну и средњу Далмацију!

Дакле, припрема изградње православног храма у Сплиту се није помјерила с почетне тачке ни тих година!

Сплитски парох, прота Сергије Урукало, писао је 16. маја 1932. Финансијској дирекцији Приморске бановине обавјештавајући је да је, сходно писаној препоруци Одељења

---

¹⁶ Писмо дописника Централног прес бироа Председништва Министарског савета Краљевине Југославије, Пов. бр. 493 од 24. септембра 1931, централи – АЈ, 38, 13-44.

катастра и државних добара Министарства финансија од 8. априла, прихватио поступак процјене црквених и државних парцела: „Овом је Звању то потребно јер мора да поднесе свој предлог старијој Црквеној Влади односно Министарству Правде прије него даде свој одговор да пристаје на ту понуђену измјену“.¹⁷

Финансијска дирекција је прихватила понуду сплитског проте, па је организована процјена имовине 20. јуна. То су урадили овлашћени вјештаци који су о обављеном послу саставили извјештај: „Na poziv Srpske Pravoslavne Opštine od 18. juna ove 1932 god. potpisani vještaci na licu mjesta, potanko su pregledali gradjevno stanje cijele zgrade bivšeg samostana Sv. Marije, a sada Žandarmerijske kasarne i pronašli su slijedeće:

„Pomenuto gradilište ubilježeno je pod uloškom kat. br. 456 biće 6. čestica 2384 mjeri svega 1723 m/2.

„Današnje stanje zgrade i ako je obitavano je dosta trošno. Cijelina sastoji se od više raznih gradjevina kako po gradnji tako i po visinama. Kako s vanjske tako i s unutarnje strane zgrada je izvedena sasvim jednostavno i bez ikakvih instalacija tako da je adaptacija bilo za kakove svrhe nemoguća.

„Prema navedenom kako gradjevna tako i korisna vrijednost zgrade nebi se mogla uzeti u obzir već samo njezino današnje gradjevno stanje koje je kako je već navedeno poslije nekoliko sto-

---

¹⁷ Писмо проте Сергија Урукала, бр. 98 од 16. маја 1932, Финансијској дирекцији Приморске бановине.

tina godina opstanka osim vanjskih zidova potpuno trošno i potpuno neuporabivo. Prema tome zgrada kao takova ne može se za ništa upotrebiti već se mora potpuno porušiti da se ponovo podigne po novom regulacionom planu.“¹⁸

Одељење катастра и државних добара затражило је 20. октобра 1932. од Финансијске дирекције Приморске бановине извјештај са подацима „дали постоји одобрени регулациони план града Сплита, како је решено питање земљишта Српско-Православне Црквене Општине и што се по томе одобреном плану на истоме има подићи. Даље у исто време, Дирекција ће извести, зашто би земљиште Српске Православне Црквене Општине могло употребити и искористити, ако би се ова размена одобрила.“¹⁹

Проблем изградње православног храма у Сплиту био је помињан и на сједницама Министарског савјета Краљевине Југославије. Тако је априла 1933, закључено да се направи размјена имовине између државе и Српске православне црквене општине. На основу тог закључка, 30. априла је направљен уговор Државног ерара Краљевине Југославије, којег је заступао државни правобранилац у Сплиту др Венцеслав Целигој, с једне стране, и Српске православне црквене општине у Сплиту, коју су заступали прота Сергије Урукало, као пред-

---

¹⁸ „Процјена“ двојице вјештака од 20. јуна 1932.

¹⁹ Писмо Одсека државних добара Одељења катастра и државних добара Министарства финансија, бр. 33362 од 20. октобра 1932, Финансијској дирекцији Приморске бановине.

сједник, и чланови др Димитрије Марчетић и Илија Кутлача, с друге стране. По уговору, обављена је замјена непокретности без икаквих доплата. У члану 3. је писало: „Државни Ерар уступа Српској Православној Црквеној Општини у Сплиту чест. згр. 2384 у површини од цирку 1723 м-2 с тим да је Српска Православна Црквена општина дужна уступљену честицу зграду употребити искључиво за подизање првог српског православног храма и других црквених објеката, а Српска Православна Црквена Општина обавезује се да ће на уступљеном простору подигнути и храм и друге црквене објекте кад и у колико буде могла располагати са потребитим финансијским средствима, а неће употребити чест. згр. 2384 у друге сврхе него ли одређене у овом уговору, као н. пр. исту продати или замјенити.“

Документима је утврђено и ово: „Обе се уговорнице одричу да овај уговор побијају ради заблуде или прикрате преко половице вредности“.²⁰

Уговор је ступио на снагу 1. маја, када га је прихватио Епархијски управни одбор епархије Далматинске.

Прослава Видовдана 1934. године протекла је слично као и све раније: „После свечане Службе Божје у католичкој катедрали одржани су помени у осталим црквама, у српско-православној капели, старокатоличкој богомољи и синагоги“.²¹

---

²⁰ „Уговор измене“, ћирилицом. Вриједи истаћи да су сви потписи ћирилични.

²¹ Писмо дописника Централног прес бироа Председни-

Проблем у вези са локацијом за зидање храма Српске православне цркве постаје поново сложенији 15. новембра 1936. године када се огласила Римокатоличка црква. Наиме, Бискупски ординаријат у Сплиту штампао је окружницу „Kako је ustupljen bivši samostan Sv. Marije Srpsko pravosl. crkvenoj općini“. Остало је забиљежено да је исту окружницу пренијело 10. децембра 1936. сплитско гласило *Novo doba*.²²

Она је очито била увод у организовану кампању у Сплиту против додјеле локације и изградње српског православног храма. Кампања је кренула и у још неким новинама. Тако је професор Анте Белас у сплитском *Jadranskom dnevniku* објавио текст „Ruši se dom pobožnosti i kula hrv. jezika“ са много измишљених и нетачних тврдњи из прошлости самостана.

1.2. Вријеме градње

Тешко је установити када је тачно дошло до договора Црквене општине и Техничке канцеларије инжењера Х. Балдасара и Е. Цицилијанија о изради скица будућег храма. То се, по доступним подацима, догодило почетком 1937. године. Црквена општина се 11. марта обратила Пројектантском бироу са за-

---

штва Министарског савета Краљевине Југославије, Пов. бр. 561 од 28. јуна 1934, центри – АЈ, 38, 13-44.

²² Лична архива.

хтјевом да наставе активности на пројекту и плановима. Из бироа су одговорили 19. марта. Потврдили су да прихватају да за 22.000 динара израде идејне скице, ситуациони план у размеру 1:500, све грађевинске планове у размеру 1:100, потребне статичке рачуне за грађевинску дозволу и технички опис храма. Навели су архитекти да би, у случају да државне власти затраже још неки додатак елаборату, то требало накнадно платити.

„Za daljnji dio elaborata, t.j. izrada polirskih planova, izrada svih detalja potrebitih za klesare, drvodjelce i t.d. kao i troškovnik pogodićemo kad projekat bude od vlasti odobren.

„Rok za izradu gorenaznačenih radova, koji su potrebiti za dobijanje gradjevne dozvole biti će 50 dana od dana kada Gradsko Poglavarstvo u Splitu odobri situaciju. Svi ovi uvjeti vrijede ako se crkva bude mogla graditi po Vama odobrenim skicama.“²³

Српска православна црквена општина је одговорила 17. априла потврђујући пријем приједлога. У допису је истакла да је сплитско Градско поглаварство одобрило приказану ситуацију и нагласила да дан писања и слања овог писма сматрају за почетак, односно првим даном понуђеног рока од 50 дана за израду потребне документације.²⁴

---

²³ Писмо Техничке канцеларије инг. Х. Балдасара и Е. Цицилијанија, Сплит, ул. Народни трг 11, Српско православној црквеној општини.

²⁴ Писмо сплитске Црквене општине, од 17. априла 1937, Пројектантској канцеларији Х. Балдасара и Е. Цицилијанија.

Црквеноопштински савјет 14. августа 1937. је писао сплитском Градском поглаварству, поновивши да намјеравају да почну градњу храма, наводећи да су тражили грађевинску дозволу. Како је Архитектонски одсјек Градског поглаварства тражио да буде регулисано питање околног земљишта, тако што би оно било поклоњено сплитској општини, подсјетили су да, сходно параграфима Грађевинског закона, они као власници морају да га поклоне за потребе јавне комуникације. У потоњој реченици је објашњено да се то односи само на нове дијелове града гдје нема комуникација и истакнуто да нови храм треба да буде изграђен на урбаном простору. У закључку је речено да се може говорити само о откупу или експропријацији. Писмо завршава молбом да им се изда грађевинска дозвола, „како би се могло одмах приступити градњи св. храма, док ће се питање уступа односно одкупа земљишта неопходно потребитог за регулацију, а од којег питање издавања Грађевинске дозволе није никако одвисно, рјешити својевремено и накнадно према постојећим прописима било путем међусобне нагодне или путем законске експропријације“.²⁵

Тешко је знати какав је био одговор на поменуто писмо, али се зна да је 31. августа 1937. Црквеноопштински савјет упутио сплитском Градском поглаварству нови допис. На самом почетку подсјетио је на недавно одржани састанак представника двије стране и дого-

---

²⁵ Писмо Црквеноопштинског савјета, Бр. 77/1937 од 14. августа 1937, сплитском Градском поглаварству.

вор који је том приликом постигнут по коме се Српска православна црквена општина одрекла дијела свога имања у корист градске општине. На крају је назначено да 10. септембра истиче рок уплаћене таксе.²⁶

Наредних дана Градско поглаварство је дало дозволу за изградњу. То, међутим, није значило и право на почетак радова. Да би све текло по плану, Српска православна црквена општина је 3. октобра 1937. саставила ново писмо у којем стоји: „Пошто смо одлучили да ОДМАХ приђемо копању темеља то молимо Тај Наслов, да нам чим пре а могућно одмах за ових лијепих дана, изашаље на лице мјеста свога Геометра, који ће нам – према одобреном плану – да поудара колчиће ради даљњег рада“.²⁷

Освештавање темеља новог храма у Сплиту обављено је 10. октобра 1939, а не на исти дан када и темеља храма у Београду – 10. маја 1938. године.²⁸

Радови су, међутим, убрзо обустављени, а разлози нису званично саопштени.

Судећи по писму Синода епископу далматинском Иринеју Ђорђевићу од 7. септембра 1940. године, Министарство иностраних послова одобрило је Патријаршији 25.000 ди-

---

²⁶ Писмо Црквеноопштинског савјета, Бр. 82/1937 од 31. августа 1937, сплитском Градском поглаварству; Исто, од 3. септембра.

²⁷ Писмо Црквеноопштинског савјета, Бр. 94/1937 од 3. октобра 1937, сплитском Градском поглаварству.

²⁸ В. Перица није у праву када тврди да је то урађено маја 1939. године – В. Перица, н. д, 100.

нара као помоћ православној општини у Сплиту. Успут ваља поменути и детаљ да је службеник тог министарства приликом предаје новца затражио да се то евидентира као помоћ Синода.²⁹ Синод је новац прослиједио Патријаршијском управном одбору затраживши да га пошаље епископу далматинском.³⁰ Епископ Иринеј је, по пријему новца, обавјестио Синод.³¹

---

²⁹ Писмо Синода, Број пов. 188/зап 1888 од 7. септембра/25. августа 1940., епископу далматинском Иринеју.

³⁰ Писмо Синода, Број пов. 188/зап 1888 од 7. септембра/25. августа 1940., Патријаршијском управном одбору.

³¹ Писмо епископа далматинског Иринеја, број 529 од 16. септембра 1940., Синоду.

II
ОД ЗИДОВА ДО КРОВА

2.1. Вријеме састанака и писама

Нису познати тачни подаци о томе када је после Другог свјетског рата Српска православна црквена општина тражила дозволу за наставак радова на храму од општинске управе Сплита.

Сплитска општинска управа је у периоду 1966-1970. добила од вјерских заједница 33 захтјева за обнову, изградњу светилишта и других објеката а ријешила је само пет. Међу њима се издвојио захтјев за изградњу катедрале посвећене Светом Петру. За ову цркву формирана је нова жупа, направљен је пројекат и тако даље.

Има тврђења, додуше без икаквих објашњења, да је Српска православна црква на то одговорила фебруара 1969. тражењем наставка градње храма у Сплиту.¹

Сплитска општина затражила је мишљење од градског Завода за заштиту споменика културе. Стигао је 28. априла 1969. одговор да нису сагласни са захтјевом. У међувремену, сплитска управа је неколико пута разговарала са сарадницима Завода за заштиту споменика културе договарајући даљу политику.²

---

¹ В. Перица, н. д, стр. 101.

² Исто, стр. 102.

Епископ далматински Стефан Боца објаснио је у писму 31. маја да тражи поправљање храма који се гради, а не коначно довршење.

Управа за грађевинарство, урбанизам и комуналне послове сплитске општине одговорила је 16. октобра 1969. нагласивши да није могућа предложена изградња. „Savjet za urbanizam općine Split na sjednici od 25. 9. 1969. godine na kojoj je bio razmatran navedeni zahtjev donio je slijedeći zaključak: Ne odobrava se dovršenje objekta Srpske pravoslavne crkve na Obrovu u Splitu obzirom da nije u skladu sa spomeničkom zaštitom sklopa srednjevjekovnih objekata, unutar kojeg je smješten. Ne može se dozvoliti ni privremeno nadkrivanje objekta.“³

Политички догађаји у Хрватској 1968-1971. године су утицали и на политику према Црквама. То се одразило и у Сплиту. Прво је Мјесна заједница Бол, на чијој се територији требало да зида катедрала Светог Петра, протестовала јер није консултована. Општинска Комисија за односе са вјерским заједницама 22. јула 1970. је одговорила да су односи државе и Римокатоличке цркве на добром нивоу и да нема потребе стварати проблеме. Проблеми су, међутим, постојали. Али, они су и они на микро плану ријешени на високом нивоу – на састанку Јосипа Броза и папе Павла VI марта 1971. у Ватикану.⁴ Но, то није тема овог ра-

³ Писмо Одсјека за грађевинарство Управе за грађевинарство, урбанизам и комуналне послове Скупштине општине Сплит, број 356/65-69 од 16. октобра 1969, Српској православној црквеној општини.

⁴ Vitimir Unković, Katolička crkva u Jugoslaviji, *Religija i*

да. Немогуће је отети се утиску да се све то увелико одразило на судбину храма Светог Сава у Сплиту.

Узгред, локација за катедралу је промијењена и 1975. додијељена нова (и завршена 1987. године).

Српска православна црквена општина у Сплиту опет је 10. априла 1978. обавјестила Синод о проблему довршавања храма у Сплиту, наводећи да је још 2. октобра 1937. године договорено са сплитском општином све што је потребно како би почела градња храма и истакла да је рат прекинуо те радове: „Ова мисао није се до краја спроведена, јер је избио Други светски рат. После рата до данас нисмо могли добити одобрење, да би се започети храм довршио. Разлог овоме је тај и поред наведеног што црквена општина није имала средстава за настављање радова па смо остали за своје вјернике привремено обављамо богослужење у једној зато адаптираној капели. Та је просторија величине по прилици 80 метара квадратних, тако да у њу може стати највише до 200 особа, а у Сплиту припадника православне вјере према задњем попису има око 20.000.“⁵

Далматинска епархија је, у међувремену, добила маја 1978. године новог епископа. Био

---

društvo, Zbornik radova, Beograd, 1988, стр. 367-380.

⁵ Писмо Српске православне црквене општине у Сплиту, од 10. априла 1978, Синоду. Писмо су предали епископу Стефану а он га прослиједио Синоду. Писмо епископа Стефана, Е. Бр. 25578 од 21. априла 1978, Синоду.

је то Николај Мрђа, дотадашњи епископ аустралијско-новозеландски.⁶

Недуго затим, представници Српске православне црквене општине у Сплиту писали су 20. јуна 1978. Одсјеку за грађевинарство, урбанизам и комуналне послове Скупштине општине Сплит, понављајући многе реченице из писма које су нешто раније упутили Синоду. Поново су подсјетили да је још 2. октобра 1937. године склопљен уговор којим је дозвољена изградња православног храма у склопу зграда жандармеријске касарне (улица Обров бр. 6), тј. на локацији добијеној замјеном за комплекс гдје се тада налазило породилиште. Навели да су стручњаци одређивали локацију и израдили пројекат, као и да су у послу консултовани урбанисти и конзерватори. „Сам нацрт будућег храма учињен је тако да у свему одговара амбијенту и да се њим чини складна цјелина. Тадашњи стручњаци-урбанисти и конзерватори нису ништа запазили да би бар нешто од овог комплекса било вриједно сачувати као споменик културе.“ У наставку су писали да је црквена општина започела радове. До Априлског рата 1941. године у Краљевини Југославији здање је завршено у висини осам метара. Радови нису настављани послије завршетка рата у мају 1945. године. Потом су нагласили да је Црквена општина неколико пута, у намјери да православним вјерницима, којих „по задњем попису у Сплиту живи неколико десетина хиљада“, створи погодније

---

⁶ *Гласник Српске православне цркве*, бр. 6 за јуни 1973, стр. 128.

услове од постојеће капеле, неколико пута молила дозволу од општинских власти да закроче постојећу грађевину. Само је 1969. године одговорено да се не одобрава ни довршење објекта нити привремено наткривање. Потоних година „није тражила коначно довршење започетог храма, него само дозволу за привремену надоградњу – надозидање само три реда камена у висини од 150 цм, како би поравнали и заштитили изграђене зидове“. Чак је Црквена општина предложила и да општински стручњаци израде пројекат уклапања у споменички комплекс. „Ви имате искуства и многе сте просторије адаптирали у склопу ових споменика то знамо и доказали сте да су те просторије данас функционалне, па Вас молимо да тако нешто и за нас учините. Тиме би учинили једно велико дјело. Наше би вјернике задовољили у сваком погледу и у моралном и у политичком, јер наша браћа католици имају преко 40 својих богомоља, док ми православни немамо ни једне пристојне. Чујемо да је одобрена изградња храма апостола Петра у Сплиту, који је за вријеме рата порушен, па би одобрењем да можемо адаптирати наш храм, наши вјерници увидјели да су равноправни у сваком погледу у нашој Социјалистичкој самоуправној заједници“, стоји у писму Црквене општине.

При крају је речено да је вријеме веома погодно имајући у виду да се много гради и припремају стадиони и други објекти за Медитеранске игре. „И још напомињемо да у склопу средњевјековних објеката има неколико из-

грађених објеката на најмодернији начин и то послије рата.“⁷

Писмо је упућено и хрватској Комисији за вјерска питања и Синоду.

Синод је проблем храма у Сплиту уврстио у дневни ред на једној од сједница Сабора одржаној у мају. Сабор је предмет вратио Синоду на даљи поступак.⁸ Синод је о томе обавјестио епископа Николаја.⁹

Српска православна црквена општина у Сплиту је 20. јуна 1978. поднијела још један захтјев за наставак радова на храму Светог Саве. Као и 1969. године, и овај пут је одбијена.¹⁰

Ова Општина је 1. јула 1978. обавјестила епископа Николаја да су, на основу његова дописа и тражења Синода, поднијели молбу Скупштини општине Сплит и републичкој Комисији за вјерска питања за наставак градње храма у Сплиту.¹¹

Епископ је писмо прослиједио Синоду.¹²

Синод је примио на знање писмо на својој сједници одржаној 5. септембра и том при-

⁷ Писмо Српске православне црквене општине у Сплиту, бр. 21/78 од 28. јуна 1978, Скупштини општине Сплит.

⁸ Писмо Сабора, број 33/зап. 13 од 29. маја 1978, Синоду.

⁹ Писмо Синода, број 1233/зап. 384 од 13. јуна 1978, епископу Николају.

¹⁰ В. Перица, н. д, 107.

¹¹ Писмо Српске православне црквене општине, број 22/78 од 1. јула 1978, епископу Николају.

¹² Писмо епископа Николаја, број 420 од 8. јула 1978, Синоду.

ликом закључио да епископ Николај треба да „предузме све потребне мере у циљу добијања дозволе за довршење храма Светог Саве у Сплиту, па о томе, ако буде било потребно, извести Свети архијерејски синод, ради даље интервенције“. Синод је о томе обавјестио епископа Николаја.¹³

Епископ Николај је 3. марта 1980. поново писао Синоду, подсјећајући на договорени састанак са сплитским урбанистима ради наставка градње храма, и саопштио да му је предсједник сплитске општине сугерисао да састави специјалну комисију за разговоре, „а на темељу досадашњег рада и познавања византијске и друге архитектуре у Далмацији“. Епископ је предложио да комисију чине др Дејан Медаковић, професор Филозофског факултета у Београду, др Воја Кораћ, професор Филозофског факултета у Београду, др Аника Сковран, саветник и конзерватор у Народном музеју у Београду, Светозар Душанић, управник Музеја Српске православне цркве у Београду, инжењер Љуба Ковачевић, пензионер из Шибеника, протојереј-ставрофор Војислав Шешум, парох сплитски и Јово Сандић, предсједник Црквене општине у Сплиту.

Епископ је прецизирао да је састанак заказан за 7. март 1980. у просторијама Скупштине општине Сплит сугеришући: „Обзиром да је стари део Сплита, где се налази и наш зачети храм Св. Саве, скоро потпао под заштиту Унеска, очекујемо да ће ови разговори

---

¹³ Писмо Синода, број 1476/зап. 495 од 5. септембра 1979, епископу Николају.

бити тешки, као и раније, јер не постоји добра воља урбаниста да учине све најбоље, па молим Свети архијерејски синод да овај састав Комисије прихвати као своју Комисију која ће разговарати у име Светог архијерејског синода.“¹⁴

Синод је 4. марта прихватио приједлог епископа Николаја и о томе га обавјестио.¹⁵ Истог дана је упутио писмо Скупштини општине Сплит достављајући јој списак чланова комисије за предстојеће разговоре.¹⁶

Састанак је одржан у заказано вријеме. По извјештају свештеника Николе Шкрбића, професора богословије у манастиру Крка, састанак је трајао од 10 до 12,30 часова. Присутствовали су, у име Синода, епископ Николај, прота Војислав Шешум, Јован Сандић, јереј Никола Шкрбић (који је водио и биљешку о разговорима) и Љубо Ковачевић. У име Регионалне и Општинске комисије присуствовали су Јаков Одрљин, предсједник Вјерске комисије Заједнице општина Сплит, Јосип Бегоња, предсједник Комисије за односе са вјерским заједницама Скупоштине општине Сплит и Ленко Каћунко, секретар те Комисије. У име стручне групе Скупштине општине Сплит били су др Јерко Марасовић, директор Регионалног завода за заштиту споменика културе у

---

¹⁴ Писмо епископа Николаја, ЕБр. 130/80 од 3. марта 1980, Синоду.

¹⁵ Писмо Синода, Син. број 533/зап. 108 од 4. марта 1980, епископу Николају.

¹⁶ Писмо Синода, Син. број 533/зап. 108 од 4. марта 1980, Скупштини општине Сплит.

Сплиту, инг. Трута, предсједник Комисије за комуналне послове СО Сплита, Бартул Баришић, предсједник Завода за урбанизам и грађевинарство, мр Здеслав Перковић, аутор студије „Склоп објеката уз сјевернозападни зид средњевјековног Сплита“, Сплит 1977. и Дадић, секретар Заједнице општина Сплит.¹⁷

Епископ Николај је првенствено говорио о историјату изградње храма, нагласивши да промјена локације управо због тих историјских чињеница не долази у обзир.

Марасовић је показивао шему Сплита са уцртаним објектима који треба да буду срушени између којима и грађевину Српске православне цркве правдајући то ставом да је у нескладу са околином.

Још неколико сплитских представника на састанку су били сагласни са овом тврдњом а закључено је да треба формирати стручну комисију састављена од представника Српске православне цркве и Општине која ће понудити најбоље рјешење. Епископ Николај је још једном нагласио да је против мијењања локације храма.¹⁸

Епископ Николај је 8. марта саставио о тим разговорима извјештај напоменувши да је сам опширно говорио о расположењу највише власти у Хрватској да се проблеми Српске православне цркве решавају на обострано задовољство. Остало је забиљежено да је на по-

---

¹⁷ Имена Труте и Дадића нису наведене у документима.

¹⁸ Службена биљешка јереја Николе Шкрбића, упућена Синоду (гдје је примљена 10. марта 1980. и заведена под бројем 590).

менутом скупу о храму у Сплиту казао и ово: „Господин Здеслав Перковић у својој магистарској студији пише: 'Изведени делови православне цркве су богато орнаментирани, изведени у брачком камену и представљају један од последњих примера далматинског каменоклесарства из прве половине 20. столећа. Радове је изводио Анте Франк клесар.' Напомињемо да су детаљи стубова на новоградњи наше цркве били изложени на Загребачком велесајму локалне привреде и занатства 1949. године као ремек дело нашег савременог клесарства.“ Што се тиче градње храма, епископ је рекао: „По Уставу Српске православне цркве седиште Епархије далматинске је у Сплиту. Још 1932. године, дакле пре почетка изградње храма, наређено је од стране Светог архијерејског сабора епископу далматинском следеће: 'Пошто је за сада седиште ове епархије у Шибенику, надлежни архијереј има се постарати са Епархијским Црквеним судом да се седиште Епархије далматинске премести у Сплит.' То није до данас учињено, јер немамо свој храм, а простор за смештај некако би се нашао. Блажене успомене епископ далматински Иринеј Ђорђевић је на том пре рата радио и урадио колико данас јесте и мој претходник сада епископ жички Г. Стефан. И даље је ова наредба Светог архијерејског сабора на снази, па је епископ далматински обавезан да на овом ради.“

Епископ је извјештај доставио Синоду.¹⁹

---

¹⁹ Писмо епископа Николаја, ЕБр. 135/80 од 8. марта 1980, Синоду.

Чланови Синода су извјештај примили на знање и, између осталог, закључили: „У ве-зи с тим, захвалити г. Јури Билићу, председни-ку Сабора СР Хрватске, што је покренуо са мртве тачке, и умолити га за интервенцију да се Српској православној цркви помогне и у овом случају.“²⁰

Епископ Николај је упутио средином априла 1980. нову представку општинској упра-ви у Сплиту прилажући закључак Синодове стручне Комисије: „Имајући у виду чињеницу да се недовршена православна црква налази у старом делу Сплита, који је због своје споме-ничке вредности законом заштићен, закључи-ли смо да је најцелисходније решење да се предлог о довршењу православног храма пре-пусти установи којој је поверена брига о за-штити споменика културе у Сплиту. При том имамо пуно поверење да ће се приликом изра-де пројекта за довршење цркве водити рачуна о потребама православног култа. Према канонским прописима Православне цркве није могуће напустити започету грађевину, зато што је реч о освећеном месту.“²¹

Нови разговор је вођен 21. априла. Дома-ћини су били Вјекослав Вићак, предсједник Скупштине општине Сплит, Јосип Бегоња, предсједник Комисије за односе са вјерским заједницама и Ленко Каћунко, секретар Коми-сије. С друге стране били су епископ Николај, прота Шешум, инжењер Љуба Ковачевић и Јо-

---

²⁰ Записник Синода, Син. бр. 590/80 од 11. марта 1980.

²¹ Мишљење Стручне комисије при Синоду.

во Сандић, предсједник Црквене општине у Сплиту. Конкретно опет ништа није било договорено.²²

2.2. Нова обећања

Епископ Николај је био упоран у намјери да нађе рјешење за градњу храма и још једном се обратио општинским властима. Сплитски челници су пристали да га приме 25. новембра! Дошло је до још једног састанка а домаћини и гости су разговарали истом саставу. Вићак је предочио да је Стручна служба за урбанизам дала своје мишљење које је усклађено са ставом Завода за заштиту споменика, по којем је локација неспорна, али мора бити израђен нови пројекат усклађен са амбијентом, док ће инвеститор морати у послу да сарађује са стручним органима општине. На крају је предложио да се радови наставе и изразио наду да ће они бити завршени у вријеме трајања његовог мандата. Епископ Николај је обећао да ће о свему извјестити Синод.²³

Епископ је службену биљешку, из пера проте Војислава Шешума, упутио 25. новембра Синоду.²⁴

---

²² Службена биљешка о разговорима од 21. априла.

²³ Службена биљешка протојереја Војислава Шешума, Синоду (гдје је 28. новембра 1980. заведена под бројем 2497).

²⁴ Писмо епископа Николаја, ЕБр. 669/80 од 25. новембра 1980, Синоду.

Синод је извјештај примио на знање и потврдио пријем.²⁵

Комисија за односе са вјерским заједницама Сплита упутила је 28. новембра епископу Николају мишљење о приједлозима стручне комисије коју је формирао Синод:

„1. Nema nikakvih zapreka da se na mjestu gdje je započeta prije rata gradnja pravoslavne crkve u Splitu, ostvari izgradnja crkve, jer taj teren već dugo vremena pripada Srpskoj pravoslavnoj crkvi i gdje je već stoljećima bila crkva i samostan.

„2. Gradnja hrama na navedenoj lokaciji se može dozvoliti jedino pod uvjetom, da se napusti zamisao gradnje hrama čija je izgradnja započeta u uvjetima drugačijim od današnjih, kada gledamo sasvim drugačije na graditeljsko naslijeđe grada i kada je predmetni dio grada ušao u program UNESCO-a, pa radi toga do sada izgrađeni dio hrama treba ukloniti.

„3. Bilo bi potrebno da Srpska pravoslavna crkva, kao investitor ovoga posla, povjeri jednoj ovlaštenoj projektnoj organizaciji da izradi posebnu studiju o mogućnostima gradnje novog hrama na sadanjem mjestu. Studija bi se temeljila na elementima zaštite povjesne vrijednosti, zaštite graditeljske baštine prema sačuvanim ostacima, funkcionalnim, prostornim i drugim elementima po kojima se pristupa zaštititi i uređenju građevina i građevinskih sklopova u povjesnom središtu grada Splita.“

---

²⁵ Записник Синода, Син. бр. 2497/зап. 819 од 2. децембра 1980. године.

Комисија је препоручила епископу Николају ове закључке као извјестан путоказ како треба радити, „јер ће се тако најбрже и најједноставније доћи до дефинитивног остварења православног храма у Сплиту“.²⁶

Епископ Николај је 8. децембра доставио ово писмо Синоду указавши да је оно у великом дијелу неприхватљиво: „У вези са одлуком и датим нам упуштвима, слободни смо овом приликом изнети мишљење православних верника из Сплита, тамошње Црквене управе, свештеника и наше лично. Овај проблем се неће лако решити на нивоу Општине и других фактора у Сплиту обзиром на досадашња искуства. Из садашњег одговора се види, конзерватори и урбанисти ће, благо речено, и даље настојати да се под оваквим условима храм не заврши, па би било добро путем пријема код Госп. Јуре Билића, председника Сабора СР Хрватске о овоме разговарати и краћим путем ствар окончати. Ми се бојимо да се од овога не створи политички проблем, тим пре јер је браћи римокатолицима поред око 30 храмова у Сплиту одобрено подизање катедрале која ће много коштати, а Срби немају и не могу завршити свој започети храм. Уверавамо Св. арх. синод да се ово може десити, јер влада велико интересовање међу нашим свештеницима, верницима и многим Хрватима, шта је се даљом изградњом православног хра-

---

²⁶ Писмо Комисије за односе са вјерским заједницама Извршног вијећа Скупштине општине Сплит, бр. 14/2664/1 од 28. новембра 1980, Стручној комисији Синода.

ма у Сплиту. Данас Сплит има велики број православних верника, три парохије и јавља се потреба за оснивање четврте парохије.²⁷

Мишљење Комисије за односе са вјерским заједницама Извршног вијећа Скупштинне општине Сплит (бр. 14/2664/1) од 28. новембра 1980, упућено Стручној комисији Синода, подстакло је сплитску Српску православну црквену општину да 28. јануара 1981. упути Јури Билићу представку о стању изградње храма у Сплиту. Подсјетили су га на вербално изражену добру вољу државних власти у вези са изградњом храма и истакли да напооре очигледно зауставља локална власт посредством тобожњих урбанистичких фактора који захтјевају рушење изграђеног. Црквена општина је одлучно одбила приједлог рушења, уз констатацију да тумачење нема никаквог основа основа. „У свим нашим контактима и разговорима, а у настојањима да се нађе решење које мора задовољити обе стране, ми смо показали крајњу толеранцију од које не одступамо ни данас. Спремни смо одступити од тога да започети објекат буде у византијском стилу и подредити га захтјевима околине, али исто тако категорични смо у томе да се започети објекат не руши и да га нипошто не напуштамо. Када и неби било овога, што све нас веже уз ово мјесто и што нам не дозвољава да га напуштамо, мислимо да је свима јасно, какве би несагледиве посљедице произвело рушење? Уз остало, сигурно је, да се храм више

---

²⁷ Писмо епископа Николаја, Ебр. 704/80 од 8. децембра 1980, Синоду.

неби ни градио, не само на овом, него и на другом мјесту“, стоји у допису упућеном Билићу.

Поменут је и магистарски рад Здеслава Перковића који је препоручивао изградњу једног храма, а наведен је и закључак из 1968. године сплитског Завода за заштиту споменика културе о стављању некадашње жандармеријске касарне под државну заштиту, уз подсјећање да је одобрење за изградњу дато много раније.

На крају су тражили подршку за своје настојање: „Увјерени смо да дугогодишња борба која је својевремено предходила зачетој градњи данас заиста припада прошлости, јер више не постоје оне мрачне снаге које су подизмале све да нашу тежњу никада не остваримо. Разумјевање на које смо наилазили код истакнутих функционера у Сплиту и Републици Хрватској нас у то без сумње увјерава. Сигурно смо да би нам постизавање овог нашег светог циља још више омогућило да повећамо наш допринос братству, слози и љубави Хрвата и Срба који живе у нашој средини. Немоћни да се и даље боримо сами и да учинимо нешто више, принуђени смо да и овога пута замолимо Вас за свесрдну помоћ, увјеравајући Вас да је ово молба православног живља овог краја у Сплиту и околини.“²⁸

И Епархијски управни одбор писао је Јури Билићу. Било је то 10. фебруара, послије састанка одржаног 31. јануара у Шибенику ка-

---

²⁸ Писмо сплитске Српске православне црквене општине, бр. 3/81 од 28. јануара 1981, Јури Билићу.

да се расправљало о представци Црквене општине у Сплиту упућене Билићу.²⁹

Предсједнику хрватског сабора писали су и с свештенослужитељи Епархије далматинске, писмо је сачињено на њиховом скупу 11. фебруара 1981. у манастиру Крки, а потом потписано од свих присутних. Свештенослужитељи су подржали ставове Црквене општине и Епархијског управног одбора. „Ми потпуно дијелимо мишљење изнијето у преставци Православне црквене општине у Сплиту и Епархијског управног одбора Епархије далматинске да се овај свети храм не смије и не може рушити, већ да се нађе најбоље грађевинско рјешење око завршавања овог храма. Рушење започетог храма био би најнехуманији чин, и изазвао би велики револт живља у Далмацији, али не само православног већ и других. Сви су заинтересовани за даљу изградњу ове цркве, али ми свештеници смо највише изложени удару и непријатностима. Радосни смо што браћа римокатолици подижу огроман Пасторални центар поред око 30 постојећих цркава у Сплиту, па у духу братства и јединства, равноправности народа и народности, сматрамо да смо у неравноправном положају у односу на нашу браћу римокатолике.“³⁰

И Епархијски савјет Епархије далматинске упутио је писмо Билићу са својим закључ-

---

²⁹ Писмо Епархијског управног одбора Епархије далматинске, бр. 72/81 од 10. фебруара 1981, Јури Билићу.

³⁰ Писмо свештенослужитеља Епархије далматинске Јури Билићу.

цима.³¹ Недуго потом, 18. фебруара 1981, епископ Николај је упутио копије свих представки Синоду.³²

Синод је два дана касније расправљао о писмима и закључио да треба тражити пријем у хрватској Комисији за односе са вјерским заједницама, умолити митрополита дабробосанског Владислава Митровића да, приликом разговора у Загребу са хрватским државним званичником Стипом Шуварем о повратку ствари Српске православне цркве, које су се налазиле у неким државним институцијама, покуша да, заједно са епископом Николајем, дође директно до Јуре Билића и разговара о храму у Сплиту.³³

Синод је потом наложио свом референту протонамеснику Милану Д. Јанковићу да предузме све што је могуће како би се дошло до Билића. Јанковић је затражио од Момира Лечића, свог сарадника, да позове телефоном Комисију за односе са верским заједницама Извршног већа Србије, што је овај то и урадио. Разговарао је са Владом Станојевићем, секретаром Комисије, и тражио помоћ како би Јуре Билић примио митрополита дабробосанског Владислава Митровића, који би, између осталог, предочио проблем храма у Сплиту. Станојевић је о свему питао Живомира Станковића, предсједника Комисије, а потом пре-

---

³¹ Писмо Епархијског савјета Епархије далматинске Јури Билићу.

³² Писмо епископа Николаја, Ебр. 96/81 од 18. фебруара 1981, Јури Билићу.

³³ Син. бр. 381/зап. 78 од 22. фебруара 1981. године.

поручио Јанковићу да се јави Ивану Лалићу, председнику хрватске Комисије. Јанковић је позвао Лалића и изнио му разлоге позива. Убрзо је Лалић тражио директан разговор са патријархом српским Германом Ђорићем. Како патријарх није био у могућности, са Лалићем је разговарао епископ нишки Иринеј Гавриловић, члан Синода, у присуству епископа жичког Стефана. По казивању епископа Иринеја, Лалић је предложио да једна делегација Синода затражи пријем у Скупштини општине Сплит, напоменувши да постоји одлука Скупштине о рушењу храма.³⁴

Митрополит Владислав је боравио у Загребу без епископа Николаја. О својим разговорима детаљно је обавјестио Синод. Подсјетио је на одлуке Синода о свом путу, потом поменуо потписивање „Протокола о начину враћања сакралних и осталих предмета“ у власништво Српске православне цркве, а који су се налазили у Повијесном музеју у Загребу. Чину потписивања су присуствовали Иван Лалић, професор Федор Моачанин и викарни епископ лепавински Јован Павловић. „Том приликом разговарали смо и по питању довршења храма Св. Саве у Сплиту и изнели став Српске православне цркве да се не може пристати на рушење постојећег зида започетог храма и зидати поново на истој или другој локацији, јер би то рушење створило политички проблем, што сматрамо да не би било добро. Истовремено смо изнели да Свети архијереј-

---

³⁴ Службена биљешка Момира Лечића, од 20. фебруара 1981, Синоду (Бр. 410 од 23. фебруара 1981.).

ски синод не би могао послати своју делегацију на разговоре са преставницима СО Сплит, с обзиром да је једна делегација на челу са Његовим Преосвештенством Епископом далматинским Г. Николајем, већ разговарала са овлашћеним представницима СО Сплит и том приликом поставила своје захтеве. Договорено је да Епископ далматински Г. Николај, и то што пре, поднесе писмени захтев о тој ствари СО Сплит па ако се и тада не дође до споразумног решења, може доћи у обзир да Свети Архијерејски синод тражи пријем своје делегације код Председника Сабора СР Хрватске Г. Јуре Билића.³⁵

Синод је извештај митрополита Владислава 3. марта 1981. доставио епископу Николају.³⁶

По његовом пријему, епископ Николај је позвао Синод и разговарао са Миланом Д. Јанковићем, а овај о томе обавјестио Синод на сједници 17. марта 1981. Наиме, епископ Николај је тражио да Синод изричито саопшти да ни под било којим условима не смије дозволити рушење храма у Сплиту. Синод је прихватио ту сугестију и закључио: „Обавестити Његово Преосвештенство Епископа далматинског Г. Николаја да се ни у ком случају и ни под којим условима не може дозволити рушење започетог храма Светог Саве у Сплиту, чије је довршење омео Други светски рат. Умо-

---

³⁵ Извјештај митрополита дабробосанског Владислава, од 26. фебруара 1981, Синоду.

³⁶ Писмо Синода, Бр. 483/зап 112-81 од 3. марта 1981, епископу Николају.

лити Његово Преосвештенство Г. Николаја да са овим упозна надлежне органе СО Сплит.³⁷

Епископ Николај је посетио Вјекослава Вићака, предсједника Скупштине општине Сплит 30. марта и пренио му закључке Синода. Потом је послао повратну поруку Синоду. Вићак је том приликом приговорио што комисија Синода није дошла у Сплит и разговарала са урбанистима, прећутавши њен допис. На крају писма Синоду, епископ је навео: „Мишљења смо да би наша Комисија требала да оде у Сплит како би се и овај захтев испунио“.³⁸

Синод је 14. априла одлучио да се у Сплит упуте др Дејан Медаковић, др Војислав Ђурић, др Аника Сковран, Светозар Душанић из Музеја Српске православне цркве, Љуба Ковачевић, Јово Сандић из Црвене општине и прота Војислав Шешум, који су за те активности одређени још 4. марта прошле године.³⁹

Епископ је поступио по предлогу Синода; затражио је пријем у Скупштини општине Сплит. Разговор је вођен 12. маја у просторијама Урбанистичког центра Архитектонског факултета у Сплиту и епископ је о томе такође обавјестио Синод. Домаћин је био Јосип Бегоња, предсједник Комисије за односе са вјерским заједницама Сплита, а уз њега су били и Ленко Каћунко, секретар Комисије, инжењер Трута, предсједник Комитета за грађевинар-

---

³⁷ Син. бр. 568/зап. 153 од 17. марта 1981. године.

³⁸ Писмо епископа Николаја, Ебр. 226/81 од 8. априла 1981, Синоду.

³⁹ Писмо Синода, Син. бр. 784/зап. 251 од 14. априла 1981, епископу Николају.

ство, Баришић, директор Завода за заштиту споменика културе, Јерко Марасовић и Душко Марасовић из Урбанистичког завода и мр Здеслав Марасовић. Српска страна је била у нешто измјењеном саставу: епископ Николај, др Војислав Ђурић, др Војислав Кораћ, Љуба Ковачевић, Светозар Душанић, прота Војислав Шешум и Ђакон Ђорђе Кнежевић. „У разговору су учествовали сви присутни, при чему су дошла опречна мишљења, али и мишљења кроз која су тражена повољнија решења но што су она до сада бивала.“ Даљи ток разговора ишао је у сасвим супротном правцу јер је свако остао при своме, осим у једном: договори су нови састанци.⁴⁰

Синод је примио к знању и ово епископово писмо.⁴¹

Скупштина општине Сплит је тек 20. маја 1981. доставила епископу Николају службену биљешку о овим разговорима.⁴² Он је то 1. јуна тај допис прослиједио Синоду.⁴³

Синод је закључио да епископ Николај треба да затражи нове разговоре на којима ће проблем храма бити издвојен од осталих.⁴⁴

---

⁴⁰ Писмо епископа Николаја, Ебр. 293/81 од 13. маја 1981, Синоду.

⁴¹ Син. бр. 1012 од 26. маја 1981. године.

⁴² Службена биљешка Комисије за односе са вјерским заједницама Извршног вијећа Скупштине општине Сплит, Бр. 14/4798/1 од 20. маја 1981. године.

⁴³ Писмо епископа Николаја, Ебр. 298/81 од 1. јуна 1981, Синоду.

⁴⁴ Син. бр. 1189/зап. 445 од 2. јуна 1981. године.

Први наредни састанак двије стране одржан је 1. јула 1981. у просторијама Скупштине општине Сплит. Присутни су били Вјекослав Вићак, Јосип Бегоња и Ленко Каћунко с једне, и епископ Николај, прота Војислав Шешум и јереј Ђорђе Кнежевић, с друге стране. Послије уобичајених уводних ријечи, Вићак је казао да је Извршно вијеће Скупштине општине Сплит одлучила да се храм закриви и да тако остане до даљег. Зато је потребно, речено је, да инвеститор направи идејни пројекат водећи рачуна о стручњацима и њиховим захтјевима. Истом приликом, Бегоња је рекао: „Није овде био проблем храм ни по својој величини ни по локацији већ по својој пропусној моћи у случају редовних и ванредних потреба.“⁴⁵

Епископ је о садржају разговора обавијестио Синод 17. јула.⁴⁶

Синод је то примио на знање на сједници 1. септембра 1981. године.⁴⁷

Сплитска општинска управа је предложила Црквеној општини да посао уради локални пројектант. Она је упознала епископа Николаја, који је почео да трага за извршиоцем посла. Прво је разговарао са сплитским архитектом Јерком Рошином. Он је понуду одбио правдајући се заузеташћу. Потом је понуду упутио Милисаву Воларевићу, главном пројектанту пројектантског предузећа из Бенковца. И овај је одбио. Епископ је затим разгова-

---

⁴⁵ Службена биљешка о разговорима.

⁴⁶ Писмо епископа Николаја, Ебр. 368/81 од 17. јула 1981, Синоду.

⁴⁷ Син. бр. 1523/зап. 534 од 1. септембра 1981. године.

рао са „Пројектним бироом Сплит“, а ту био одбијен с посебним образложењем о деликатности посла. Онда је потражио пројектантски биро изван Сплита. Био је то биро Ратка Катићића из Загреба, Улица Ђуре Јакшића 32. Српска православна црквена општина с њим је склопила споразум 9. септембра 1981. у Сплиту, прецизирајући међусобне обавезе. Члан 3. Споразума је гласио: „Пројектант се обавезује да ће вршити потребне консултације са урбанистима, конзерваторима и другим надлежним факторима Општине Сплит у вези усаглашавања ставова око израде пројекта“.⁴⁸

Епископ је о томе извјестио Синод, који је то примио на знање на сједници 13. новембра 1981. године.⁴⁹

Извршно вијеће Скупштине општине Сплит је закључило 24. новембра 1981. године да се инвеститор (Српска православна црквена општина) обавезује да изради приједлог идејног архитектонског и урбанистичког рјешења кровљења храма и да Комитет за урбанизам и грађевинарство по понуђеном рјешењу организује стручну расправу.⁵⁰ Те закључке је упутило и епископу Николају, а овај прослиједио Синоду.⁵¹

---

⁴⁸ Писмо епископа Николаја, Ебр. 539/81 од 9. новембра 1981, Синоду.

⁴⁹ Син. бр. 2159/зап. 741 од 13. новембра 1981. године

⁵⁰ Закључак Извршног вијећа Скупштине општине Сплит, бр. 14/127-218 од 24. новембра 1981. године.

⁵¹ Писмо епископа Николаја, Ебр. 568 од 8. децембра 1981, Синоду.

2.3. Приједлог о рушењу

Скупштина општине Сплит је иницирала нови разговор 30. јуна у просторијама Урбанистичког завода у Сплиту. Састав двију страна се није мијењао. Први је говорио Јерко Марасовић и своје излагање поткријепио снимцима, цртежима и скицама. Предложио је да се на јужној страни, гдје је главни улаз храма, поруше око четири метра постојећег објекта и стубови испред улаза, правдајући то потребом проширења пролазног простора испред цркве и постојећих зграда. Потом рушење олтара (на сјеверној страни) и његово премјештање на источну страну. Закључио је да би западна страна послужила као главни улаз у храм, а на традиционалном мјесту олтара био би направљен улаз умјесто онога који је на источној страни.

Епископ Николај је рекао да он на то не може одговорити, јер је то у домену Синода. „Након тога је договорено да ће Епископ добити писмени акт у вези свега изложеног, а да ће пројектант Катичић израдити нови нацрт идејног решења према изложеним захтевима, и то у року од осам дана.“⁵²

Завод за заштиту споменика културе Сплита доставио је 8. јула 1982. Српској пра-

---

⁵² Записник о вођеним разговорима у вези нужног закривљења храма Светога Саве у Сплиту, од 30. јуна 1982, водио јереј Ђорђе Кнежевић.

вославној црквеној општини обећани документ. У њему је, између осталог, писало:

„Понуђено рјешење рађено је на слиједелим претпоставкама:

„– сагледавањем и валоризацијом структуре повијесне језгре Сплита давно је уочено да се просторни концепт, по којем је започета изградња цркве прије рата, не може прихватити у савременим и данас важећим ставовима код уређења повијесне језгре; зато се настојало ревалоризирати основне карактеристике склопа, укључити га и ускладити га са животним потребама, а нарочито остварити потребне нове пјешачке токове;

„– настојало се што више користити изграђене дијелове цркве, те изнаћи рјешење, које би уз валоризацију повијесне структуре блока омогућило оптимално кориштење изграђених дијелова цркве, а што је и остварено овим приједлогом;

„– настојало се да довршена црква и остали дијелови зграде које користи православна црква чине јединствену функционалну цјелину, што је и остварено скретањем смјера цркве са сјевер-југ на запад-исток, на начин да се постојећа врата премјесте са сјеверне на источну фасаду, а портал са источне на сјеверну.

„Предвиђа се порушити цца 10% тлоцртне површине уклањањем јужног дијела цркве, без дирања централног простора, што омогућава изградњу јужног прочела цркве у архитектонском изразу адекватном амбијенту.

„Изградњом сакристије, звонаре и споменуте фасаде створио би се слободни про-

стор пред црквом, кроз којег би се остварили нови пјешачки токови ради растерећења покрајних улица, у којима се јавља максимално оптерећење у повијесној језгри. Из овог простора био би приступ нартексу – припрати са западне стране цркве. Из нартекса би се приступало како у саму цркву, тако и на галерију над нартексом. Галерија би била повезана с терасом над аркадама западног портала.⁵³

Епископ Николај је 3. августа 1982. писао Синоду о новостима у вези са изградњом храма у Сплиту. Споменуо је састанак од 30. јуна: „Изнесени предлози стручних служби по пројекту да се закриви храм у Сплиту су нарочито неприхватљиви, што се тиче рушења појединих делова постојећег објекта храма. Ми можемо да прихватимо следеће: Ако место рушења главног улаза са целим зидом за око четири метра унутар храма, порушимо дио (угао) зида дотрајале зграде (власништво цркве) и тако добијемо већи простор, односно проширење испред објекта храма. На овај начин би био у потпуности сачуван постојећи објекат храма, добио се довољан простор испред цркве, потребни прилази цркви, а спољни изглед објекта закривљењем би се ускладио са тражењем конзерватора и урбаниста Општине и донекле постигао првобитни изглед целог амбијента.“⁵⁴

---

⁵³ Препис писма сплитског Завода за заштиту споменика културе, бр. 30-595/5-78 од 8. јула 1982, Српској православној црквеној општини у Сплиту.

⁵⁴ Писмо епископа Николаја са прилозима, Ебр. 437/82 од 3. августа 1982, Синоду.

У прилогу су достављени записник о одржаном састанку и акт Завода за заштиту споменика културе.

Синод је о томе расправљао 7. септембра закључивши: „Обавестити Његово Преосвештенство Епископа далматинског Г. Николаја да Свети архијерејски синод ни под којим видом не може одобрити да се било који део зачетог храма Св. Саве у Сплиту руши. Порušити треба угао старе црквене зграде, као и стубове пред главним порталом, како би се зидови овог дела зграде изравнали са осталим постојећим објектима испред главног улаза у храм. На тај начин добиће се шири простор пред улазом, а храм Св. Саве уклопити у постојећи амбијент.“⁵⁵

За потоње мјесеце тог периода нема одговарајуће архивске грађе. Судаћи по ономе што је доступно, проблем храма је био тема још низа разговора.

2.4. Захтјев за закровљење

Епископ Николај је 17. новембра 1981. посјетио патријарха Германа и том приликом предложио да Синод затражи од челника Скупштине општине Сплит да приме епископа далматинског, то јест њега. Патријарх је молбу прихватио и о томе обавјестио Синод. Синод је 18. новембра упутио телеграм општинској управи Сплита: „Преосвећени епи-

---

⁵⁵ Син. бр. 1684/зап. 590 од 7. септембра 1982. године.

скоп далматински Николај жели да у току идуће недеље буде примљен код господина председника по предмету закровљења православног храма у Сплиту. Придружујући се овој жељи, Свети архијерејски синод моли за обавештење када епископ Николај може бити примљен.⁵⁶

У доступној архивској грађи нема никавог одговора на телеграм.

Двије недјеље касније, 2. децембра, епископ Николај је упутио жалбу на рјешење Завода за заштиту споменика културе Сплита. Рјешење је упућено 17. новембра поштом, а епископ га је добио 25. новембра. Тим документом је одбијена сагласност за закровљење храма по пројекту архитекте Ратка Катичића.

Епископ Николај је 1. децембра послао рјешење Завода за заштиту споменика културе из Сплита Синоду. У пропратном писму је напоменуо да је Завод предложио рушење западне фасаде храма и смањење храма за два метра. Уз писмо и рјешење, доставио је и копију жалбе.⁵⁷

Рјешењем Завода у Сплиту одбијена је сагласност за закровљење храма. На самом почетку образложења подсјећало се на историјат изградње храма до 1941. године и процес од 1968. до 1982. године. Треба истаћи да је оно готово идентично оном од 8. јула 1982. (Разлика је дата курзивом). У средини образложења је дат опис алтернативног рјешења:

---

⁵⁶ Службена биљешка од 18. новембра 1982. године.

⁵⁷ Писмо епископа Николаја са прилозима, Ебр. 682/82 од 1. децембра 1982, Синоду.

„– Sagledavanjem i valorizacijom strukture povijesne jezgre Splita davno je uočeno da se prostorni koncept, po kojem je započeta izgradnja crkve prije rata, ne može prihvatiti u suvremenim i danas važećim stavovima kod uređenja povijesne jezgre; zato se nastojalo revalorizirati izvorne prostorne karakteristike sklopa, uključujući ga i uskladiti sa životnim potrebama, a naročito ostvariti nove pješačke tokove;

„– nastojalo se da dovršena crkva i ostali dijelovi zgrade koje koristi pravoslavna crkva čine jedinstvenu funkcionalnu cjelinu, što je i ostvareno okretanjem smjera crkve od sjever-jug na smjer istok-zapad, na način da se postojeća apsida premjesti sa sjeverne na istočnu stranu, a portal s istočne strane na sjevernu, *uz maksimalno moguće čuvanje izgrađenih dijelova crkve; premještanje apsida sa sjeverne na zapadnu stranu nije izričit zahtjev ovog Zavoda, već sugestija da crkva dobije tradicionalnu orijentaciju istok-zapad;*

„– rješenjem se predviđa porušiti cc 10% tlocrtne površine uklanjanjem južnog dijela crkve, bez diranja centralnog prostora, što omogućuje izgradnju novog južnog pročelja crkve u arhitektonskom izrazu adekvatnom širem ambijentu *na novonastalom širem slobodnom javnom prostoru pred crkvom* kroz kojeg bi se ostavili novi pješački tokovi radi rasteredjenja pokrajnjih ulica, u kojima se javlja maksimalno opterećenje u povijesnoj jezgri.“⁵⁸

---

⁵⁸ Рјешење Завода за заштиту споменика културе Сплита, бр. 30-595/9-78 од 17. децембра 1982. године. Упоредити писмо Завода, бр. 30-595/5-78 од 8. јула 1982, Српској православној црквеној општини у Сплиту.

Епископ Николај је 2. децембра упутио жалбу сплитском Заводу и Републичком комитету за просвјету, културну, физичку и техничку културу у Загребу. Подсјетио је на историјат изградње, споменувши многобројне састанке, пројекте и измјене пројеката и тако даље. Посебно је истакао приједлоге рушења. На крају је истакао: „Наглашавамо да се проблем довршења храма Св. Саве у Сплиту рјешава веома дуго, да су се гледишта на крају приближила и да би било неопходно наћи заједничко рјешење. У побијаном рјешењу се наводи да је 'овај приједлог радног тима оцјењен од радне групе као горња граница компромиса до које служба заштите може ићи без веће деградације интегралне структуре повијесне језгре'. Међутим и Српска православна црква је много попустила и дошла до граница компромиса са своје стране. једва да су још остале видљиве идентификације православног храма. Потребно је још једном учинити заједнички напор да се овај проблем доведе до коначног задовољавајућег рјешења, како се не би претворио на крају у политички проблем, што сигурно ниједна страна не би жељела. Из наведених разлога још једном тражимо да се наведено рјешење преиспита и поништи, те да се врати на поновно рјешавање Заводу за заштиту споменика културе Сплит, како би се пронашло заједничко задовољавајуће рјешење и дала сагласност за довршење Српске православне цркве Св. Саве у Сплиту.“⁵⁹

---

⁵⁹ Писмо епископа Николаја, Ебр. 685 од 2. децембра 1982, Заводу за заштиту споменика културе Сплита и

Синод је ово примио на знање на сједници 7. децембра 1982. и о томе обавијестио епископа Николаја.⁶⁰

Сплитска Црквена општина је 15. јануара 1983. писала Секретаријату унутрашњих послова и том приликом навела и ове чињенице:

„1. Od 1980 – 1983. god. razbijeno nam je 18 komada prozora na našoj crkvi gdje vršimo obrede.

„2. U toku 1981. i 1982. godine, pet puta su nam razbijena ulazna vrata na našoj crkvenoj zgradi. Prva dvojica vrata bila su od običnog stakla, treća i četvrta od armiranog debelog stakla.

„3. Zadnje razbijanje se dogodilo 24. decembra 1982. god. u deset časova i trideset minuta, razbijena su vrata od debelog broskog lima.

„Najminimalnija šteta učinjena (18 prozora i četiri puta razbijena vrata od stakla), platili smo maaterijal i majstora 25.000,- odbivši od toga 5.000,- koju nam je svotu platio Ante Tomić, jer su vaši službenici ustanovili da su prozore razbijali njegovi sinovi.

„Poslednja vrata od lima nisu mogli razbiti, nego su ih izbili iz njihovog rama i iskrivili, pa smo i za to platili 2.000,- din.“⁶¹

Тешко је реконструисати како се одвијало даље рјешавање проблема храма у Сплиту.

Републичком комитету за просвјету, културу, физичку и техничку културу.

⁶⁰ Син. бр. 2534/зап. 829 од 7. децембра 1982. године.

⁶¹ Писмо Српске православне црквене општине у Сплиту, К. Бр. 39/82 од 15. јануара 1983, Секретаријату унутрашњих послова Сплит.

Има индиција да је баш хрватска страна тражила нове разговоре са највишим органима Српске православне цркве. Састанак је одржан 2. фебруара 1983. у згради Патријаршије. Присуствовали су, с једне стране, патријарх Герман, епископ Николај, прота Шешум, протонамесник Милан Д. Јанковић, в. д. главног секретара Синода и, с друге стране, Иван Лалић, предсједник хрватске Комисије за односе са вјерским заједницама и Марин Кузмић, предсједник сплитске Комисије за односе са вјерским заједницама.

Послије уобичајених поздравних ријечи специфичних за овакве прилике, прешло се на главне теме. Почео је Лалић: „Ја бих молио да пређемо на ствари због којих сам ја овде дошао. Теме су познате:

- „1. Довршење храма Св. Саве у Сплиту;
- „2. Осигурање свештеника Епархије далматинске и
- „3. Враћање блага СПЦ-е које се налази у Повјесном музеју СР Хрватске и другим установама у Загребу.“

Лалић је додао да је имао неколико састанака са својим подређеним око храма у Сплиту. Нагласио је да је све застало због тврдог става епископа Николаја који сматра да се не смије дирати ниједан камен из зидова храма. Да би поткријепио своје ријечи, Кузмић је тражио од Кузмића да он каже своје виђење проблема. Он је, углавном, понављао начелно мишљење о спремности сплитске власти да се ствар оконча.

Патријарх је изнио став Синода: „Што се тиче става Светог архијерејског синода, ствар је јасна. Ту се ради о довршењу започетог храма, храма који није ту никао дивље, то се радило са знањем и у сагласности одговарајућих фактора. Није то рађено напамет. Уосталом, ми смо недавно то питање покренули као закровљење започетог храма, с тим да остане све онако како и у основи изгледа. Јер постоје правила како треба да изгледа и како мора бити оријентисан православни храм. У конкретном случају, постоје и одређени габарити. Зато се Свети архијерејски синод бојао да се ту не промени нешто битно што би изазвало наше верне да кажу: Шта је ово? Ово није наша црква! То би био основ на коме је Свети архијерејски синод засновао свој став. Јер, у питању су прописи Православне цркве.“

Епископ Николај је истакао: „Нема ту ништа ново. Ја сам само наставио оно што се почело пре мене. Наш став је само у томе да се сачува оно што је до сада подигнуто. Завод је рекао шта треба да се руши – западни део храма. Против тога су били и наша Црквена општина у Сплиту и Епархијски управни одбор Епархије далматинске, све наше свештенство и многи други. Догодило се да је баш ту, у том делу који би по тражењу, требало рушити узидан освећени камен-темељац и повеља о градњи започетог храма Светог Саве. То је један од главних разлога због чега се то не би могло рушити.“

Додао је да би требало рушити стари дио црквене зграде, што је и Синод предлагао, и

закључио да би послије онога што предлаже Завод олтар био на сјеверној страни.

Лалић је примјетио да проблем не стварају политичке структуре већ Завод, предложивши: „Ви сада имате право жалбе другостепеном органу (Републичком заводу за заштиту споменика културе), онда вас не обавезује став Завода у Сплиту. У противном, не можете добити дозволу за рад. Најбоље би било, у сваком случају, да се сједне још једном па да се свестрано проуче разлози и једне и друге стране.“

Патријарх се сагласио и предложио да се то учини у Сплиту, код храма, што је Лалић и прихватио.

На упадицу проте Шешума да не треба рушити, Лалић је одговорио: „Море, прото, рушили смо и друге и веће ствари када је било потребно!“⁶²

Епархија далматинска је упутила жалбу Републичком заводу за заштиту споменика културе у Загребу. Завод је жалбу прослиједио Републичком комитету за просвјету, културу, физичку и техничку културу. У пропратном писму издвојен је став Комисије: „Polazeći od suvremenih znanstvenih i stručnih odnosa prema povijesnim sredinama, a napose takvih vrijednosti kao što je Split, Komisija smatra da je svaka iz-

---

⁶² „Службена белешка о разговорима које је Његова Светост Патријарх српски Г. Герман водио са проф. Иваном Лалићем, председником Комисије ИВ-а Сабора СР Хрватске за односе са верским заједницама, у среду 2. фебруара 1983. године, у Патријаршијском двору у Београду, са почетком у 8 часова.“

gradnja – bilo kog objekta – unutar zaštićene jezgre neprihvatljiva. Prema tome smatra neprihvatljivom i dovršenje navedenog objekta koji je predmet žalbe. Isto tako Komisija smatra da razni kompromisni prijedlozi ne mogu pridonijeti bilo kakvom pozitivnom razrješavanju problema dovršavanja započetog objekta, pa prema tome odbija i kompromisni prijedlog Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu.“⁶³

Републички завод за заштиту споменика културе обавјестио је о томе архитекту Ратка Катичића.⁶⁴

Катичић је о томе обавијестио епископа далматинског, а он Синод.⁶⁵

Синод је о проблематици расправљао 20. маја и упутио материјал Светом архијерејском сабору.⁶⁶

Сабор је расправљао 27. маја и том приликом закључио: „Остати при одлуци Светог архијерејског синода бр. 1684/зап. 90 од 7. септембра 1982. године којом је заузет став по питању довршења храма Св. Саве у Сплиту.“⁶⁷

---

⁶³ Писмо Републичког завода за заштиту споменика културе у Загребу, број 02-53/1-1983. од 18. априла 1983, Републичкој комитету за просвјету, културу, физичку и техничку културу у Загребу.

⁶⁴ Писмо Републичког завода за заштиту споменика културе, бр. 02-53/9-1983 од 21. априла 1983, Ратку Катичићу.

⁶⁵ Писмо епископа Николаја, ЕБр. 193/83 од 12. маја 1983, Синоду. Упоредити: писмо Завода за заштиту споменика културе, бр. 30-595/5-78 од 8. јула 1982, Српској православној црквеној општини у Сплиту.

⁶⁶ Син. бр. 1222/зап. 294 од 20. маја 1983.

⁶⁷ Писмо Светог архијерејског сабора, број 27/зап. 57 од

Поштујући устаљену процедуру, Синод је о овој одлуци Сабора обавјестио епископа Николаја.⁶⁸

Епископ Николај је одлуку Сабора 26. јуна 1983. доставио Републичком комитету за просвјету, културу, физичку и техничку културу у Загребу, молећи да буде прикључена жалбеном захтјеву „ради комплетирања истог; при доношењу одлуке да се има у виду какав је став заузело највише управно и законодавно тело у Српској православној цркви“.⁶⁹ Истога дана, епископ је обавјестио Синод о свом поступку.⁷⁰

Епископ је 11. јула 1983. упутио републичкој (хрватској) и општинској (сплитској) Комисији за односе са вјерским заједницама истовјетно писмо обавјештавајући их да Синодова Стручна комисија нема потребе да се састаје са представницима Скупштине општина Сплита, по договору патријарха Германа и Ивана Лалића од 2. фебруара 1983, „пошто је то она већ учинила и дала своје стручно мишљење“. У посљедњој реченици је поновио став Светог архијерејског сабора о довршењу храма у Сплиту.⁷¹

---

27. маја 1983, Синоду.

⁶⁸ Писмо Синода, број 1193/зап. 370 од 7. јуна 1983, епископу Николају.

⁶⁹ Писмо епископа Николаја, Ебр. 292/83 од 26. јуна 1983, Републичком комитету за просвјету, културу, физичку и техничку културу.

⁷⁰ Писмо епископа Николаја, Ебр. 292/83 од 26. јуна 1983, Синоду.

⁷¹ Писмо епископа Николаја, Ебр. 307/83 и 308/83 од 11. јула 1983, хрватској и сплитској Комисији за односе

Истога дана, писао је и Синоду понављајући став Сабора о истом проблему.⁷²

Крајем августа епископ је подсјетио Синоду да је крајем претходне године упутио жалбу Републичком комитету за просвјету, културу, физичку и техничку културу и да није добио одговор. Молио је Синод за интервенцију процјењујући да би ефектније било да Синод затражи пријем код Божидача Гагра, предсједника Комитета.⁷³

Синод је 6. септембра 1983. одговорио епископу, посебно указавши на договор патријарха Германа и Ивана Лалића од 2. фебруара 1983. године.⁷⁴

Епископ Николај је 20. септембра 1983. писао Синоду и у вези са припремама за разговоре у Загребу: „Опречна мишљења постоје, и уважавајући одлуке Св. арх. синода и Св. арх. сабора, поновним састанком само би се ова мишљења још више продубила, а никако приближила. Сматрамо важним напоменути да су стручњаци Сплита по овом питању једном приликом изјавили да је Стручна комисија при Св. арх. синоду од њихове стручнија, способнија и јача.“ На крају је епископ молио

са вјерским заједницама.

⁷² Писмо епископа Николаја, Ебр. 309/83 од 11. јула 1983, Синоду.

⁷³ Писмо епископа Николаја, Ебр. 375/83 од 26. августа 1983, Синоду.

⁷⁴ Писмо Синода, Број 1944/зап. 516 од 6. септембра 1983, епископу Николају.

интервенцију код Гагра да се проблем приведе разрешењу.⁷⁵

Неколико дана касније, епископ Николај је писао Републичком комитету за просвјету, културу, физичку и техничку културу у Загребу, упућујући их на жалбу, коју им је упутио 4. децембра 1982, на рјешење сплитског Завода за заштиту споменика културе, спомињући да још није добио никакав одговор. „Наши се вјерници у Сплиту, којих је ово највише тиче у Епархији далматинској и шире, интересују када ће радови отпочети, јер је ово питање покретано одмах по свршетку Другог свјетског рата и деценијама остало нерјешено. У сталном смо очекивању одговора на нашу жалбу. Више пута смо лично телефонски се интересовали и ургирали као и наш архитекта Ратко Катичић из Загреба.“⁷⁶

Епископ Николај је послао Синоду копију писма које је упутио Гагру, на знање.⁷⁷

Синод је 7. октобра 1983. одговорио епископу: „Обавестити Његово Преосвештенство Епископа Г. Николаја да Свети Архијерејски синод сматра да би се овај проблем далеко пре решио у личном контакту, као и да би се после свега онога што је до сада предузето, нова ин-

---

⁷⁵ Писмо епископа Николаја, Ебр 414/83 од 20. септембра 1983, Синоду.

⁷⁶ Писмо епископа Николаја, Ебр. 437/83 од 29. септембра 1983, Божидару Гагру.

⁷⁷ Писмо епископа Николаја, Ебр. 437/83 од 29. септембра 1983, Синоду.

тервенција Светог архијерејског синода донела више штете него користи.“⁷⁸

Сплитска Српска црквена општина обратила се 8. октобра 1983. Божидару Гагру, поновивши историјат проблема храма и замолила пријем.⁷⁹ Епископ Николај је послао Синоду копију овог писма, на знање.⁸⁰

2.5. Почетак напада

Црквена општина обратила се 21. октобра 1983. Секретаријату унутрашњих послова поводом демолирања и крађе улазних врата, њиховог бацања у море као и скрнављење ћириличног натписа који је стајао на зиду поред улаза. Описујући једног нападача у пријави рекла је да је то особа која је и раније правила сличне неприлике.⁸¹ Црквена општина је о свему обавијестила надлежног епископа.⁸²

Једино што је могао да уради последије таквог случаја, епископ Николај је и урадио: писао је хрватској Комисији за односе са вјер-

---

⁷⁸ Писмо Синода, Број 2134/зап. 565 од 7. октобра 1983, епископу Николају.

⁷⁹ Писмо сплитске Српске православне црквене општине, Број 23/83 од 8. октобра 1983, Божидару Гагру.

⁸⁰ Писмо епископа Николаја, Ебр. 451/83 од 15. октобра 1983, Синоду.

⁸¹ Писмо сплитске Српске православне црквене општине, Број 24/83 од 21. октобра 1983, Секретаријату унутрашњих послова Сплит.

⁸² Писмо сплитске Српске православне црквене општине, Број 24/83 од 22. октобра 1983, епископу Николају.

ским заједницама и тражио помоћ.⁸³ Писао је и Синоду описујући оно што се десило у Сплиту.⁸⁴

Синод је одговорио 18. новембра 1983. обећаваши да ће о свему обавијестити савезну, хрватску и србијанску Комисију за односе са вјерским заједницама.⁸⁵ Истога дана Синод је то и учинио наводећи детаље о броју напада, причињеној штети и броју пријава надлежном Секретаријату унутрашњих послова. „Чињеница је, међутим, да то ствара незадовољство код наших верних и изазива несигурност код њихових свештеника у једној тако мешовитој средини, како на верском, тако и на националном плану.“⁸⁶

Епископ Николај је 28. октобра 1983. послао Синоду копију писма Српске православне црквене општине у Сплиту поводом вербалних испада појединих Сплићана и разбијања улазних врата. Навео је да су за 15 година изгредници 18 пута разбијали прозоре на капели и седам пута врата. „Црквена општина нас није извештавала мислећи да ће овим малим непријатностима једном доћи крај. Међутим када је претпоследњи напад био и сва врата

---

⁸³ Писмо епископа Николаја, Ебр. 469/83 од 27. октобра 1983, хрватској Комисији за односе са вјерским заједницама.

⁸⁴ Писмо епископа Николаја, Ебр. 470/83 од 28. октобра 1983, Синоду.

⁸⁵ Писмо Синода, Број 2416/зап. 632 од 18. новембра 1983, епископу Николају.

⁸⁶ Писмо Синода, Број 2416/зап. 632 од 18. новембра 1983, савезној, хрватској и србијанској Комисији за односе са вјерским заједницама.

улазна демолирана, известили су нас писмено. Опет су и из Црквене општине сматрали да не треба никога о овоме извештавати са наше стране, јер су се надали да се са овим преста-ти. Међутим демолирање врата у вечерњим часовима када још има света на улици, 19 ок-тобра о.г. даје уверење да је ово једна органи-зована група, којој је циљ да изазива неред, чини штету и ствара неспокојство код наших верних, свештеника и грађана Сплита.⁸⁷

И загребачки Каптол се јавно укључио у случај српског храма у Сплиту кроз текстове објављиване у AKSI, Informativnom biltenu. Тако је у броју 44 од 4. новембра 1983. пренио дијелове интервјуа Ивана Лалића објављеног у *Slobodnoj Dalmaciji* 26. октобра. Наиме, Ла-лић је, говорећи о проблему српског храма у Сплиту, рекао и ово: „Predložio sam u razgovoru kod patrijarha da se formira zajednička stručna komisija koja bi na licu mjesta pogledala šta se može napraviti, odnosno što bi se od portala moglo i trebalo maknuti. Uz dobru volju patrijarha

---

⁸⁷ Писмо епископа Николаја, Ебр. 470/83 од 28. октобра 1983, Синоду. На овом мјесту вриједно је навести и слиједеће из тог писма: „Ми смо раније обавештавали Свети архјерејски синод да је сличних испада било и у другим местима, па чак и претње преко телефона свештеницима. Тако се то понавља сваке године више пута и у различитим местима. Тако су опет неки преко органа унутрашњих послова телефонски интервенисали зашто је истакнута црквена застава на храму Св. Илије у Задру о храмовној слави и у Шибенику о Великој Госпојини, такође храмовној слави и тражили да се одмах уклони. У Шибенику су чак и преко нас интервенисали.“

taj je prijedlog prihvaćen, pa smo mislili da ćemo problem riješiti. Međutim, na moje iznenađenje, nakon toga je Sinod Srpske pravoslavne crkve zauzeo, po mojem mišljenju potpuno neprihvatljivo, stajalište da se ni kamen ne može maknuti s tog objekta, s motivacijom da je sve to posvećeno. Mislim da se na takav način problem ne može riješavati. Smatram da su drugovi u Splitu u pravu. Oni su još ranije predložili da se, ako rušenje dijela portala nije prihvatljivo, razgovara o novoj lokaciji, ali u Srpskoj pravoslavnoj crkvi neće za novu lokaciju ni da čuju. U najmanju ruku, to je ucjenjivački stav i na toj se osnovici ne može naći rješenje. Ako dođe do spora, a pretpostavljam da će doći, mislim da treba otvoreno izići pred javnost. Jer koliko god nam se moglo prigovoriti kad je bila u pitanju lokacija za crkvu Sv. Petra, mislim da nam se u ovom slučaju prigovori ne mogu staviti, jer su i politički faktori i stručne službe Splita pokazali puno razumijevanje i pokušali da nađu najprihvatljivije rješenje.“

Епископ Николај је 5. новембра 1983 писао патријарху Герману поменувши свој разговор са адвокатом Вељком Губерином као и његов савјет да Синод тражи пријем код председника Председништва Хрватске, „а никако да то ја чиним, јер то није ниво који одговара његовом положају“. Предложио је да међу онима који ће ићи у Загреб буде и митрополит Владислав, који је раније био код Јуре Билића. „Надам се да би на овој инстанци та ствар била решена и нешто би се учинило. Све друго, мисли и Г. Губерина, не би било ефикасно. Ово тим пре што је Г. Лалић обавестио јав-

ност да је сукоб изазвао Свети архијерејски синод, а и Ваша је личност унижена, што је недопустиво.“⁸⁸

Синод је 18. новембра 1983. одговорио епископу: „Свети архијерејски синод жали што није у могућности да усвоји предлог Његовог Преосвештенства Епископа далматинског Г. Николаја и са своје стране тражи пријем код Председника Председништва СР Хрватске, јер сматра да случај није на савезном нивоу, када би требало тражити пријем Синодове делегације“. Синод је препоручио епископу да он лично моли митрополите дабробосанског Владислава и загребачко-љубљанског Јована Павловића и епископа горњокарловачког Симеона Злоковића, да заједно посјете предсједника хрватског Предсједништва.⁸⁹

Епископ Николај је средином јануара 1984. доставио Синоду рјешење хрватског Републичког комитета за културу, физичку и техничку културу од 5. јануара и поновио да проблем храма у Сплиту треба расправљати на предстојећем Сабору. У прилогу је доставио исјечак текста из загребачких новина *Vjesnik* под насловом „Šta će biti sa pravoslavnom crkvom“ у коме се презентује садржај рјешења Завода за заштиту споменика културе.⁹⁰

Помињано рјешење је одбијеница жалбе епископа Николаја на рјешење Завода за за-

---

⁸⁸ Писмо епископа Николаја, од 5. новембра 1983, патријарху Герману.

⁸⁹ Писмо Синода, Број 2471/зап. 627 од 18. новембра 1983, епископу Николају.

⁹⁰ Писмо епископа Николаја, из јануара 1984, Синоду.

штиту споменика културе у Сплиту од 17. новембра 1982. У образложењу је наведено да „другостепени орган сматра, да би најисправније рјешење било проналажење друге локације изван повијесног језгра града на којој би могао адекватно бити искориштен и материјал до сада изграђеног дијела објекта и пројекат по којем је Српска православна црква жељела објекат узградити“. На крају је указано да против решења нема жалбе, али се може покренути управни спор код Управног суда Хрватске у року од 30 дана по његовом пријему.⁹¹

Патријарх Герман је 27. марта 1984. доставио Синоду „на увид, податке његовог Превосвештенства Епископа далматинског Г. Николаја шта су поједини листови у Хрватској писали по питању довршења храма Св. Саве у Сплиту“.⁹²

Истога дана, на сједници Синода је одлучено да се материјал прослиједи Сабору „на проучење и одлуку“ и да обавијесте епископа Николаја.⁹³

---

⁹¹ Рјешење (хрватског) Републичког комитета за просвјету, културу, физичку и техничку културу, број UP/II – 2/1 – 1983 од 6. јануара 1984.

⁹² Писмо епископа Николаја, ЕБр. 67/84 од 10. фебруара 1984, Синоду. У прилогу су текстови: *Gdje pravoslavna crkva*, Slobodna Dalmacija, Split, 2. фебруар 1984, стр. 7; *Hram sv. Save u Splitu*, Slobodna Dalmacija, Split, 9. фебруар 1984, *Opasne vode politizacije*, Vjesnik, Zagreb, 9. фебруар 1984, стр. 4; *Мало вере више политике*, Вечерње Новости, Београд, 2. март 1984, стр. 7. Писмо патријарха Германа, Бр. 214/зап. 44 од 28. фебруара 1984, Синоду.

⁹³ Писмо Синода, Бр. 333/зап. 123 од 27. марта 1984,

Епархијски савет Епархије далматинске састао се 28. фебруара у Шибенику ради договора о томе шта даље чинити по питању довршења храма у Сплиту. Одлучено је да се упутити писмо Милану Рукавини Шајину, председнику хрватског Сабора, са освртом на рјешење Комитета за просвјету, културу, физичку и техничку културу и новинским текстовима о храму. У одлуци је наглашено да би рушење недовршеног храма било штетно, тим прије што Срби у Сплиту немају своју богомољу и што још од завршетка рата траже његово довршење као и да тиме проблем прелази у политичке сфере. Закључено је да је неприхватљива чињеница да се, у моменту када је дошло до приближавања ставова службе заштите у Сплиту и Цркве, онемогућава даљи контакт који би довео до рјешења. На крају је исказана одлучност: „Противимо се рушењу дјела храма у Сплиту и у свему уважавамо одлуке Син. бр. 1684/зап. 590/82 и Ас. бр. 27/зап. 57/83. г., јер сматрамо да је православни народ у Далмацији својим учешћем у тековинама народне револуције и изградњи наше земље заслужио да коначно добије свој храм у центру наше Регије у Сплиту, гдје га је започео прије рата“. Последња реченица је била молба за интервенцију код надлежних ради рјешавања питања довршења храма у Сплиту, „а у складу са братством и јединством народа и народно-

сти, као и уставних права вјерника овог краја“.⁹⁴

Епископ Николај је 24. марта упутио Синоду један примјерак представке председнику хрватског Сабора, затраживши да интервенише.⁹⁵

Синод је на сједници одржаној 10. априла одлучио да представку подржи и о томе обавијести епископ Николај. Закључио је да умоли Рукавину да „по питању довршења храма Св. Саве у Сплиту, изађе у сусрет Епархијском савету Епархије далматинске и на тај начин ово скине са дневног реда нерешених питања и престане бити повод за неспоразуме који се врло често намећу.“⁹⁶

2.6. Нови састанци

О храму у Сплиту разговарало се на Сабору архијереја, на сједници одржаној 16. маја и одлучено да Синод „затражи пријем делегације Светог архијерејског синода код највиших представника СР Хрватске, у циљу решавања овог проблема“.⁹⁷ Такође и да делегација

---

⁹⁴ Писмо Епархијског савјета Епархије далматинске, бр. 142/84 од 24. марта 1984, Милану Рукавини – Шајину, предсједнику хрватског Сабора.

⁹⁵ Писмо епископа Николаја, Ебр. 157/84 од 24. марта 1984, Синоду.

⁹⁶ Писмо Синода, Бр. 632/зап. 171 од 10. априла 1984, епископу Николају.

⁹⁷ Писмо Сабора, Бр. 11/зап. 54 од 16. маја, Синоду; одлука Синода Бр. 969/зап. 268 од 18. маја 1984. године.

Синода која буде ишла у Загреб треба да упозна домаћине са „тенденциозним и увредљивим написима у вези са довршењем храма Св. Саве у Сплиту”.⁹⁸ Делегацију ће чинити епископи – шумадијски Сава Вуковић, нишки Иринеј и далматински Николај.⁹⁹

Синод је о одлукама Сабора обавјестио епископа Николаја.¹⁰⁰

Храм Светог Саве у Сплиту био је тема и многих новинских текстова. Епископ Николај је то помно пратио и о томе обавештавао Синод. Тако је урадио и 18. јуна 1984. поводом текста „*Tutor malodobnom narodu*“ објављеним тих дана у загребачком недјељнику *Vjesnik u srijedu*, подвлачећи реченицу да храм у Сплиту представља песницу у грлу.¹⁰¹

Синод је и тај текст придружио материјалу који је припреман члановима делегације који ће ићи у Загреб.¹⁰²

Синод је, ради спровођења одлука Сабора о слању нарочите делегације у Загреб код председника хрватског Сабора, писао 26. јуна 1984. Јакши Петрићу, предсједнику Предсједништва Хрватске. Упознали су га са одлукама Светог архијерејског сабора и саставом деле-

⁹⁸ Писмо Сабора, Бр. 12/зап. 55 од 16. маја 1984, Синоду.

⁹⁹ Одлука Синода, Бр. 969/зап. 268 од 18. маја 1984. године.

¹⁰⁰ Писмо Синода, Син. бр. 970/зап. 269 од 18. маја 1984, епископу Николају.

¹⁰¹ Писмо епископа Николаја, ЕБр. 325/84 од 18. јуна 1984, Синоду.

¹⁰² Писмо Синода, Бр. 1244/зап. 453 од 4. јула 1984, епископу Николају.

гације. На крају је стајала молба Петрићу да прими и саслуша делегацију.¹⁰³

У међувремену, Српска православна црквена општина у Сплиту обавјестила је епископа Николаја о томе да су муслимани купили један објекат у близини катедрале Светог Дује, која се налази унутар Диоклецијанове палате, дали за то огроман новац (800.000.000 динара), извршивши пренос власништва и плативши порез (250.000.000 динара). Прота Војислав Шешум је напоменуо да треба погледати загребачке новине *Glas koncila* јер доносе реаговање римокатолика на вести о цамији у Сплиту.¹⁰⁴

Епископ је о томе писао 24. августа 1984. Синоду. „Ово достављамо као интересно у односу на случај и све перипетије око закровљења храма Св. Саве у Сплиту, а изгледа да за муслимане више не важе она порука Венецијанаца из 1682. године да Србима и Турцима не дозволи подизање богомоље у Сплиту.”¹⁰⁵

Синод је писмо примио на знање и о томе обавјестио епископа Николаја.¹⁰⁶

Делегација Синода је боравила у Загребу 13. новембра. Епископи су прије пута добили

---

¹⁰³ Писмо Синода, Бр. 969/зап. 268 од 26. јуна 1984, хрватској Комисији за односе за вјерским заједницама.

¹⁰⁴ Писмо Српско православне парохије у Сплиту, Бр. 25/84 од 20. августа 1984, епископу Николају.

¹⁰⁵ Писмо епископа Николаја, Ебр. 459/84 од 24. августа 1984, Синоду.

¹⁰⁶ Писмо Синода, Бр. 1699/зап. 423 од 30. августа 1984, епископу Николају.

извјесне инструкције у форми подсјетника за разговоре. Требало је разговарати и о проблемима митрополије Загребачке и епархија Далматинске, Горњокарловачке и Пакрачке. У том контексту посебно је издвојен проблем храма у Сплиту.¹⁰⁷

О боравку епископа су извјестиле готово све загребачке и сплитске новине а није неважно да је сплитска *Slobodna Dalmacija* том догађају дала најмање простора.¹⁰⁸

Епископи шумадијски Сава и нишки Иринеј потписали су и упутили Синоду извјештај о боравку у Загребу: делегацију је примио Јакша Петрић, а састанку су присуствовали и Иван Лалић, председник хрватске Комисије за односе са вјерским заједницама и Јаков Одрљин, председник Комисије за односе са вјерским заједницама сплитског региона. Састанак је трајао 55 минута. „Током пријема разговарало се о довршењу храма Светог Саве у Сплиту, тешкоћама око подизања храмова у Смиљану, Блатуши и Кусоњама, као и здравственом и социјалном осигурању свештенства Епархије далматинске. С обзиром да су с наше стране изнети нови моменти у вези довршења храма светог Саве у Сплиту, добили смо утисак, да не кажемо обећање, да ће ствари кренути на боље на обострано задовољство.”¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ „Подсетник за делегацију Светог Архијерејског Синода за разговоре у Загребу”.

¹⁰⁸ Писмо епископа Николаја, Ебр. 653/84 од 14. новембра 1984, Синоду.

¹⁰⁹ Извјештај епископа Саве и Иринеја, од 14. новембра 1984, Синоду.

Поштујући препоруку Синода, епископ Николај је тражио састанак са Иваном Лалићем, предсједником хрватске Комисије за односе са вјерским заједницама. Договорено је да ће сусрет бити одржан у просторијама Скупштине општине Сплит 28. фебруара 1985.

Непосредно послје састанка, епископ Николај је упутио Синоду службену биљешку. Иван Лалић је био одсутан, па је улогу домаћина преузео Божидар Папић, предсједник Скупштине општине Сплит. Поред њега су присутни били: Јаков Одрљин, председник Комисије за односе са вјерским заједницама Заједнице општина Сплит, Кузмић, секретар Комисије и (Н. Н), предсједник Комитета за комуналне послове Скупштине општине Сплит. Уз епископа су били архимандрит Стефан Малетић, који је и архијерејски замјеник, Лазар Рњак, предсједник Српске православне црквене општине Сплит и Љубо Ковачевић, члан Стручне комисије Синода.

Папић је одмах недвосмислено наговјестио да тражено не може бити реализовано. Потом је Јаков Одрљин говорио о састанку код Јакше Петрића и констатовао да постоје два ријешења. Прво, Завода за заштиту споменика културе у Сплиту и Републичког комитета за просвјету, културу, физички и техничку културу Хрватске, које је у супротности оном што Синод предлаже у својој одлуци Син. бр. 1684/зап. 590 од 7. септембра 1982. и АС. бр. 27/зап. 57 од 27. маја 1983. Одрљин је предложио да се изради нови приједлог закривљења и успоставе контакти између Скупштине оп-

штина Сплита и Завода за заштиту споменика културе.

Епископ је навео да о закровљењу постојој одлука Синода, која је јасна када је у питању рушење било којег дијела храма у изградњи, и да у обзир за рушење долазе само дијелови старе зграде у близини.

Папић је протумачио да је епископ дошао са неким новим приједлогом.

Ковачевић је нагласио да се рушењем ништа на постиже.

Одрљин је открио да га непрестано притискују из виших органа власти у Загребу, тражећи да проблем већ једном буде ријешен. Предложио је нови састанак за мјесец и по дана колико је, како је рекао, њима потребно да утичу на Завод за заштиту споменика културе Сплита. Остали су подржали приједлог.

Епископ је остао при одлуци Синода, па је састанак завршен.

На крају биљешке епископ је дао своје виђење састанка: „Политичари врше утицај на Сплит да се ово питање реши. Схватају да су дошли у безизлазну ситуацију. Добија се утисак да ће попустити и удовољити нашем захтјеву. Из наглашавања више пута Г. Председника Папића, да би желели да се ово што пре реши, ствара уверење да се то од њих тражи нарочито из Загреба. Њима је јасно да је православни живаљ у Далмацији врло осетљив, а изјавом, Г. Лазара Рњака председник ЦО да, мицање само једног камена, сматра се рушењем храма, ово потврђује. Исто тако и дата дозвола продужетка радова на храму Св. Саве

у Београду има извесног утицаја на ову ствар. Исто тако и добри односи између Епархије далматинске и других политичких општина (Задра, Шибеника), да се ствари решавају позитивно, утиче колико им је то стало да се овај проблем реши најрадије би дочекали да пристанемо на нову локацију храма уз новчану помоћ.”¹¹⁰

У пропратном писму, епископ је упозорио да не треба нудити никаква друга рјешења.¹¹¹

Синод је прихватио такав став на сједници одржаној 5. марта 1985. и о томе обавијестио епископа Николаја, нагласивши да остаје при својој ранијој одлуци.¹¹²

Реакција на ове разговоре било је више. Једна је објављена у тексту „Мало вере више политике”, у београдским *Вечерњим новостима*. Текст је био повод реакције и епископа Николаја.

У међувремену, епископ је 22. марта писао Божидару Папићу и доставио му одлуку

---

¹¹⁰ „Службена белешка о одржаном састанку дана 28. фебруара 1985. године у просторијама председника Скупштине општине Сплит, а поводом закровљења започетог храма Св. Саве у Сплиту и у вези посете делегације Светог архијерејског синода, председнику Председништва СРХ Г. Јакши Петрићу, поводом закровљења храма Светог Саве у Сплиту”, водио архимандрит Стефан, као прилог уз писмо епископа Николаја, Ебр. 136/85 од 28. фебруара 1985, Синоду.

¹¹¹ Писмо епископа Николаја, Ебр. 136/85 од 28. фебруара 1985, Синоду.

¹¹² Писмо Синода, Бр. 558/зап. 148 од 5. марта 1985, епископу Николају.

Синода од 5. марта 1985. поводом његовог извјештаја о разговорима у Сплиту. У прилогу је био и текст „Мало вере више политике” објављен, не у загребачком *Večernjem listu*, како је први пут написао епископ, већ, као што је тада наведено, у београдским *Вечерњим новостима*. У писму је подсјетио на један раније објављен чланак у *Слободној Далмацији*, у којем је стајало да храм представља пест у грлу Сплићанима.¹¹³

Папић је одговорио 17. априла саопштавајући да у управи Сплита постоји разумјевање за вјерске потребе. „Моји suradnici u Skupćini općine Split, i ja, bit ćemo sretni da se problem konačno riješi, pa Vas ovdje podsjećam na naš posljednji razgovor, i očekujem novi prijedlog, koji bi bio rezultat suglasnosti Vaših stručnjaka i stručnjaka Zavoda za zaštitu spomenika kulture.” Навео је и како су његови сарадници новинару пружили довољно истинитих података и да не одговарају за оно што је тенденциозно написано.¹¹⁴

Епископ је копије новинског текста и Папићева писма 22. априла 1985. послао Синоду, указујући да у тексту има неистина. „Са друге стране било би добро да се још једном Скупштини општине Сплит стави до знања да Српска православна црква по овом питању не може вршити никакве уступке, па нека се они

---

¹¹³ Писмо епископа Николаја, Ебр. 185/85 од 22. априла 1985, Божидару Папићу.

¹¹⁴ Писмо Предсједништва Скупштине општине Сплит, број. 01-4061085 од 17. априла 1985, епископу Николају.

изволе преиспитати и чему води упорност стручњака Завода за заштиту споменика културе Скупштине општине Сплит”.¹¹⁵

Синод је 30. априла одговорио епископу да је усвојио његов предлог и да ће се обратити Јакши Петрићу за интервенцију.¹¹⁶

Шта се збивало потоњих мјесеци, постоји празнина у доступној документацији. Може се ипак претпоставити да је Синод писао Петрићу и тражио интервенцију а овај о томе обавијестио предсједника Сплита. Предсједник Извршног савјета Скупштине општине Сплит Здравко Адорић је писао 8. јануара 1986. патријарху. „Komisija za odnose s vjerskim zajednicama Izvršnog vijeća Skupštine općine Split, predložila mi je da se obratim neposredno Vama, cijenjeni gospodine, jer nije bilo drugog načina da nastavimo kontakt i suradnju sa srpskom pravoslavnom Crkvom. Naime, episkop dalmatinski g. Nikolaj, saopćio je dana 26. 10. 1985. godine prilikom susreta na proslavi oslobođenja grada Splita, na koji je bio pozvan, predsjedniku naše Komisije drugu Marinu Kuzmiću, da ne želi više kontaktirati s predstavnicima općine Split i da se neće odazivati nikakvim pozivima bilo općine Split, ili Sabora u Zagrebu, jer da je od strane Izvršnog vijeća Sabora prevaren.” Потом је кренуо са оптужбама против епископа Николаја, окрививши га да је „krenuo putem sukoba i zaoštavanja odnosa, što je demonstrirao

---

¹¹⁵ Писмо епископа Николаја, Ебр. 229/85 од 22. априла 1985, Синоду.

¹¹⁶ Писмо Синода, Син. бр. 968/зап. 330 од 30. априла 1985, епископу Николају.

i 3. 11. 1985. godine kada je organizirao vjerski obred i svečanu akademiju u nedovršenom hramu Sv. Save svjesno zanemarujući obavezu da skup prijavi nadležnom organu i da zatraži dozvolu za neke građevinske radove koji su tamo protivno propisima obavljeni.” У наставку је изразио и чуђење што једног епископа може да узнемири један новински чланак умјесто да заједно са општинским властима настави разговоре о закровљењу. До краја писма је покушао да кривицу пребаци на епископа оправдавајући сплитску управу. „Поштујемо жељу г. епископа да не сарађује с нама, па стoga molimo Vašu svetost da u interesu vjernika SPC i društvene zajednice osobno ispita slučaj i omogući daljnji nastavak kontakata između SPC i Skupštine općine Split.”¹¹⁷

Синод је одговорио 4. фебруара 1986. истичући важност проблема и жељу да разговори буду настављени. „У том циљу, Свети архијерејски синод изражава своју спремност да на одговарајући начин разговара са представницима СО Сплита, у духу постојећих одлука Светог архијерејског сабора и Синода, и у присуству Његовог Преосвештенства Епископа далматинског Г. Николаја, као надлежног епархијског Архијереја. То је све што би се у овом тренутку могло учинити.”¹¹⁸

---

¹¹⁷ Писмо председника Извршног вијећа Скупштине општине Сплит, од 9. јануара 1985, „patrijarhu srpske pravoslavne Crkve gosp. Germanu”.

¹¹⁸ Писмо Синода, Бр. 81/зап. 3 од 4. фебруара 1986, Здравку Адорићу, председнику Извршног вијећа Скупштине општине Сплит.

Истога дана Синод је упутио писао и епископу Николају с закључком да остаје при свом ранијем ставу да се разговори наставе, и да он, епископ, учествује у њима.¹¹⁹

Епархијски савјет Епархије далматинске састао се 18. фебруара 1986. ради расправе о новонасталој ситуацији око храма у Сплиту. Једногласна одлука је гласила: „Остаје се и даље код раније одлуке овог Савета, да смо против било каквог рушења и нема прече потребе Српског православног народа у Далмацији, већ да заврши давно започету градњу храма Св. Саве у Сплиту.” Епископ је о том састанку и закључку 27. фебруара 1986. обавјестио Синод.¹²⁰

Синод је, примивши га 12. марта 1986, прикључио одговарајућем досијеу и о томе упознао епископа Николаја.¹²¹

Зденко Свете, предсједник Комисије за односе са вјерским заједницама Извршног вијећа Хрватске посетио је 9. маја епархијско сједиште у Шибенику у жељи да се сретне са епископом Николајем. Како епископ није био у граду, архимандрит Стефан је дочекао Свете и његова сарадника Анту Нинића, предсједника Комисије за односе са вјерским заједницама Шибеника. „После краћег уводног излагања Г. Свете је прешао на главну ствар. На-

---

¹¹⁹ Писмо Синода, Бр. 81/зап. 3 од 4. фебруара 1986, епископу Николају.

¹²⁰ Писмо епископа Николаја, Ебр. 97/86 од 27. фебруара 1986, Синоду.

¹²¹ Писмо Синода, Бр. 598/зап. 213 од 12. марта 1986, епископу Николају.

име, да извести – да је јуче, 8. маја, био у Сплиту са Председником Комисије за просвету, културу и физичку културу СР Хрватске Г. Божидаром Гагром и у општини Сплит водио разговор са представницима општине и представницима Завода за заштиту споменика културе, Урбанистичког завода и др. по предмету нашега тражења закровљења храма Св. Саве у Сплиту. Господин Зденко Свете је изјавио да је са надлежнима у општини Сплит тога дана водио разговор који је трајао више од 4 часа, да су представници Завода били упорни у својим ранијим ставовима по овом питању. Том приликом су му демонстрирали наш предло жени план о закровљењу, затим став да се црква налази у језгру Диоклецијанове палате и др. неодступајући од својих ранијих ставова. Међутим, ипак се нашло решење да се удовољи тражењу Цркве, и да ће се донети званична одлука о овом до 25. маја ов. године. Тим поводом ми је изјавио да пренесем ово Г. Епископу, а он ће у времену од 25. маја до 1. јуна доћи лично у Шибеник и да писмену одлуку преда Господину Епископу.¹²²

Епископ Николај је биљешку прослиједио Синоду 20. маја 1986 године.¹²³

Синод је писмо прослиједио Сабору. Архијереји су разговарали на сједници одржаној

---

¹²² Службена биљешка архимандрита Стефана Малетића.

¹²³ Писмо епископа Николаја, Ебр. 229/863 од 20. маја 1986, Синоду.

20. маја и овај материјал приложили у досије о истој проблематици.¹²⁴

По устаљеној процедури, о закључцима су обавјестили Синод а он епископа Николаја.¹²⁵

Сплитски дневник *Slobodna Dalmacija* је 6. јуна 1986. објавио вијест да је у Патријаршији патријарх Герман примио Зденка Светеа, да су разговарали, између осталог, и о храму у Сплиту. „Njegova svetost patrijarh sa zadovoljstvom i priznanjem primio je obavještenje da je u pitanju dovršenja i privođenja upotrebi hrama svetog Save u Splitu pozitivno riješeno i da su uklonjene stanovite stručno-tehničke teškoće u oblasti zaštite spomenika kulture.“¹²⁶

Неколико дана касније услиједио је пријем епископа Николаја и његових сарадника проте Војислава Шешума, јереја Ђорђа Кнежевића и инжењера Љубе Ковачевића, стручног савјетника при Скупштини општине Шибеник и Епархије далматинске, код Гордане Косановић, предсједника Скупштине општине Сплит, и њених сарадника Марина Кузмића, предсједника Комисије за односе са вјерским заједницама, Катичића, предсједника Комитета за урбанизам и грађевинарство и Вјекослава Перице, секретара Комисије за односе са вјерским заједницама.

---

¹²⁴ Писмо Сабора, АСбр. 36/зап. 23 од 20. маја 1986, Синоду.

¹²⁵ Писмо Синода, Бр. 1531/зап. 551 од 29. маја 1986, епископу Николају.

¹²⁶ *Dovršenje hrama sv. Save u Splitu*, *Slobodna Dalmacija*, 6. јун 1986, стр. 5.

Косановићева је исказала радост што је проблем закровљења православног храма у Сплиту почео убрзано да се рјешава.

Катичић је рекао: „Као почетна фаза, потребно је поднети писмени захтев за добијање дозволе и уз захтев приложити идејни пројекат инг. Р. Катичића. Затим, препис катастарског плана, доказ о власништву земљишта, те прописно таксирати и доставити Комитету за урбанизам и грађевинарство, правно имовинске, стамбене и комуналне послове С.О. Сплит.“ Напоменуо је да су досадашњи разговори и договори основа, па нема потребе за новим састанцима.

На епископово питао да ли је потребан састанак са представницима сплитског Завода за заштиту споменика културе, Катичић је одговорио одрично, додавши да мора бити одређено стручно лице од инвеститора, које ће контактирати с представницима власти у вези евентуалних техничких проблема.¹²⁷

Епископ Николај је о свему извјестио Синод 19. јуна 1986, напоменувши да су разговори вођени у врло срдачној атмосфери и да је добио увјерење да ће даљи послови око добијања дозволе ићи врло лако, „јер су превазиђени захтеви Завода за заштиту споменика културе града Сплита”.¹²⁸

Синод је писмо уврстио у одговарајући досије.¹²⁹

---

¹²⁷ Службена биљешка, водио јереј Ђорђе Кнежевић.

¹²⁸ Писмо епископа Николаја, Ебр. 286/86 од 19. јуна 1986, Синоду.

¹²⁹ Писмо Сабора, АСбр. 36/зап. 23 од 20. маја 1986,

По устаљеној процедури, о томе су објавили епископа Николаја.¹³⁰

Сплитски дневник *Slobodna Dalmacija* је неколико дана касније, 26. јуна 1986, објавио преко цијеле странице текст новинара Ранка Вилића о храму Светог Саве у Сплиту са мноштвом чињеница из историје изградње. Заключне ријечи представљала је изјава Вјекослава Перице: „Zapravo је ријеч о problematici uređenja prostora, а не о religiji i crkvi. Nije moguće izgradnju vjerskih objekata promatrati izdvojeno već samo u kontekstu općih pitanja urbanizma i građevinarstva, prostornog planiranja, razvoja i izgradnje grada.“ у тексту је провијавало мишљењу новинара да стање постаје сложено и деликатно са посљедицама које имају политичку конотацију јер клерикалне структуре желе да искористе вјеру и Цркве у својим тврдњама о дискриминацији. Текст је завршен Перичином уобичајеном и празном реториком: „Na ovom području, u ovoj problematici, treba ostvariti normalno stanje, slabiti konflikt i uspostaviti sistematičan pristup, usvajati zajedničke kriterije i stavove, graditi politiku koju će znati i provoditi svi. U tom se pravcu u zadnje vrijeme osjećaju stanoviti pomaci. Međutim, nije dovoljno da se tim bave samo komisije i vjerske zajednice, nužan je doprinos, napor ostalih struktura, naročito Socijalističkog saveza.“¹³¹

Синоду.

¹³⁰ Писмо Синода, Бр. 1864/зап. 662 од 1. јула 1986, епископу Николају.

¹³¹ *Kompromis za Svetoga Savu*, *Slobodna Dalmacija*, 28. јун 1986, стр. 12.

Прича о храму Светога Саве у Сплиту била је повод и да загребачки *Nedjeljni vjesnik*, 29. јуна објави подужи текст „Urbanistički popust Svetom Savi“. Послије читања тог штива намеће се утисак да га је писала рука неког од тадашњих сарадника Комисије за односе са вјерским заједницама. У том тексту је најважнији антрфиле односно ријечи Марина Кузмића, које гласе: „Kada se današnja zbivanja oko splitskog hrama Svetog Save definiraju kao kamen smutnje, to nije posve precizno, ali je bližu istine: posrijedi nije samo jedan kamen, ali zasad i ništa više od kamenja.“ Кузмићеве ријечи као да наговјештавају оно што ће се дешавати: „Procedura oko dobivanja dozvole i odobrenja za nastavak gradnje hrama Sv. Save tek počinje.“¹³²

2.7. Лажна нада

Сплитски Завод за заштиту споменика културе донио је 20. јануара 1987. Претходну дозволу којом дозвољава наткривање изграђених дјелова храма и уређење јужног дијела склопа зграда између улица Илегалаца и Оброва.

„Natkrivanje i stavljanje u funkciju hrama sv. Save treba tretirati kao uredjenje južnog dijela postojećeg srednjevjekovnog sklopa u kojem se hram nalazi. Treba revalorizirati srednjevjekovnu strukturu sklopa, zadovoljiti potrebe crkvenih

---

¹³² *Urbanistički popust Svetom Savi*, *Nedjeljni Vjesnik*, 29. jun 1986, str. 9.

funkcija u tom prostoru, kao i urbanističko-komunalne funkcije koje taj sklop ima u urbanoj strukturi povijesne jezgre.

„Proces rada mora se odvijati putem:

„– izrada arhitektonskog snimka postojećeg stanja u mjerilu 1:50 za čitavo područje zahvata;

„– izrade globalnih konzervatorskih smjernica za tretman pojedinih prostora i arhitektonskih elemenata;

„– izrade idejnog projekta za područje zahvata i neposrednog utjecaja, pri čemu treba definirati prostore u funkciji Srpske pravoslavne crkve i prostora ostalih korisnika;

„– ocjena idejnog projekta s aspekta konzervatorskih smjernica i otprije izrađenog povijesnog razvoja i valorizacije sklopa;

„– izrada izvedbeno-tehničke dokumentacije na osnovi idejnog projekta u mjerilu 1:500.

„O predloženom idejnom projektu, koji će se izrađivati u suradnji s ovim Zavodom, a u toku njegovog verificiranja, ovaj Zavod će po potrebi konsultirati Radnu grupu, sastavljenu od Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske, Komisije za odnose sa vjerskim zajednicama Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske, Komisije za odnose s vjerskim zajednicama Izvršnog vijeća Skupštine općine Split, Komiteta za urbanizam, građevinarstvo, imovinsko-pravne, stambene i komunalne poslove općine Split i ovog Zavoda, a na čijim se zaključcima i zasnivaju stručne postavke ove prethodne dozvole.

„III. Osnovni elementi za arhitektonsko oblikovanje i uređenje kompleksa su:

„– izgrađeni dijelovi crkve natkrivaju se dvoslivnim krovom i pokrivaju se kupom kanalicom;

„– dograđuju se postojeći slobodni gabarit (volumen) hrama i povezuje u masi i funkciji s objektima istočno i zapadno;

„– u hramu se dograđuje galerija koja se povezuje s današnjim prostorima Srpske pravoslavne crkve u zapadnom dijelu bloka;

„– pred hramom, na južnoj strani, a od ulice Ilegalaca do Obrova formira se javna komunikacija u funkciji nove ulice u urbanom tkivu grada;

„– postojeći stupovi pred hramom na južnoj strani uklanjaju se radi formiranja javne komunikacije;

„– na južnom pročelju hrama izgraditi će se zvonara koja svojom visinom ne smije prijeći visinu sljemena krova osnovnog korpusa hrama;

„– okolni prostori, bilo u funkciji crkve, bilo ostalih korisnika, moraju se transformisati na način da zadovoljavaju i doprinose atraktivnosti kako postojeće ulice na jugu, tako i one koje će se formirati usporedno s južnim pročeljem hrama.“

У наставку је прецизно речено да је инвеститор дужан да наручи израду архитектонских снимака и конзерваторских смјерница на основу којих ће бити рађена даља техничка документација, како се на основу Претходне дозволе радови не могу започети као и да инвеститор мора прије добијања грађевинске дозволе поднијети техничко-пројектну докумен-

тацију Заводу за заштиту споменика културе ради издавања рјешења о сагласности.¹³³

Завод за заштиту споменика културе Сплита је 21. јануара обавијестио Српску православну црквену општину о дозволи те институције и доставио је у прилогу. У писми је наведено које се претходне радње и на који начин морају чинити.¹³⁴

Завод је сутрадан, 22. јануара 1987, такође упутио епископу Николају примјерак Претходне дозволе и копију писма упућеног Црквеној општини.¹³⁵

Епископ Николај је 2. фебруара 1987. упутио два писма Синоду готово идентичне садржине. Писао је о рјешењима у вези са храмом у Сплиту. Указао је да Завод за заштиту споменика културе условљава изразом одређених студија (за које тражи 14.700.000 динара), а потребан новац за то немају ни парохија ни Епархија. Зато је затражио да Синод што је могуће прије учини све што је могуће како би

---

¹³³ „Prethodna dozvola“ Завода за заштиту споменика културе Сплита, бр. 30-2008/2-86 од 20. јануара 1987, достављена Српској православној црквеној општини, Републичком комитету за културу, Комитету за урбанизам и грађевинске послове општине Сплит, Комисији за односе са вјерским заједницама Извршног вијећа Сабора, Комисији за односе са вјерским заједницама Сплита, Епархији далматинској и архиви Завода.

¹³⁴ Писмо Завода за заштиту споменика културе Сплита, бр. 30-2008/4-86 од 21. јануара 1987, Српској православној црквеној општини.

¹³⁵ Писмо Завода за заштиту споменика културе Сплита, бр. 30-2008/6-86 од 22. јануара 1987, епископу Николају.

новац био нађен, поготову што „у јуну месецу престоји посета делегације Руске православне цркве, да се под хитно уради изведбени пројекат и даде коначна дозвола за извођење радова“. У прилогу је послао један примјерак овјереног уговора који је Завод за заштиту споменика културе доставио на потписивање.¹³⁶

Синод је расправљао о садржају тог писма и одлучио да затражи од хрватске Комисије за односе са вјерским заједницама да интервенише како би била Црквена општина ослобођена плаћања. „У исто време, обавестити ову Комисију да ће, половином месеца јуна ове године, у Сплит доћи (бродом) Његова Светост Патријарх московски и целе Русије Г. Пимен у пратњи великог броја Архијереја и других црквених лица, око 150, те је за ту прилику потребно обезбедити одговарајући богослужбени простор за служење свечане Литургије, како је уобичајено у приликама када се сретају два поглавара сестринских православних цркава. Информације ради, са овим упознати Комисију ИВ-а Скупштине СР Србије за односе са верским заједницама.“¹³⁷

Епископ Николај је истог дана, то јест, 2. фебруара 1987. одговорио Заводу за заштиту споменика културе, захваливши на дозволи, истичући да ни Епархија ни парохија немају тражени новац. Као важну чињеницу, истакао је најављени долазак делегација Руске, Грузиј-

¹³⁶ Писмо епископа Николаја, Ебр. 25/87 од 2. фебруара 1987, Синодуу.

¹³⁷ Писмо Синода, Бр. 350/зап. 18 од 3. фебруара 1987, епископу Николају.

ске и Јерменске православне цркве и нагласио да би их патријарх Герман могао угостити и одржати заједничку литургију једино у храму Светог Саве у Сплиту. „Сами просудите, да ли је ово место какво јесте, на таквој висини достојанствености да прими делегацију која ће имати 250 особа, а да се не нанесе срамота нашој Земљи, СПЦркви, граду Сплиту и шире. Мишљења смо до 20. јуна т. г., када ова Делегација стиже може се много урадити, тј. ако не у потпуности изградити овај објекат, а оно довести у такво стање да свима добијеним дозволама, да се нико пред јавношћу не срамоти.“¹³⁸

Епископ Николај је 6. фебруара 1987. Синоду доставио копију свога одговора Заводу за заштиту споменика.¹³⁹

Завод за заштиту споменика је 16. фебруара 1987. одговорио епископу Николају на његово писмо од 2. фебруара, износећи становиште да закровљење до јуна није изводљиво и образлажући то потребним конзерваторским упутствима у изради пројектне документације. Истовремено је изразио спремност да се помогне у плаћању кад је ријеч о изради студије, уз приједлог да се најприје уплати 5.000.000 динара, а остатак до краја године. „Slobodno smo Vas na kraju upozoriti da je uređenje jednog ovakvog kompleksa izuzetno složeni zahvat, od pripreme do realizacije, u kojemu je za njegovo uspješno privođenje kraju potrebno koordinirati

---

¹³⁸ Писмо епископа Николаја, Ебр. 25/87 од 2. фебруара 1987, Синоду.

¹³⁹ Писмо епископа Николаја, Ебр. 26/87 од 6. фебруара 1987, Синоду.

čitav niz subjekata, a taj zadatak nedvojbeno prelazi i naše i Vaše organizacione mogućnosti, pa Vam iskreno sugeriramo da angažirate odgovarajuću firmu koja bi vodila konzalting poslove. Na taj biste način dobrom organizacijom, uz ostalo, skratili i vrijeme potrebno za konačno uređenje i privođenje hrama sv. Save u funkciju.“¹⁴⁰

Синод је расправљао 20. марта 1987. о садржају епископовог писма и прилога, и одлучио да материјал достави специјалној делегацији која ће се ускоро упутити у Загреб код председника Председништва Хрватске. Потом је одговорено епископу.¹⁴¹

Епископ Николај је дао интервју новинару београдског недељника *Нин* о проблему у вези са храмом у Сплиту, а овај дио излагања објавио 22. маја 1988. године. На текст је веома бурно реаговала сплитска Комисија за односе са вјерским заједницама упутивши протест, откуцан на шест страница, Синоду. Препрезентовали су познате ствари, подсјећали на бројне контакте и договоре, и закључили: „Комисија закључује да је основни узрок конфликта око храма Sv. Save u Splitu politizacija vjere i Crkve i ponašanje gospodina Nikolaja episkopa dalmatinske eparhije SPC. Dozvola za uređenje i osposobljavanje za upotrebu hrama Sv. Save u Splitu nije uopće u pitanju i zaista nema više smisla potencirati ovo pitanje u javnosti. Ako SPC

¹⁴⁰ Писмо сплитског Завода за заштиту споменика културе, број 30-2008/6-86 од 16. фебруара 1987, епископу Николају.

¹⁴¹ Писмо Синода, Бр. 467/зап. 74 од 20. фебруара 1987, епископу Николају.

stvarno želi što prije dati građanima vjernicima za korištenje hram Sv. Save u Splitu, mi ne vidimo ozbiljnog razloga da se odmah ne pristupi realizaciji. Splitska društveno politička zajednica ostaje dosljedna i čvrsto opredjeljena za ostvarivanje ustavnih i zakonskih odredbi o vjeri i Crkvi i za daljnju izgradnju konstruktivnih odnosa sa svim vjerskim zajednicama. Kakvi će ti odnosi biti i kako će se razvijati, to ne ovisi samo o društveno političkoj zajednici.“¹⁴²

Синод је о протестном писму расправљао 14. јуна 1988. и том приликом закључио да се предмет уступи Правној служби у Патријаршијском управном одбору, „с препоруком да се за ово посебно заинтересују Г. Г. Сава Кезић и Вељко Губерина, а као архитекта укључи др Војислав Матић“. О закључку је обавјестио и епископа Николаја.¹⁴³

Свештенослужитељи Епархије далматинске, њих 44, састали су се у Книну 19. јула 1988. године и, послје дуге расправе, усвојили заједничку изјаву и потписали је својеручно. На самом почетку су констатовали: „Да је напад на Епископа и свештенство срачунат са тенденцијом да се изградња храма одужи, а рад Епископа и свештенства пред јавношћу

---

¹⁴² „Stav Komisije za odnose s vjerskim zajednicama Skupštine gradske zajednice općina Split u povodu izjava episkopa dalmatinske eparhije Srpske pravoslavne crkve Nikolaja objavljenim u Ninu od 22. 05. 1988. godine“, прилог уз писмо сплитске Комисије за односе са вјерским заједницама, Бр. 02-461-1/88 од 26. маја 1988, Синоду.

¹⁴³ Писмо Синода, Бр. 1614/зап. 562 од 14. јуна 1988, епископу Николају.

умањи у свом до сада часном и историјски признатом раду на очувању вјере и ширењу мира међу људима“. Потом је услиједила анализа писања хрватске штампе, као негативан примјер помињали су новинара Ивицу Мли-вончића, говорили о узвицима публике на спортским стадионима упућеним Светом Сави и тако даље. На крају су закључили да остају уз свог надлежног архијереја. Закључци су у писаној форми достављени Синоду, епископу Николају, Црквеној општини у Сплиту, хрватској и сплитској Комисији за односе са вјерским заједницама, редакцијама новина *Православље* и *Слободна Далмација* и др Срђану Врцану.¹⁴⁴

Епископ Николај је доставио изјаву свештеника 31. августа Синоду молећи да један

---

¹⁴⁴ Саопштење свештеника Епархије далматинске од 19. јула 1988. године.

Судећи по потписима, на састанку су били свештенослужитељи: Сретко Ђенић, Стеван Мрђен, Рајко Марић, (нечитак потпис), Бранко Миланковић, Крсто Максић, Мирко Скробоња, Јован Лазичић, Жарко Аничић, Србо Видаковић, Ристо Перић, Ђорђе Кнежевић, Петар Јованчевић, Никола Шкрбић, Петар Ражић, Родољуб Малешевић, ђакон Милован Миодраговић, Никола Кричка, Остоја Тегелтија, Петар Ожеговић, Бошко Матић, Петар Јовановић, Јовица Јовановић, (нечитак потпис), Момчило Вукша, Ђуро Шуша, Петар Перић, Бошко Гагић, Ђорђе Т. Јокић, Дмитар Лалић, Милорад Душанић, Боро Видаковић, Здравко Тепић, Миладин Вукомановић, Влајко Грабеж, Симо Перичић, Душан Гајић, Жарко Ђ. Кунац, Саво Тутуш, Слободан Ракановић, Спасоје Милошевић, Борислав Петровић, протосинђел Бенедикт Ђ. Ананић и синђел Хризостом Јевић.

примјерак прослиједе србијанској Комисији за односе са верским заједницама.¹⁴⁵

Синод је и то писмо размотрио и закључио да текст изјаве свештеника Епархије далматинске буде објављен у *Православљу* и да с тим упознају епископа Николаја.¹⁴⁶

Епископ Николај је 31. августа 1988. писао Синоду о посјети Зденка Светеа, председника хрватске Комисије за односе са вјерским заједницама, која је услиједила послје учесталих напада на православне свештенике и објекте у Далмацији, понудивши да заједно иду у Каштеле да разговарају са челницима Сплита. Епископ Николај је затражио да састанак буде одложи за јесен, када то Синод одлучи и одреди другог архијереја јер је он већ два пута тужен Синоду од сплитских власти. Затражио је, дакле, да Синод одреди свог заступника. На крају је био изричит: „Ми сами нећемо ићи, јер би то значило да нас купују једним ручком, а да ће се ситуација променити у вези са изградњом храма Св. Саве у Сплиту не верујем.“¹⁴⁷

Синод је и то писмо примио к знању, одредио епископа шумадијског Саву Вуковића за изасланика на разговорима у Каштелу, и о томе обавјестио епископа Николаја.¹⁴⁸

---

¹⁴⁵ Писмо епископа Николаја, Ебр. 343/88 од 31. августа 1988, Синоду.

¹⁴⁶ Писмо Синода, Бр. 2347/зап. 741 од 6. септембра 1988, епископу Николају.

¹⁴⁷ Писмо епископа Николаја, Ебр. 345/88 од 31. августа 1988, Синоду.

¹⁴⁸ Писмо Синода, Бр. 2346/зап. 740 од 6. септембра

Предсједник и потпредсједник хрватске Комисије за односе са вјерским заједницама Зденко Свете и Петар Плетикоса, посјетили су 14. октобра 1988. сједиште Епархије далматинске у Шибенику, гдје их је дочекао епископ Николај, а биљешке водио јереј Јовица Јовановић. Разговарали су о различитим непријатним догађајима, као што су покушај отимања имовине из манастира Крке, разбијање крста у храму Успеније Пресвете Богородице у Шибенику, судбина музеја Црквене општине у Шибенику и тако даље. По службеној биљешци (хрватских представника власти), о овим питањима се није дискутовало. Судбина храма Светог Саве само је на крају узгредно поменута, уз напомену Светеа да ће у разговорима са предсједником Скупштине општина Сплит у Каштелима изнијети мишљење о могућности изградње православног храма у том мјесту.¹⁴⁹

Епископ Николај је 19. октобра 1988. доставио ову биљешку Синоду, изразивши увјерење да је Свете свратио узгред, на устоличење новог бискупа у Сплиту. Казао је да је ипак замоли да се пренесе порука епископу шумадијском Сави да одреди датум свог доласка у Каштеле, ради разговора о храму у Сплиту.¹⁵⁰

1988, епископу Николају.

¹⁴⁹ „Службена белешка поводом посете Председника за односе са вјерским заједницама СР Хрватске Зденка Свете и потпредседника Петра Плетикосе, водио јереј Јовица Јовановић”.

¹⁵⁰ Писмо епископа Николаја, Ебр. 409/88 од 19. октобра 1988, Синоду.

Синод је и ово писмо примио на знање и обавјестио епископа Николаја.¹⁵¹

Сплитски православни свештеник Ђорђе Кнежевић је био на устоличењу новог римокатоличког бискупа сплитског и с тим упознао свог епископа. У међувремену је писао и о нападима на црквене просторије у Сплиту. Епископ је о свему томе извјестио Синод, наводећи неколико нових чињеница кад је ријеч о посљедњим догађајима: величање Шиптара, изјава умировљеног бискупа Фране Франић на помињаној свечаности да нема ништа против да буде настављен градња православног храма уз услов да ништа околу не буде срушено.¹⁵²

Синод је и ово писмо размотрио и обавјестио епископа Николаја.¹⁵³

Сплитски Завод за заштиту споменика културе организовао је 27. децембра 1988. састанак посвећен проблему у вези са православним храмом у Сплиту. У име Српске православне цркве били су присутни архитекти Љубо Ковачевић и професор др Бранко Пешић из Београда, а са хрватске стране директор Завода професор др Жељко Катанић, архитекти Душан Марасовић и Бартул Баришић, и Вјеслав Перица, члан сплитске Комисије за односе са вјерским заједницама. Пешић је о томе саставио извештај и упутио га Синоду. Изнио

---

¹⁵¹ Писмо Синода, Бр. 2880/зап. 894 од 1. новембра 1988, епископу Николају.

¹⁵² Писмо епископа Николаја, Ебр. 453/88 од 23. новембра 1988, Синоду.

¹⁵³ Писмо Синода, Бр. 3108/зап. 1135 од 6. децембра 1988, епископу Николају.

је недвосмислен став Завода о томе да нема промјене услова датих у Претходној дозволи. Са српске стране је затражено да се пронађе пројектантско рјешење које ће задовољити све заинтересоване. Пешић је предложио да изнад крова, који ће бити са покривачем од каналице, буде осмоугаона купола са крстом: „Уколико архитекти Завода у овом смислу нађу и погоднију варијанту решења сматрам да СПЦ може прихватити претходну дозволу и настави пројектовање и градњу храма Св. Саве у Сплиту. У супротном тражити арбитражу преко надлежних органа Републике Хрватске, односно Југославије са формирањем комисије на нивоу УНЕСЦУ-а за коначно решење.“¹⁵⁴

Тих дана, тачније 9. јануара 1989, др Коста Чавошки, угледни професор београдског Правног факултета, објавио је коментар поводом случаја сплитског храма Светог Саве у београдском часопису *Duga* под насловом „Pest u lice grada“.¹⁵⁵

Завод за заштиту споменика културе Сплита је 10. фебруара 1989. одговорио Пешићу, захвалио се на приједлогу и закључио: „S obzirom da je u prijedlogu Provedbenog urbanističkog plana povijesnog jezgra Splita unesen zajednički i usaglašeni stav stručnih službi i Srpske

---

¹⁵⁴ Писмо Бранка Пешића, од 25. јануара 1989, Патријаршији. Пешић је свој извјештај доставио Патријаршији, Епархији далматинској, Црквеној општини у Сплиту, сплитском Заводу за заштиту споменика културе и сплитској Комисији за односе са вјерским заједницама.

¹⁵⁵ Kosta Čavoški, Pest u lice grada, *Duga*, 9. januar 1989, стр. 76-78.

pravoslavne crkve iz kojega je proistekla i prethodna dozvola ovoga Zavoda od 20. siječnja 1987. godine, slobodni smo skrenuti pažnju da bi se Srpska pravoslavna crkva eventualnim sugestijama i prijedlozima za drukčije rješenje mogla uključiti u javnu raspravu o prijedlogu provedbenog plana povijesne jezgre Splita koja će se radi usvajanja toga PUP-a organizirati početkom ožujka ove godine.¹⁵⁶

Како је писмо достављено и Патријаршији, Синод је 17. фебруара размотрио приједлог архитекте Пешића и у начелу га усвојио. Истом приликом је усвојио и сугестију епископа Николаја да се у расправу укључе Пешић и др Добросав Павловић из Београда и Љуба Ковачевић из Шибеника. О својим закључцима обавијестили су и епископа Николаја.¹⁵⁷

Гордана Косановић, председник Скупштине општине Сплита доставила је допис Српске православне црквене општине у Сплиту с новим приједлозима наставка радова на храму Комисији за односе са вјерским заједницама. Комисија је одговорила Црквеној општини да је одлучено да се Проведбени урбанистички план ставља на увид јавности и за-

---

¹⁵⁶ Писмо сплитског Завода за заштиту споменика културе, број 30-2008/11-86 од 10. фебруара 1989, архитекти Бранку Пешићу, главном и одговорном пројектанту храма Светог Саве, градилиште храма Светог Саве на Врачару, Катанићева бб.

¹⁵⁷ Писмо Синода, Бр. 424/зап. 118 од 17. фебруара 1989, епископу Николају.

тражила да јој доставе евентуалне примједбе и приједлоге.¹⁵⁸

Писмо исте садржине добили су Синод и епископ Николај. Синод је то примио на знање.¹⁵⁹ Епископ је одговорио 6. марта 1989, понављајући приједлоге архитеката.¹⁶⁰ Потом је о свему обавијестио Синод.¹⁶¹

Прота Мића Јанковић, главни секретар Синода, писао је 15. марта сплитској Комисији за односе са вјерским заједницама обавјештавајући је да Синод не може да прихвати приједлог Проведбеног урбанистичког плана сплитског Завода за заштиту споменика културе. „Као образложење овог става, доставља се извештај и цртеж проф. др Бранка Пешића, од 20. јануара 1989. године, које је Свети архијерејски синод прихватио, јер сматра да предложено решење за наткривање Храма које је дао арх. Пешић задовољава основне захтеве Завода за заштиту споменика културе Сплита, а у исто време задржава основну архитектуру Православне цркве. Што значи, и једна и друга страна би биле задовољне.“¹⁶²

---

¹⁵⁸ Писмо сплитске Комисије за односе са вјерским заједницама, од 27. фебруара 1989, Српској православној црквеној општини.

¹⁵⁹ Записник Синода, Син. бр. 590/89 од 9. марта 1989.

¹⁶⁰ Писмо епископа Николаја, Ебр. 85/89 од 6. марта 1989, Комисији за односе са вјерским заједницама Сплита.

¹⁶¹ Писмо Синода, Бр. 626/зап. 250 од 9. марта 1989, епископу Николају.

¹⁶² Писмо Синода, Бр. 736 од 15. марта 1988, сплитској Комисији за односе са вјерским заједницама.

Епископ Николај је 6. априла 1989. доставио Синоду извјештаје архитеката Пешића и Павловића о разговорима вођеним у Сплиту поводом Проведбеног урбанистичког плана и мјесту храма Светог Саве.¹⁶³

Синод је 13. априла 1989. епископу Николају потврдио његов извјештај о учинку делегације на разговорима у Сплиту приложио материјал у досије.¹⁶⁴

Срби у Сплиту су 20. октобра 1989. организовали потписивање петиције у корист довршавања храма Светог Саве. Документ са 276 потписа је послат ма 10 адреса: председнику СО Сплит, Извршном вијећу СО Сплит, Социјалистичком савезу радног народа Сплит, председнику Сабора Хрватске, Извршном вијећу Сабора Хрватске, ССРН Хрватске, ССРН Југославије, Синоду, Епархији далматинској и Српској православној цркеној општини у Сплиту. Синод је закључио да петиција буде објављена у наредном броју *Православља*.¹⁶⁵

2.8. Увод у рат

Марин Кузмић и Вјекослав Перица, председник и секретар сплитске Комисије за односе са вјерским заједницама су 29. децембра 1989. посјетили Српску православну цр-

---

¹⁶³ Писмо епископа Николаја, Ебр. 154/89 од 6. априла 1989, Синоду.

¹⁶⁴ Писмо Синода, Бр. 1035/зап. 412 од 13. априла 1989, епископу Николају.

¹⁶⁵ Син. бр. 2803 од 9. новембра 1989.

квену општину у Сплиту гдје их је примио протонамјесник Ђорђе Кнежевић. Повод им је била петиција Срба. По Кнежевићевом свједошењу, гости су изнијели веома занимљиву претпоставку: „Наиме, у мају месецу одржат ће се избори и доћи ће нови људи ма руководећа места. Питање је, какав ће однос имати ново сплитско руководство, према закровљењу нашег храма. Не треба заборавити да ступа на снагу вишестраначки систем.“ Кнежевић је о овом разговору писмом обавијестио епископа Николаја.¹⁶⁶

Епископ је 8. јануара 1990. доставио Синоду тај извјештај упознавајући га успут са још неколико интересантних вијести: „Иначе у Сплиту и Каштелима о Божићу су кружиле вести, а и још круже како српски попови набављају оружје из Италије и крију га у гробницама на гробљима. Чак је парох каштелански ту био највише на удару па је позван да присуствује отварању једне гробнице у Ублима – Сплитска Загора, где наравно нису ништа нашли, а за пароха сплитског су пронели да је ухапшен. Иначе других предузимања за сада нема до једино што су узнемирени преставком и потписима Срба из Сплита у вези завршетка цркве.“¹⁶⁷

Синод је расправљао о извјештају свештеника Кнежевића и донио неколико одлука. Прво, да се објави у *Православљу* уз коментар који ће написати Ђакон Радован Биговић, аси-

---

¹⁶⁶ Писмо епископа Николаја, Ебр. 6 од 8. јануара 1990, Синоду.

¹⁶⁷ Исто.

стент Богословског факултета.¹⁶⁸ Друго, да се преведе и, уз пропратно писмо, упути Тодору Сабеву, генералном секретару Свјетског савета цркава у Женеви.¹⁶⁹ Треће, да се прослиједи савезној и хрватској Комисији за односе са вјерским заједницама: „С обзиром на посвездневна превирања и непријатности са којима се сусрећу свештеници и верни Српске православне цркве у Сплиту, због наметнутог јој проблема и одсуства добре воље, када је у питању довршење храма Св. Саве у Сплиту, Свети архијерејски синод је одлучио да достави Комисији фотокопију извештаја који илуструје најновија иступања извесних градских структура града Сплита. Да ово не би ишло у недоглед, Свети архијерејски синод моли Комисију да се постојећој неизвесности, најзад, стане на пут, а Његовом Преосвештенству Епископу далматинском Г. Николају помогне да организује наставак започетог храма, чију изградњу је прекинуо Други светски рат.“¹⁷⁰

Епископ Николај је 5. априла 1990. доставио Синоду најновије информације о збивањима у Сплиту и у вези са храмом. Препоручио је да се ангажује адвокат Мирко Франчески да припреми одговарајуће примједбе и приговоре и да се сачини једна публикација о напорима око изградње храма. У прилогу је доставио два исјечка из сплитских новина *Slo-*

---

¹⁶⁸ Одлука Синода, Бр. 136/зап. 83 од 30. јануара 1990.

¹⁶⁹ Писмо Синода, Бр. 136/зап. 83 од 31. јануара 1990, Светском савету цркава.

¹⁷⁰ Писмо Синода, Бр. 136/зап. 83 од 31. јануара 1990, савезној Комисији за односе са вјерским заједницама.

bodna Dalmacija о нападу на православног свештеника у Сплиту и осталим проблемима.¹⁷¹

Епископ Николај је 5. априла 1990. доставио одлуку Црквене општине Синоду. Синод је усвојио приједлог да се ангажује адвокат Франчески „да на основу постојеће архивске грађе сачини текст правног приговора на вишедеценијско понашање надлежних органа у Сплиту по питању довршења храма Св. Саве. У исто време предузети одговарајуће мере да се, на основу исте документације, напише књига из које ће југословенска и светска јавност, најзад, сазнати праве узроке због којих овај храм још увек није довршен.“¹⁷²

Синод је о том обавијестио епископа Николаја.

Александар Плавша, адвокат из Сплита, 13. априла 1990, је умножио сву документацију у вези са храмом Светог Саве и дао своје мишљење: „Темелјем наведене документације видљиво је да тврдња о томе како је Српска православна Црквена опћина Split, изградилa неlegalно dio svog hrama Sv. Save u Splitu. како је захваљујући пријератном владајућем режиму узурпирала i otela katolički hram Sv. Marije nemaju никакву истинитост ни подкријепу у важној документацији. Српска православна Црквена опћина је неспорно била власник великог плаца на атрактивној локацији у данашњој улици Максима Горког i то на

---

¹⁷¹ Писмо епископа Николаја, Ебр. 185/90 од 5. априла 1990, Синоду.

¹⁷² Одлука Синода, Син. бр. 806/зап, 5128 од 5. априла 1990.

parceli na kojima je danas izgrađena zgrada nekadašnjeg porodilišta. Tadašnja Općinska uprava nije dozvolila da se na tom zemljištu gradi pravoslavni hram, pošto je u blizini katoličko biskupsko sjemenište, a na tadašnjim parcelama Srpske pravoslavne Crkvene općine, tadašnjim planom grada Splita namjeravalo se izgraditi nova katolička katedrala.

„Zbog toga Općinska uprava je uložila napor da radi mira u kući obezbjedi tu lokaciju za potrebe katoličke crkve, a pravoslavcima se pokušalo ponuditi neke druge namjenske lokacije. Srpska pravoslavna Crkvena općina neke ponudjene lokacije nije prihvatila, a neke jeste, ali Općinska uprava nije uspjela razriješiti imovinsko pravne poteškoće.

„Poslije velikih napora Općinska uprava u gradu Splitu, zajedno sa Biskupskim sjemeništem, nudi Srpsko pravoslavnoj crkvi bivši samostan Sv. Marije, odnosno kasnije Žandarmerijska stanica kao državnu svojину u zamjenu za terene u ulici Maksima Gorkog.

„Potpisuje se ugovor o zamjeni, gdje se izričito navodi da Srpska pravoslavna Crkvena općina, mora to na zemljištu nekadašnjeg samostana izgraditi svoju bogomolju, a ako to ne uradi Općinska uprava je slobodna sve vratiti u prijašnje stanje.

„Ako se danas Srpskoj pravoslavnoj Crkvenoj općini u Splitu uskraćuje pravo gradnje odnosno dovršenje gradnje novog hrama Sv. Save, znači li to da se Ugovor sa Općinskom upravom poništava i Srpsko pravoslavnoj Crkvenoj općini

Split, vraćaju njene parcele u ulici Maksima Gorkog?

„Nakon toga slijedi aktivnost oko projektiranja hrama i konačno Općinska uprava kao legitimni državni organ izdaje Srpsko pravoslavnoj Crkvenoj općini Split 2. 10. 1937. gradjevinsku dozvolu za gradnju hrama Sv. Save u Splitu, kome poneki uporno pokušavaju osporiti legitimitet gradnje na što nemaju nikakvog pravnog osnova.“¹⁷³

Црквена општина је 10. октобра 1990. сачинила писмо с намјером да га упути истакнутим органима и институцијама. У првом дијелу писма дали су историјат градње храма у Сплиту, навели најважнија рјешења државних органа, истакли оспоравања легитимитета градње, предочили најважнија документа и, на крају, затражили разумјевање.¹⁷⁴

Епископ Николај је 20. октобра обавјестио Синод о тој представци Црквене општине, доставио препис и тражио савјет на које адресе да је пошаље.¹⁷⁵

Синод је расправљао 26. октобра и о том писму и закључио да се копија представке Црквене општине Сплит достави епископу жичком Стефану „на проучење”.¹⁷⁶

---

¹⁷³ Писмо адвоката Александра Плавше, од 13. априла 1990.

¹⁷⁴ Писмо Црквене општине у Сплиту, од 10. октобра 1990.

¹⁷⁵ Писмо епископа Николаја, Ебр. 452/90 од 20. октобра, Синоду.

¹⁷⁶ Писмо Синода, Син. бр. 2336/Зап. 1607 од 26. октобра 1990, епископу Стефану.

Епископ Стефан је своје мишљење у писаној форми доставио Синоду. Синод је 13. децембра 1990. упутио допис Правном савету Патријаршијског управног одбора у коме је молио за савјет шта да се даље ради. Секретар Правног савета Богољуб Цветановић је подсетио да је Савет још прије двије године објавио своје мишљење, као и да је о томе др Коста Чавошки, професор Правног факултета у Београду, објавио текст у *Православљу* и београдском недјељнику *Dugi*.¹⁷⁷

У међувремену, точак историје се знатно убрзао: маја 1990. у Хрватској су одржани први вишестраначки избори, на власт је дошла ултрахрватска политичка организација, Хрватска демократска заједница под вођством генерала Фрање Туђмана; хрватски Сабор је прогласио независност и одцјепљење од Југославије.

Срби у Хрватској су се политички организовали у неколико партија међу којима се истицала Српска демократска странка, под вођством психијатра др Јована Рашковића. Српско политичко вођство је формирало Заједницу општина Сјеверене Далмације; 19. августа је одржан референдум за останак у Југославији, 19. децембра је проглашена Српска аутономна област Крајина.

---

¹⁷⁷ Писмо Богољуба Цветановића, епископу Николају (заведено у деловоднику Патријаршијског управног одбора, ПУО Бр. 986).

Видјети: Kosta Čavoški, Pest u lice grada, *Duga*, 9. januar 1989, стр. 76-78.

Први оружани сукоб Срба и Хрвата збио се 31. марта 1991. на Плитвицама. Био је то почетак четворогодишњег рата. А у рату се, на супростављеној страни, не зидају храмови! Руше се!

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

а.

1. Архив Југославије, фондови: „Централни прес биро” (АЈ, 38), „Министарство правде” (АЈ,), Савезна комисија за верска питања (АЈ, 144)

2. Лична архива.

б.

1. Sabrina Petra Ramet, The Serbian Church and the Serbian nation, *Render unto Caesar – The religious sphere in world politics*, edited by Sabrina Petra Ramet and Donald W. Treadgold, American University press, Washington, D. C., 1995, p. 301-323.

2. Sabrina P. Ramet, The Serbian orthodox church, *Balkan babel*, Westview press, 2002, p. 100-117.

3. Sabrina P. Ramet, The politics of the Serbian orthodox church, Serbia since 1989, University of Washington press, Seatle and London, 2005, p. 255-285.

4. Zlatko Kudelić, Srpska pravoslavna crkva kao tema novijih istraživanja hrvatskih i inozemnih autora, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 1, Zagreb, 1997, str. 157-176.

5. Zlatko Kudelić, Srpska pravoslavna crkva u djelima hrvatskih i inozemnih autora između dva svjetska rata, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 3, Zagreb, 1998, str. 547-574.

6. Margareta Matijević, Recepcija Hrvatske i Hrvata u pravoslavnome vjerskom tisku 1980.-1991. godine, *Dijalog povjesničara/istoričara*, br. 8, Zagreb, 200*, str. 299-317.

7. Vjekoslav Perica, Dva spomenika jedn ere – Političke konotacije izgradnje pravoslavne crkve i katoličke konkatedrale u Splitu, 1971-1991, Časopis za suvremenu povijest, br. 1, Zagreb, 1999, str. 93-126.

Vjekoslav Perica, *Balkanski idoli – Religije i nacionalizam u jugoslovenskim državama*, Beograd, 2006.

ИЛУСТРАЦИЈЕ

Пројекат храма Светог Саве у Сплиту

U

DOPISNIK
CENTRALNOG PRESBIROA
u Splitu
Pov. br. 493.

24/9 1931. g.

Predmet: Pitanje gradnje srpsko-
pravoslavne crkve u Splitu

Centralnom presbircu
Pretsedništva Ministarskog saveta

Beograd

Pitanje izgradnje srpsko-pravoslavne crkve u Splitu, koje se
povlači već godinama, izgleda da se u poslednje vreme približilo kra-
ju, u toliko u koliko je određeno zemljište gde bi ta crkva imala
da se sagradi, naime u središtu Splita, gde se danas nalazi srpsko-
pravoslavna kapela. Na tom terenu je, ~~nekadašnji~~ ^{postojao} katolički ženski mana-
stir sv. Marije, a sađ su zgrade manastira upotrebljene za žandar-
marijsku kasarnu, u čijem je prizemlju sađanja pravoslavna kapela.
Te bi se zgrade imale da poruše i da se na tom mestu sagradi novi
hram.

Dopisnik
Centralnog presbiroa
u Splitu

[Handwritten signatures and stamps]

Кориснички број: 9005
28/9 31.
БЕОГРАД

Извјештај дописника Централног Пресбиороа
од 24. септембра 1931. године
о храму Српске православне цркве у Сплиту

Др Иринеј Торђевић
епископ далматински (1931 - 1952)

P r o c j e n a

Na poziv Srpsko Pravoslavne Crkvene Opštine u Splitu od 18. juna ove 1932 god., potpisani vjertanci na licu mjesta, potanko su pregledali građevno stanje cijele zgrade bivšeg samostana Sv. Marije, a sada Žandarmerijske kasarne i pronašli su slijedeće :

Pomenuto gradilište ubilježeno je pod uloškom kat.456. biće 6.čestica 2384 mjeri svega 1723 m².

Današnje stanje zgrade i ako je obitavano je dosta trošno. Cijelina sastoji se od više raznih građevina kako po građnji tako i po visinama. Kako s vanjske tako i s unutarnje strane zgrada je izvedena sasvim jednostavno i bez ikakvih instalacija tako da je adaptacija bilo za kakove svrhe nemoguća.

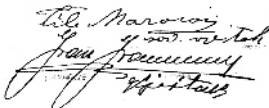
Prema navedenom kako građevna tako i korisna vrijednost zgrade nebi se mogla uzeti u obzir već samo njezino današnje građevno stanje koje je kako navedeno poslije nekoliko stotina godina opstanka osim vanjskih zidova potpuno trošno i potpuno neuporabivo. Prema tome zgrada kao takova ne može se za ništa upotrebiti već se mora potpuno porušiti da se ponovno podigne po novom regulacionom planu.

Obzirom da se zgrada nalazi u centru grada i u uskim ulicama to bi trošak za rušenje i prevoz prača današnju građevnu vrijednost. Prema tome ostaje samo za procjeniti zemljište ispod zgrade t. j. čest. 2384 u izmjeri od 1723 m².

Kako se zemljište nalazi u sredini grada, u neposrednoj blizini glavnog trga a okružen sa glavnih pročela najprometnijim ulicama to se obzirom na mjesne prilike koje danas vladaju može procjeniti 1. m² gradilišta po Din. 1.000.- Uzevši u obzir regulacioni plan grada Splita koji ovu parcelu reguliše na način, da se frontalno t. j. korisano može iskoristiti samo jedno pročelje i to u Sibanskoj ul. a ostala tri pročelja vrlo malo, pa je prema tome srednja cijena po m² Din. 2.000.-. Iz toga proizlazi da se za ustanovljenje vrijednosti ovog zemljišta, u koliko bi ono došlo u obzir za građnju Pravoslavne Crkve i potpadalo pod ograničenje regulacionog plana grada, nemože da se uzme u obzir prostor veći od m² 1.000.- što inače odgovara priloženom i već odobrenom nacrtu sa nadnevkom 18.VI.1932 god.-

Prema tome ukupna vrijednost ovog zemljišta u koliko bi bilo upotrebljeno za crkvu iznosi 1.000 m² po 2.000.- Din. t. j. Din. 2.000.000.- (dinara : dva milijna).-

Splitu, dne 20. juna 1932.

 V. Marovoj
 i sur. vjertaci
 Ivan Francuski
 V. Marovoj

Процјена вјештака стања зграде
Жандармеријске касарне у Сплиту

<u>arh.</u>	<u>arhitekti</u>
	ing. h. baldasar ing. e. ciciliani
	19. marta 1937
	P.N.
	Srpsko - Pravoslavna Crkvena Opština
	<u>S p l i t</u>
	Na Vaš cij. dopis od. 11. marta t.g. Br. 29/37, čast nam je odgovoriti Vam sljedeće.
	Pristajemo da za honorar od 22.000.- Din. izradimo:
	a/. idejne skice.
	b/. situacioni plan u razmeru od 1:500.
	c/. sve gradjevne planove u razmeru 1:100.
	d/. potrebiti statički račun za gradjevnu dozvolu
	e/. tehnički opis gradjevine.
	sve za novogradnju Hrama Sv. Save u Splitu.-
	U koliko bi vlasti, koje odobravaju projekt tražile preko ovog elaborata, koji je po zakonu dovoljan, još kakove detalje, taž će se rad posebno honorirati, jer bi i onako taj rad kasnije bio potreban za izvršenje same gradnje.-
	Za dalnji dio elaborata, t.j. izrada polirskih planova, izrada svih detalja potrebitih za klesare, drvodjelce i t.dđ. kao i troškovnik pogodićemo kad projekat bude od vlasti odobren.-
	Rok za izradu gorenaznačenih radova, koji su potrebiti za dobijanje gradjevne dozvole biti će 50 dana od dana kada Gradsko Poglavarstvo u Splitu obri situaciju.- Svi ovi uvjeti vrijede, ako se crkva bude mogla graditi po Vama odobrenim skicama.-
	Sa odličnim poštovanjem
	TEHNIČKA KANCELARIJA ING. H. BALDASAR ING. E. CICILIANI OVLASTENI ARHITEKTI SPLIT
split	narodni trg 11

Понуда канцеларије архитеката Х. Балдасара и Е. Цицилијанија за израду елабората о храму

94/1937.
7.

3. Октобра 7

ГРАДСКОМ ПОГЛАВАРСТВУ

С П Л И Т

Услед међусобног споразума између ове Црквене Општине и
Тог Градског Поглаварства, *од* дана 2. Октобра о.г. добили смо и "ГРАЂЕВНУ
ДОЗВОЛУ" за подизање нашег новог св.храма у Сплиту, на нашем земљишту т.ј.
бивше Кандермеријске Казарне у ДОМЛДБЕОЈ улици.

Пошто смо одлучили да ОДМАХ приђемо копању темеља то моли-
мо Тај Наслов, да нам тим пре а могућно одмах ва ових лијепих дана, изаше-
ље на лице мјеста свога Геометра, који ће нам - према одобреном плану -
да посудара колтиће радн даљег рада.

Увјерени у прешно и повољно решење, јесмо са поштовањем,
За Српско-православну Црквену Општину у Сплиту

Предсједник :

Српота Свјетозар Ђурић

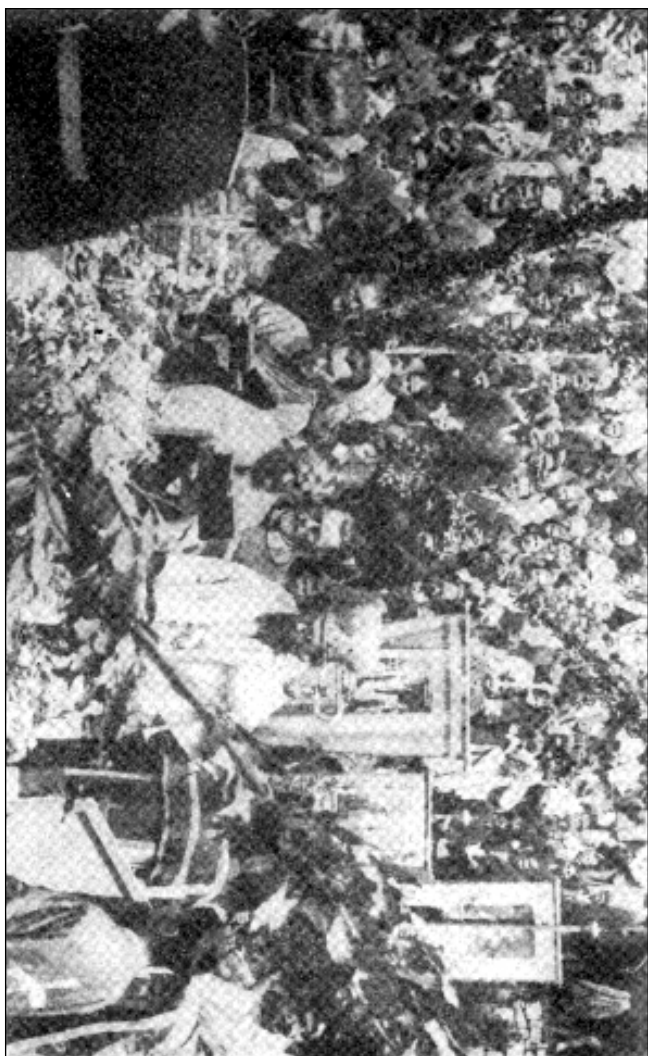
Секретар :

Захтјев Српске православне црквене општине
Градском поглаварству у Сплиту
за омеђавање терена

Епископ Иринеј освештава темеље храма

Епископ Иринеј освештава темеље храма

Протојереји Сергије Урукало и Јован Бједов,
Богојављење 1933. у Сплиту

 ПАТРИЈАРШИЈА СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА

Број Пов. 188 / Зав. 1888
 7 IX/25 VIII 1940 год.
 БЕОГРАД.

ПАТРИЈАРШИЈСКОМ УПРАВНОМ ОДБОРУ

Министарство иностраних послова Краљевине Југославије доставило је поверљивим путем Светом Архијерејском Синоду своју од 25.000 (двадесет и пет хиљада) динара као помоћ Кинистарства иностраних послова православној српској цркви у Сплиту.

Канцеларији Синодској чест је ~~доставити~~ ^{25.000 динара} Патријаршијском управном одбору ~~и~~ ^и молбом да је изволи путем свога чека дозначити Преосвећеном Господину Др. Иринеју православно српском Епископу Дадматинском ~~и~~ ^и ~~Патријарху~~ ^{Патријарху} приматки ове свете ~~цркве~~ ^{цркве у Сплиту} умољав се потврдити на макуларном акту.

В. л. главног секретара
 Светог Архијерејског Синода
 члан Великог Црквеног суда
 притојеро *[Signature]*

Писмо о новчаној помоћи
 Министарства иностраних послова
 Краљевине Југославије за храм у Сплиту

Црква Светог Духа у Сплиту - црква Светог Духа
Манастир С. Рафаела

Град:

У граду Сплиту, седишту бивше Приморске Бановине где браћа Хрвати-Римокатолици, којих има око 30.000, имају 30 храмова, у тога истога Сплиту, Срби-Православни, којих има око 2.000, имају ништа једног храма, већ се и данас - после 20 година од ослобођења - моле Богу и врше своје црквене обреде у једној приватној и непосвећеној просторији на првом спрату, што није, није може да буде ни

на углед Ср. Православља ни на утеху побијеног народа. Срећом је с тога било време а и погодна потреба, да се у Сплиту, биспоу Јадрана, којег обич своје породице комоте, бизеге умешности и историјске вредности, посвећују годишња на стотине хиљада странаца и разни личности на свих крајевима света, подигне један сави и рајски-истинити храм и на тај начин даде могућности православнома да своје верске дужности врше у Сп. храму, а странцима на недане дане доде да на своме обалама јадранског Јадрана а у среду Бановине Хрватске зону и православног Срба.

Ово Српско-православно Црквено Ошастство, списко те своје свете и највише дужности, присуствило је подизању - уреду града Сплита - једног лепог Божићног храма, достојног и Ср. Православља и овог важног краја! Оно је већ дошла сугрејем својих верника, дамо на ту изградњу прво један милион динара. На храм није још довршен! За довршавање негово, потребна су обилата новчана средства, нах се стога обрађамо и Вама мољом да нас својим новчаним доприносом помогнете, да што пре завршимо довршити овај започети Светосавски храм, храм вере, изуке, афирмације и славе на овој најразвијенијој тачки наше дете и велике отаџбине Југославије.

Духовно име је уочевате Ња, да ће овај храм бити посвећен на славу Свистителу Сави а на спомен Витеном Краљу Мученику Александру I, као сећа-

ње овог турског дана, кад је Никитини мртво тело на путу на Марсеја, дочекао, поклоњено и опонамо вид пре ове у Сплиту, на терену наше мисе Отаџбине, да љубав, мир, вељичину и напредок није је наш Краљ, Ургачић и Свој драгоцени живот црквено поклонио!

У њуом уверени да ћете радо и срду примати и уважити ову нашу братску мољбу и обилато нас даровати, нарађујемо још од нашу најдрагоценију благодарност и шљемо ваме најљубељивије поздраве.

За Српско-православну Црквену Ошастину Сплитску
У СПЛИТУ, на ден Св. Саве 1940 год.

Протаскани:
Недељко Ардић
дочесник

Благослов:
Васа Рајковић
бископ мисао.

Пророк:
Протаскани Серије М. Ургачић
Архијер. Намесник.

Секретар:
Широко Тинић
монах

Један летак о храму у Сплиту

Урбани

Српско Православно Парохије

38

Српско Православну Црквену Општину

У граду Сплиту, спадишту бивше Приморске Бановине где браћа Хрвати римокатолици, којих има око 30.000, ивику 20 цркава а и сад веома дуга у предности од 5.000.000 динара, у два истога Сплиту, Срба-православних, којих има око 3.000, ивику једино црква иди се и зове - после 20 година од ослобођења - које Епис и архиепископски обрасц у једној архиепископској и епископској процедици на једној страни, што није још дати може да буде на на утисак Св. Православља на ту урбано побољшо народ. Сплит је стога било време и и подизања цркве, да се у Сплиту, београ Јадран, који једино епископско-парохијске димити, богате уметности и хисториске вредности, ивикују поштовање на сплитске манастир страни и разлику личности из свих крајева света, којега једино ивику и развојенијим крајем и на тај начин даде могућности православно-католика да своје цркве државности епископ у Св. Сплиту, и странима издана-католика дома да на њих објави дознао Јадран а у срцу Београда: Хрватски земљу и православни Србе.

Ово Српско-православно Црквено Друштво, својом те своје епископско-парохијске државности, епископско-државности - урбано града Сплита - једино епископско-парохијске цркве и Св. Православља и њих којега крај! Ово је иди дома, суфрагани својих црквених, иди на ту урбано преко једино живине димити. Ни, храм тај једино архиепископско. — Наврхита су објавица српско-католика и ивику поштовање свих Православних Црквених Општина са дознаома једино, на се: митосом с тога и обрађају, преко Божје Пречислости, мољбох да сам свој

музејетет и поддржаности употребе да нас Божје Црквено Друштво, као и ивикују поштовање у Нашој парохији, својим којега државности идикују поштовање да што пре уопштемо довршити ову којега Светосавски храм, храм верој култе, афирмације и свине на ову партизанској четири наше земље и ивикује објавица урбанојем.

Друштво иди је уопштемо Вас да ће овај храм бити господски на славу Светијем Сави а из сплитске Великом Краљу Мученику Александру I, као објавица ову урбано дати кади је. Идикују архиепископ на путу из Мароја, државности, којега идикују идикују цркве у Сплиту, на путу наше кате Општинске, да дубоке, жар, величину и идикују које је наш Краљ Урбанојем и свој драговање живот прерано поштовање!

У урбано уверава да ће Та Црквена Општина и побољшати црквени народ, храм једино идикују идикују ову идикују братству мољбу и објавица нас државности, идикујују једино нас идикујују државности и идикујују наше српско-католика.

За Српско-православну Црквену Општину Сплитску
У СПЛИТУ, на дан Св. Сава 1940 год.

Београд:
Доктор Рајковић
Београд, 1940 год.

Печатник:
Никола Дрвчић
Београд

Сопственик:
Штампарија Тисот
Београд

Други летак о храму у Сплиту

Детаљ храма, снимак из 1940. године

Детаљ храма, снимак из 1940. године

Детаљ храма, снимак из 1940. године

Детаљи храма, снимци из 1940. године

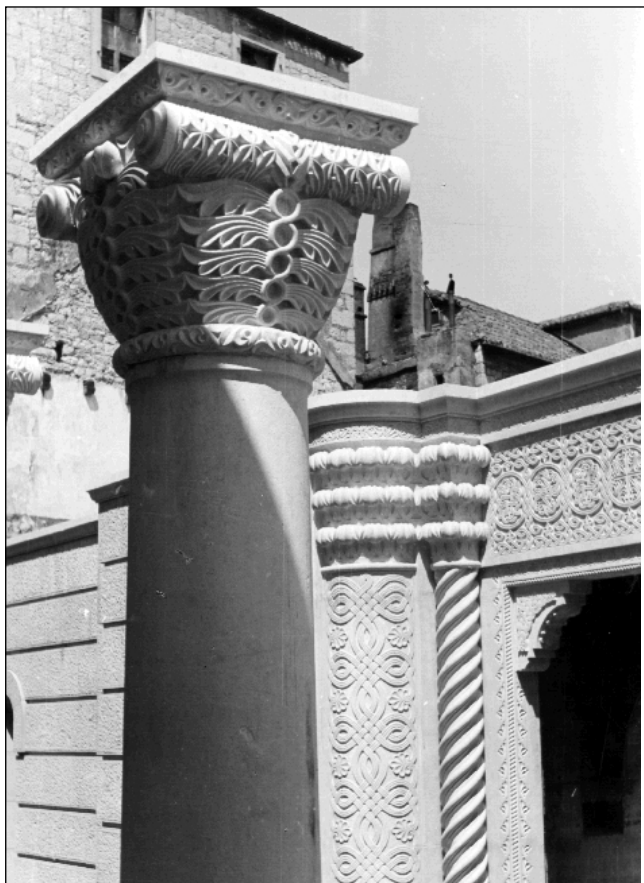
Детаљ храма, снимак из 1940. године

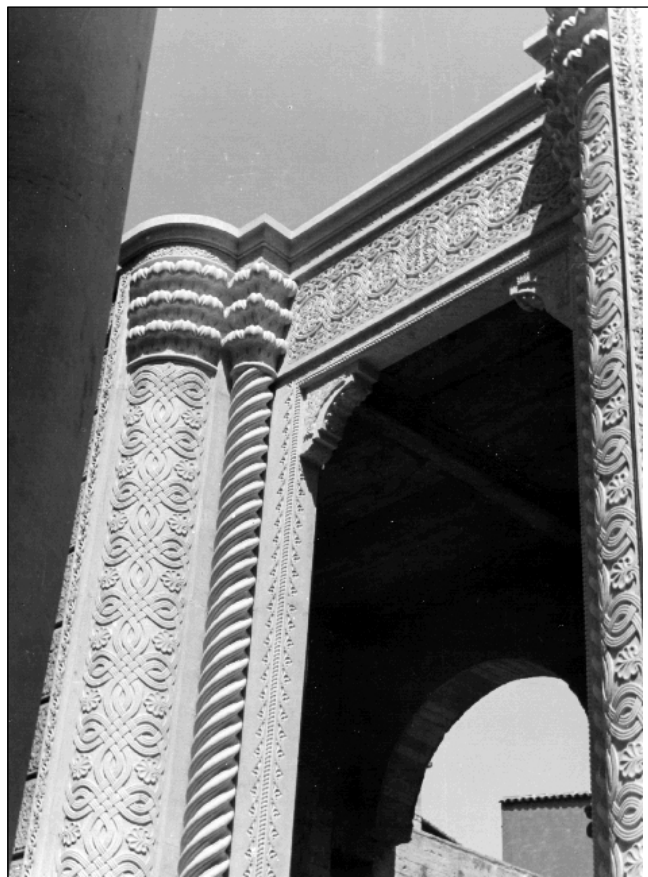
Детаљ храма, снимак из 1940. године

Детаљ храма, снимак из 1940. године

Детаљ храма, снимак из 1940. године

Детаљ храма, снимак из 1940. године

Стефан Боца
епископ далматински (1959 - 1978)

Николај Мрђа
епископ далматински (1978 - 1991)

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA HRVATSKA
OPĆINA SPLIT
Uprava za građevinarstvo
urbanizam i komunalne poslove
Odsjek za građevinarstvo
i urbanizam
Broj: 356/65-69.
Split, 16.10.1969.

SRPSKA PRAVOSLAVNA CRKVENA OPŠTINA

S P L I T

Obrov 6

Povodom vašeg zahtjeva usmjerenog na odobrenje dovršenja Srpske pravoslavne crkve u ulici Obrov 6 obavještavamo vas da nije moguća predložena izgradnja.

Naime, Savjet za urbanizam općine Split na sjednici od 25. 9. 1969. godine na kojoj je bio razmatran navedeni zahtjev donio je slijedeći zaključak:

Ne odobrava se dovršenje objekta Srpske pravoslavne crkve na Obrovu u Splitu obzirom da nije u skladu sa spomeničkom zaštitom sklopa srednjovjekovnih objekata, unutar kojeg je smješten.

Ne može se dozvoliti ni privremeno nadkrivanje objekta.

Prema tome na temelju ove obavijesti ne možete ishoditi odobrenje za gradjenje.

Referent za lokacije

Vukmanović Jagoda, dipl. inž. arh.

Dostaviti:

1. Referentu za lokacije -ovdje
2. Građevinskoj inspekciji -ovdje
3. Arhiva -ovdje

Рјешење Управе за грађевинарство, урбанизам и
комуналне послове Скупштине општине Сплит
о забрани довршења храма

СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ СИНОД
СЕРБСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
Број 1476/зап.495
5. септембра 1978. године
У БЕОГРАДУ

ВАШЕ ПРЕОСВЕЩЕНСТВО,

Свети архијерејски синод у седници својој, под горњим бројем и датумом, донео је ову одлуку:

"Умолити Његово Преосвештенство Епископа далматинског Г. Николаја да он у својој надлежности предузме све потребне мере у циљу добијања дозволе за довршење храма Светог Саве у Сплиту, па о томе ако буде било потребно известити Свети архијерејски синод, ради даље интервенције".

О предвој одлуци Светог архијерејског синода, част нам је известити Ваше Преосвештенство, с молбом ради знања и оходног поступка.

Вашиг Преосвештенства у Христу брат

За Председника
Светог архијерејског синода
члан, Епископ браничевски

Христу брат

ЊЕГОВОМ ПРЕОСВЕЩЕНСТВУ ЕПИСКОПУ ДАЛМАТИНСКОМ
ГОСПОДИНУ НИКОЛАЈУ

Ш и б е н и к

Сагласност Синода епископу Николају за
прибављање дозволе за довршење храма у
Сплиту

СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ СИНОД
 СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
 Број 533/вн.108
 4. марта 1980. године
 У БЕОГРАДУ

СКУПШТИНИ ОПШТИНЕ

С п л и т

Свети архијерејски синод у седници својој, под горњим бројем и датумом, донео је ову одлуку:

"Усвојити предлог Његовог Преосвештенства Епископа цалматинског Г. Николаја и у Комисију за разговор са представницима СО у Сплиту, по питању довршења започетог храма Св.Саве у Сплиту, именовати: др Дејана Медведовића, проф.Филозофског факултета у Београду; др Војислава Кораћа, проф.Филозофског факултета у Београду; др Амику Скочрач, саветника и конзерватора Народног музеја у Београду; професора Светозара Думанића, управника Српске православне цркве у Београду; инж.Љубу Ковачевића, пензионера из Шибеника; протојереја-ставрофора Воју Мешума, пароха сплитског; и Јову Сандића, председника Црквене општине у Сплиту. За председника Комисије одређује се Његово Преосвештенство Епископ Г.Николај.

По обављеном Комисија ће поднети извештај Светом архијерејском синоду".

О предлој одлуци Светог архијерејског синода обавештавате се ради знања.

За Председника
 Светог архијерејског синода
 члан, Митрополит добросански

Николај

Писмо Синода Скупштини општине Сплит о саставу комисије за разговор о довршењу храма

М.З.В.Т.С.Т.А.Ј

ОД ОПРЕДНОГ САСИДНИКА КОМИСИЈА, СЛУЖБЕ СТУДЕНЕ СВЕТЛОГ АМУ.
СИНОДА И СА ДРУГЕ ОПРАНЕ СТРУЧНЕ РАДНЕ ГРУПЕ (УРБАНИСТА
И КОНЗЕРВАТОРА) У ПРОТОКОЛИМА НЕКОВИ КОМИСИЈА ОО СПЛИТА,
ОДЖЕДАНТ. МАРТА 1980. ГОДИНЕ ПОДНОМ ОБЈАВЉА ДОЗВОЛЕ ЗА ИГРАЊУ
ПРАВОСЛАВНОГ ХРАМА У СПЛИТУ.

Састанку су присуствовали:

а) У име Оп. Арх. Синода СЦркве:

1. Бегово Пресо, Епископ дедат. Г. Николај,
2. Протој.-ставрофор Војислав Шетуи, парох сплит
3. Г. Јован Сандић, председник Православне Ц.
сплитине у Сплиту,
4. Јереј Никола Шкрбић, проф. Богословије (који
је водио белешку о разговори) и
5. Д-р инж. Г. Љубо Ковачевић, стручни сарадник
из Шибеника.

б) У име Комисија Регионалне и Сплитине:

1. Г. Јаков Обради, председник Верске комисије
заједница сплитине Сплита,
2. Г. Јосип Бегова, председник Верске комисије
ОО Сплит и
3. Г. Каљудић, сектор Бјерске комисије ОО Сплит.

У име стручне групе ОО Сплит:

1. Д-р Јерко Марасовић, директор Регионалног за-
вода за заштиту спом. културе Сплит,
2. Инж. Грута, председник Комисије за комуналне
послове ОО Сплит,
3. Г. Варнајић, председник Завода за урбанизам и
градњевинарство,
4. Матко Јерко Звонимир Ђерковић, аутор студије
ОКНОП ОБЈЕКТА УЗ СЛЈЕНКРОЗАПАДНИ ЗИД СРЕДНО-
БЪКОВНОГ СПЛИТА (I и II кв.) Сплит 1977. г.
5. Г. Јадић, секретар Заједница Сплитине Сплит.

Састанак је почео у 10. часова и трајао до 12.30.

Часова. Састанак је стао рино Јосип Бегова, председник Бјерске комисије,
који је председавао овом састанку и у поздраву нагласио укратко значај
важности овог састанка.

/s/

Председник Регионалне верске комисије Јаков Обради нагласио је
да омиљко треба решити проблем изградње храма. То је нан дискусија.
Не бих хтео да се оде до овога састанка са мишљењем да ми за православа
у Сплиту није потребан. Предлаже да обе стручне комисије (Црква и спл
итиника) израде идејне скице и да се путем елиминације дође до решења.
Својиникио не би смео да се отеме.

Г. Епископ предлаже да Стручну комисију СЦркве (односно стручна
и Београда) позову преставници Стручне комисије из Сплита, преко Вер-
ске Комисије Сплит, о чему је постигнута сагласност. Г. Епископ ће достави
ти копију своједке одлуке Верској комисији ОО Сплит о именовану стручна
чланове црквене комисије.

На крају састанка Г. Епископ излаже да не можео никак и несма
присети на својојку менав доконије, рупене храма настојећих зидова да
будућег храма, или употреба постова у друге сврхе, против кога би се
побунили неки верници и спотанак црквених одборника, свештеника у Спли
и кој у Далмација би биле могућ. Према томе, позово подлачником да ова
треба развизати у настојећој ситуацији и тим пре.

Господин Епископ учучује неморалним Д-ру Јерку Марасовићу, на
потсетник на как став.

На крају је домет закључак да се чим пре саопшту заједно Ком-
исије стручњака ОО Сплита и Комисија стручњака из Београда у Сплиту,
не позив Верске комисије ОО Сплит, и договор о важем року и изводу
ствари.

Презисвајући ам ринав настанак у 12.30 часова.

Прилепојку здује и извештај састанка
/s/ Г. Епископ
Г. Епископ ШКРБИЋ, проф. Богосл.

Прва и четврта страна извјештаја о састанку
комисије Синода и стручњака из Сплита о
довршењу храма Светог Саве

СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ СИНОД
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
Број 2497/зап. 819
02. децембра 1980. године
У БЕОГРАДУ

ВАШЕ ПРЕОСВЕШТЕНСТВО,

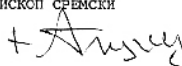
Свети архијерејски синод у седници својој, под
горњим бројем и датумом, донео је ову одлуку:

"Придружили односно предмету Службену белешку
о разговорима које је Бегово Преосвештенство Епископ далма-
тински Г. Николај водио са представницима СО Сплит по питању
довршења Српског православног храма Св. Сава у Сплиту".

О предлој одлуци Светог архијерејског синода,
част нам је известити Ваше Преосвештенство, с молбом ради
знања, у вези Вашег акта бр. 669/80.

Вашег Преосвештенства у Христу брат

ЗА ПРЕДСЕДНИКА
СВЕТОГ АРХИЈЕРЕЈСКОГ СИНОДА
члан, ЕПИСКОП СРЕМСКИ

БЕГОВОМ ПРЕОСВЕШТЕНСТВУ
ЕПИСКОПУ ДАЛМАТИНСКОМ
ГОСПОДИНУ НИКОЛАЈУ
ШИЂЕНИК

Синодово писмо епископу Николају

ПРЕДСЈЕДНИКУ САБОРА С Р ХРВАТСКЕ ГОСПОДИНУ ЈУРИ БИЛИЋУ
 ЗАГРЕБ

Сурово православно свештеништво Епархије далматинске изгудило се од свог редовног братског састанку 11. фебруара 1981. године у манастиру Круци, заинтересовало за будућност храма Светог Саве у Сплиту, овекао је од представника Православне црквене општине у Сплиту да су урбанизација и конзерваторски гласови Сплита мишљења да постојећи недокончани православни храм у Сплиту треба сачувати, јер се наводно не умалие у избијању старог града. Свештеништво је се чуђеном прихватило ову вјест, јер је градња овога храма почела потпуно незаконито са одређеним уговорним обавезама канцелуу тадашње Градске општине у Сплиту и Православне општинске црквене општине. Имали смо прелику да чуђемо од урбанизације да се постојећи храм може са неке добре воље уклоњити у отвори две општине а да није потребно никакво пуњење. (Студентско-магистратски рад г. Здезелова Перковића).

Ми потпуно дијелимо мишљење манајето у престави Православне црквене општине у Сплиту и Епархијског управног одбора Епархије далматинске да се овај храм не омије и не може пуњити, већ да се нађе најбоље грађевинске вјесове око завршавања овог храма. Ушлео самостотар храма био би најважнијимји чин, и назавао би велики резултат храма у Далмацији, али не само православног вјер и других, она су иже важилијероваши се једну сагреду ова цркве, али ми свештеници смо највише челикени улогу и важиљностима.

Гадосни смо да браћа уникоатолици подижу огроман Пастерваци центеру поред око 30 постојећих цркава у Сплиту, да у духу братства и јединства, равнсправности народа и народности сматрамо да смо у неравнсправном положају у односу на нашу браћу уникоатолике.

Поред овог нашег свједичког изјављвања, ималимо Велику вписку интервенцију, узјерени да ће те нас резулјети и помоћи у вјештању овог рогућег проблем, с особитим поштованем и захвалношћу. (и: Радосица Шиб-207)

Свештеници Епархије далматинске:

Писмо свештеника Епархије далматинске Јури
 Билићу, предсједнику Сабора Хрватске

ПРАВОСЛАВНИ ЕПИСКОП
ЕПАРХИЈЕ ДАЛМАТИНСКЕ

ББр. 293/81.

13. мај 1981.г.

Ш И Б Е Н И К

СВЕТОМ АРХИЈЕРЕЈСКОМ СИНОДУ
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ,

Б Е О Г Р А Д

У прилози под ./. част нам је доставити Вам
службену белешку разговора Комисије при Св. арх. синоду са стручним
службом у Сплиту, поводом добијања дозволе за продужетак ренова на
храму Св. Саве у Сплиту.

Молимо Свети арх. синод да по размотрењу ове службене
белешка даде нам даља упутства по овом питању.

Светом архијерејском синоду одани

+ ЕПИСКОП ДАЛМАТИНСКИ,

Писмо епископа Николаја Синоду

СЛУЖБЕНА БИЉЕШКА

о одржаном састанку око довршења изградње православног храма у Сплиту.

Састанак је одржан у просторијама Урбанистичког центра Архитектонског факултета, Загребачког свеучилишта у Сплиту, дана 12. маја 1981. године од 10 - 12,30. часова.

Састанку су присуствовали:

1. Г. Јосип Вегман, председник Комисије за односе са вјерским заједницама,
2. Љево Каћундо, секретар ноте Комисије,
3. Г. инж. Ђура, председник Комитета за грађевинарство Општине Сплита,
4. Г. Барчић, директор Завода за заштиту споменика културе града Сплита,
5. инж. Јерко Марасовић, преставник Урбанистичког завода у Сплиту,
6. Г. Душко Марасовић, преставник истог Завода и
7. Г. Звездана Перковић, писар највишег ранга: "Списак објеката уз сјевеоразновидни вид сјевеоразновидног општа.

Од стране Цркве:

1. Беошко-Троношничког Епископског намјесничког Епископа,
2. Г. Д-р Војислав Ђурић, професор универзитета,
3. Г. Д-р Војислава Кошаћ, професор универзитета,
4. Г. инж. Дуба Мавезевић, стручни сарадник СС Удбењена,
5. проф. Светозар Душанић, Управник музеја СШ. у Востраду,
6. протојереј-ставрофор Војислава Јоковић, парох општински и
7. Јереј Марко Анђковић, парох општински.

Г. Јосип Вегман је поздравно присуство и изразио радост да је дошао до овога састанка.

Потом је Епископ Епископа се изјавио свима присутнима на питању и упознао их са ставом Светог архијерејског синода, да се започети остаци Српске православне цркве не могу изружити.

Г. Јерко Марасовић је детаљно изложио став Урбанистичког завода по овом проблему, оставио приједлог пријорити да се остаци цркве попут и да се изградња нова на истом месту.

Представници Војислава Ђурић и Војислава Кошаћ су приметили да има доста ратова да то, ма се тражи дужиња времена за то:

Било да се започета грађевина заврши до пробијеног пројекта, или

мењеном или прилагођеном. При томе су Беошко-Троношничког Епископа изјавили да се она може уклопити у постојећи блок и; има историјску и амбијенталну вредност.

У разговору су учествовали сви присутни, при чему су дошла одређена мишљења, али и мишљења која су тражила новонастајање решења по што су они до сада била доведена.

Председник Комитета за односе са вјерским заједницама, који важи од 1. јануара 1981. године, Председник Вјерске комисије Сплита упозорио је да је неопходно, по неговом мишљењу ради убрзава изградње, отпочети нове пројекатне поступке, усвојени са новим Законом, ради добијања овакх потребних докумената за изградњу цркве.

Чланове Црквене Комисије ставили су акценат да би било вриједи чиме упоред водити правни поступак са развојем стручних на уградњу: важу стручних елемената у вези са пројектованом црквом. Тако би се за најкраће време дошло до стваја да ли стручна служба Завода у Сплиту може прихвати замјену или адаптиран пројекат.

На име директно примање о ратовама договорено није да се од стране представника стручне службе Сплита да то не може бити готово до провјера а по једном мишљењу до лета текуће године.

Била је циљевита и по суду стручне службе Сплита на јавили да се вријемине започете грађевине неколико наредних месеци ове године.

Представници Стручне службе су веома настојали на економској по понеким циљевима целокупног, на је закључено да та комисија буде саставни дел поступка за остварење грађевинске дозволе. Обезбедило је да ће у оквиру пројекатног плана осигурати средства за изградњу свих потребних елабората СС Сплита, стим што ће ови блоку при изради ситуације дати примат.

Председник Комитета за односе са вјерским заједницама, који важи од 1. јануара 1981. године, Председник Вјерске комисије Сплита упозорио је да је неопходно, по неговом мишљењу ради убрзава изградње, отпочети нове пројекатне поступке, усвојени са новим Законом, ради добијања овакх потребних докумената за изградњу цркве.

Чланове Црквене Комисије ставили су акценат да би било вриједи чиме упоред водити правни поступак са развојем стручних на уградњу: важу стручних елемената у вези са пројектованом црквом. Тако би се за најкраће време дошло до стваја да ли стручна служба Завода у Сплиту може прихвати замјену или адаптиран пројекат.

На име директно примање о ратовама договорено није да се од стране представника стручне службе Сплита да то не може бити готово до провјера а по једном мишљењу до лета текуће године.

Била је циљевита и по суду стручне службе Сплита на јавили да се вријемине започете грађевине неколико наредних месеци ове године.

Председник Комитета за односе са вјерским заједницама,

Јосип Вегман

Председник Комитета за односе са вјерским заједницама,

Епископ Троношнички,

Војислав Ђурић

Ђура

Барчић

Марасовић

Перковић

Прва и друга страна службене биљешке о састанку око довршења храма

СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ СИНОД
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
Број 1684/вап.590
7. септембра 1982. године
у БЕОГРАДУ

ВАШЕ ПРЕОСВЕЩЕНСТВО!

Свети архијерејски синод у седници својој, под горњим бројем и датумом, донео је ову одлуку:

"Обавестити Његово Преосвештенство Епископа далматинског Т. Николаја да Свети архијерејски синод ни под којим видом не може одобрити да се било који део ~~храма~~ храма Св. Саве у Сплиту руши. Порухити треба угас старе црквене зграде, као и стубове пред главним порталом, како би се зидови овог дела зграде изравнали са осталим постојећим објектима испред главног улаза у храм. На тај начин добиће се ширви простор пред улазом, а храм Св. Саве уклопити у постојећи амбијент."

О предлој одлучи Светог архијерејског синода, част нам је извести Ваше Преосвештенство, с молбом ради знања, у вези Вашег акта бр. 437/82.

Вашиг Преосвештенства у Христу брат,

ЗА ПРЕДСЕДНИКА
СВЕТОГ АРХИЈЕРЕЈСКОГ СИНОДА
члан, ЕПИСКОП БРАНИЧЕВСКИ

Милошковић

ЊЕГОВОМ ПРЕОСВЕЩЕНСТВУ
ЕПИСКОПУ ДАЛМАТИНСКОМ
ГОСПОДИНУ НИКОЛАЈУ

Ш и б е н и к

Писмо Синода епископу Николају о забрани
рушења дјелова храма Светог Саве

ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE
S P L I T

Broj: 30-59/9-78.
Split, dne 17. studenoga 1982. god.

Zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu, rješavajući u predmetu zakrovljenja objekta crkve pravoslavne crkve u Splitu, na temelju čl. 28 i 29 Zakona o zaštiti spomenika kulture ("Narodne novine" br. 7/77), čl. 51. Zakona o prostornom uređenju i planiranju prostora ("Narodne novine" br. 54/60), te čl. 202 st. 1. Zakona o općem upravnom postupku ("Sl. list SFRJ" br. 18/65 i 4/77), proveo je upravni postupak u kojem je donijeto

R J E Š E N J E

Odbija se suglasnost za zakrovljenje crkve pravoslavne crkve u ulici Obrov 6 u Splitu prema idejnom arhitektonikom rješenju Bira za projektiranje objekata u vlasništvu građana Ratka Katičića, dipl. inž. arh. iz Zagreba, pod brojem Z.D.01/82 od 15. srpnja 1982. god.

Obrazloženje

Crkva pravoslavna crkva započela se graditi 1937. godine na temelju tada odobrenih projekata u njegovom sastavu dijelu povijesne jezgre Splita, a locirana je u namo arheološki povijesnog sklopa objekata, na mjestu bivšeg amonstana, uz namisao da se cjelokupni arheološki sklop po izgradnji crkve površi i da crkva time postane dominantan slobodno stojeći objekt na povećan novonastalom trgu. Izgradnja crkve prestala je početkom rata.

Kroz desetak godina, od 1968. do 1980. godine crkva pravoslavna crkva u više mahova je tražila dozvolu za dovršenje objekta po izvornim projektima iz 1937. godine ili nakrivljanje do pred rat izgrađenih dijelova crkve, što je ovaj Zavod, posebno temeljeći svoj stav na svjetlo stručnjaka, kao i mišljenja šireg kruga stručnjaka i Komisije izvršnog vijeća Skupštine općine Split za koordinaciju radova na graditeljskom namjenu Splita, odbijao, posebno temeljeći svoj stav na čvrsto, valorizaciji sklopa oko integralnog dijela strukture povijesne jezgre i valorizaciji izgrađenih dijelova crkve, čije je izgradnje koncipirano na danas neprihvatljivim stavovima o obuvanju i zaštiti kulturnih vrijednosti.

U toku prošle godine organiziran je pod okriljem općinske komisije za vjerska pitanja sastanak predstavnika crkve pravoslavne crkve i od crkve crkve angažiranih istaknutih nastavnika, te stručnjaka ovog Zavoda i drugih suradničkih institucije, koje aktivno sudjeluju na uređenju povijesne jezgre Splita, na kojem sastanku je dogovoreno da se daljnji tretman izgradnje crkve sagleda

prostora, što omogućuje izgradnja novog južnog pročelja crkve u arhitektonikom izrazu adekvatnom širem ambijentu na novonastalom širem slobodnom javnom prostoru pred crkvom kroz koj bi se ostvarili novi ožrački tokovi ređi rastezanja i pokrivanja ulica, u kojima se javlja ambijentalno opterećenje u povijesnoj jezgri.

Ovaj prijedlog budnog tina ocijenjen je od radne grupe kao gorje granica kompromisa do koje daljnje zaštite može biti vezao degradacije integralne strukture povijesne jezgre.

Prijedlog je dan srpskoj pravoslavnoj crkvi na razmatranje, ali ga nije prihvatila, nego je ponudila alternativne prijedloge, koji su bili upućeni na javnu raspravu.

Iako manjinski prijedlozi srpske pravoslavne crkve, izneseni na stručnoj raspravi, prihvaćaju revalorizaciju izvorne strukture sklopa, ipak je to namo djelomično prihvaćanje stavova šire radne grupe, koji su izraženi kroz prijedlog Zavoda.

Zbog toga ovaj Zavod i budni tim za izradu integralnog plana povijesne jezgre Splita ne mogu prihvatiti ponuđeno idejno arhitektonsko-urbanističko rješenje.

Odbijem na ove gore izneseno, a u smislu ciljanosti članova Zakona o zaštiti spomenika kulture i Zakona o prostornom planiranju i uređenju prostora, riješeno je kao u dispozitivu.

POUKA O PRAVON LIŠENJU: Protiv ovog rješenja može se izjaviti žalba Republikom komitetu za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu u Zagrebu, u roku od 15 dana od prijema. Žalba se predaje pisмено u dva primjerka ili usmeno na zapisnik kod ovog Zavoda, ili neposredno nadležnom Republikom komitetu kao drugostepenom organu.

direktor:
Ratko Katičić, dipl. inž. arh.

Dostupiti:

1. Crkva pravoslavne crkve - Split
2. Komitet za urbanizam i građevinarstvo općine Split
3. Arhiv Zavoda - ovdje.

Prva i treća strana rješenja Zavoda za zaštitu spomenika kultura u Splitu

SRPSKA PRAVOSLAVNA
CRKVENA OPŠTINA
S P L I T
Br. 17/83
Split, 21. oktobra 1983. god

SEKRETARIJATU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

S P L I T

Za poslednjih pet-šest godina, nepoznata lica su evo već šestu put razbijaju nam ulazna vrata u našu zgradu i crkvu.

Tako dana 19. oktobra ove godine, u 21 sat i trideset minuta, došla su tri mladića i na najgrublji način, lupajući, razbili su nam potpuno ulazna vrata i ako su bila o veoma tvrdog materijala (pleh 4 mm). Nije im bilo dosta to, nego su razbijena vrata odnijeli i vjerovatno bacili u more. Na vratima je bila ispisana tabla sa natpisom: " ULAZ U PRAVOSLAVNU CRKVO", i to ćirilicom i latinicom.

Napominjemo da su ovi zločinci prije na nekoliko dana, premazali tablu sa nekom bojom, jer im je smetao natpis "ćirilicom".

Vjerujemo i tvrdo smo ubjeđeni, da su ovi zločinci, jedni te isti, jer na isti način uvijek čine ova zlodjela. Osim toga, toliko su osiljeni i grubi, pa kad je jedan od njih ponio vrata da ih baci u more, psovac nam je "SRPSKU MAJKU I SRPSKU SLAVU" i uzviknuo: "UBRZO ČE MO I VAS DEVLIVIRATI".

Pozvali smo osmah telefonski vašeg službenika, koji je osmah došao i na licu mjesta ustanovio učinjeno zlodjelo.

Vrijednos učinjene štete koštaće nas 40.000,- dinara.

Lijepo vas molimo, ako je ikako moguće, da nas zaštitite, jer ako se ovome ne stane. U kraj, vjerujemo da će ovi zločinci jednog čana podjjestiti i požeg, što bi učinilo našu štetu ne samo nam nego i cijeloj općini. I još napominjemo, da se ne bih prisiljeni upotrebiti i odbranu, jer ne koliko to koštalo da se zaštitimo od ovih varvara i zločovaka koji nam nečuju živjeti u našoj Socijalističkoj, Samoupravnoj i Ravnopravnoj Domovini.

NAPOMENA: Zločinc koji ovo čini videli smo ga i ako je bila noć. Po prilici star je 30 godina, srednjega rasta, kose povelike, na njemu je bila vidljiva svjetlije boje. Smatramo da je to isti onaj što nam je razbio vrata 24. decembra 1982. god. I šta ta osoba je po prilici i sad učinila prevalu, jer smo ga i prvi put vidjeli.

SRPSKA PRAVOSLAVNA CRKVENA OPŠTINA
S P L I T
BEOGRAD, 21. Oktobra 1983. god.

Пријава Српске православне црквене општине
у Сплиту Секретаријату унутрашњих послова
поводом напада

NESPORAZUMI U SPLITU

Što će biti sa pravoslavnom crkvom?

Ovih su dana Izvršno vijeće Skupštine općine Split i Općinski zavod za zaštitu spomenika kulture dobili rješenje Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu od 8. siječnja ove godine kojim se odbija žalba episkopa Dalmatinske eparhije Srpske pravoslavne crkve (SPC) sa sjedištem u Šibeniku iz studenoga 1982. godine u pogledu načina dovršenja pravoslavne crkve u Ulci Obrovac u Splitu.

Naime, na tom mjestu, unutar dvorišta nekadašnjeg samostana Benediktinki, 1897. godine počela je gradnja hrama Sv. Save u neobizantičkom stilu. Tada je bilo zamišljeno da se poslije gradnje te crkve (tada, a i sada pravoslavni vjernici u Splitu imaju privremeno uređenu crkvu na katu bivšeg samostana) poruši okolni sklop zgrada i da ona tako postane slobodno stojeći objekt usred prostirana trga u središtu povijesne jezgre Splita.

Gradnja hrama prestala je početkom rata, u travnju 1941. Do tada je bio sagrađen, do vijenca, sedam ili osam metara iznad tlozolja. Dakako, poslije oslobođenja nije moglo biti ni govora o rušenju okolnih zgrada, to prije što je u javnosti prevladalo gledište da splitzku graditeljsku baštinu valja čuvati kao cjelinu.

Međutim, od 1968. do 1990. Eparhija dalmatinska u Ši-

beniku tražila je u više navrata dozvolu za dovršenje hrama, a kada se to nije dobiti saglasnost, zahtijevala je da se dopusti nastriživanje sagrađenih dijelova objekta kako bi se uskoro crkva mogla koristiti.

Izvršno vijeće Skupštine općine Split bilo je 1982. prihvatilo taj zahtjev

kve crkve samo stupovi ulaze u crkvu, a ne i čitav njezin južni zid.

Prije nego je donio svoje rješenje, Republički komitet za prosvjetu i kulturu konzultirao je stručnu komisiju pri Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. Ta je komisija smatrala neprihvatljivim

Hoće li se napokon dovršiti crkva čija je gradnja počela još 1937. godine

U dugim pregovorima između predstavnika Službe zaštite spomenika kulture i predstavnika SPC u Dalmaciji došlo se poslije vrlo blizu sporazuma o načinu dovršenja hrama Sv. Save. Međutim, budući da je bio predviđen pješački prolaz s južne strane buduće crkve,

Služba zaštite zahtijevala je da se ukloni južni crkveni zid kako bi se otvorio taj prolaz. Zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu izdao je rješenje s tim zahtjevom (rušenje i stružanje južne strane crkve) a na to se rješenje episkop Dalmatinske eparhije SPC žalio Republičkom komitetu za prosvjetu i kulturu. Predstavnici SPC su dopuštali da se s južne strane buduće cr-

dovršene pravoslavne crkve. Ali u svom je rješenju od 8. siječnja 1984. Republički komitet za prosvjetu i kulturu ocijenio da se crkva može dovršiti u skladu s urbanističkim i graditeljskim karakteristikama splitske povijesne jezgre, ali se odbija žalba Eparhije dalmatinske SPC da zahtjev Splitskog Zavoda za zaštitu spomenika kulture da se radi pješačkog prolaza poruši i povuče južni zid buduće crkve.

To rješenje Republičkog komiteta za prosvjetu i kulturu je konačno u upravnom postupku. Ako s njim nisu zadovoljni u Eparhiji dalmatinskoj, mogu pokrenuti upravni spor kod Upravnog suda Hrvatske.

Veljko MIRKović

СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ САБОР
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
Број 11/зап. 54
16. маја 1984. године
у БЕОГРАДУ

СВЕТОМ АРХИЈЕРЕЈСКОМ СИНОДУ
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Београд

Свети архијерејски сабор на своме овогодишњем редовном заседању у седници од 16. маја 1984. године, под АСБр. 11/зап. 54, разматрао је предмет који се односи на довршење храма Св.Саве у Сплиту, па је донео ову одлуку:

“Ставити у дужност Светом архијерејском синоду да у смислу одлуке Светог архијерејског сабора, АСБр. 27/зап. 57 од 27. маја 1983. године, и Светог архијерејског синода бр. 1684 од 7. септембра 1982. године, затражи пријем делегације Светог архијерејског синода код највиших представника СР Хрватске, у циљу решавања овог проблема.”

О предвјем обавештавамо Свети архијерејски синод ради знања и сходног поступка.

ПРЕДСЕДНИК

СВЕТОГ АРХИЈЕРЕЈСКОГ САБОРА
АЕМ и ПАТРИЈАРХ СРПСКИ

Одлука Сабора о даљим радњама за довршење
храма у Сплиту

СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ СИНОД
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
Број 968/зан. 330
30. априла 1985. године
у БЕОГРАДУ

ВАШЕ ПРЕОСВЕШТЕНСТВО,

Свети архијерејски синод у седници својој, под горњим бројем и датумом, донео је ову одлуку:

"Усвојити предлог Вашег Преосвећенства Епископа далматинског Г. Николаја и умолити г. Јанку Петрића, председника Председништва СР Хрватске, за интервенцију да се, према обећању датом Делегацији Светог архијерејског синода, најзад, реши питање довршавања храма Св.Саве у Сплиту."

О предњој одлуци Светог архијерејског синода, част нам је извести ВашЕ Преосвећенство, с молбом ради знања, у вези Вашег акта бр. 229/85.

Вашег Преосвећенства у Христу брат,

ЗА ПРЕДСЕДНИКА
СВЕТОГ АРХИЈЕРЕЈСКОГ СИНОДА
члан, ЕПИСКОП ХИЧКИ

ВАШЕМО ПРЕОСВЕШТЕНСТВУ
ЕПИСКОПУ ДАЛМАТИНСКОМ
ГОСПОДИНУ НИКОЛАЈУ

И б е н и к

Писмо Синода епископу Николају

СЛУЖБЕНА БЕЛЕШКА

Дана 9. маја 1986. године, око 11 ч. пре подне, Председник за односе са верским заједницама општине Шибеник телефоном је изјавио посету Господину Епископу да Председник за односе са верским заједницама СР Хрватске Г. Зенко Свете жели да посети Епископа далматинског Г. Николаја у времену од 5 до 6 ч. по подне истог дана и да прее се извештај о храму Св. Саве у Сплиту.

Пошто Б. Преосвештенство Епископ Г. Николај није био у Шибенику Г. Зенко Свете је изразио жељу да о овом може да прелесе потписом.

Истог дана у 5,05 ч. Г. Свете је дошао у Епископију у Друштву са Г. Антом Нинићем, председником за односе са верским заједницама општине Шибеник.

После краћег уводног разговора Г. Свете је прешао на главни ствар. Наиме, да извести да је јуче, 8. маја, био у Сплиту са Председником Комисије за просвету, културу и физичку културу СР Хрватске Г. Божићаром Гагром и у општини Сплит водио разговор са представницима општине и представницима Завода за заштиту споменика културе, Урбанистичког завода и др. по предмету нашега тражења закробљена храма Св. Саве у Сплиту. Господин Зенко Свете је изјавио да је са надлежнима у општини Сплит тога дана водио разговор који је трајао више од 4 часа, да су представници Завода били успрли у својим ранијим ставовима по овом питању. Том приликом су му демонстрирали наш предложени план о закробљењу затим, став да се црква налази у језгри Диоклецијанове палате и др. неопозујући од својих ранијих ставова. Међутим, ипак се нашо решење да се удовољи тражењу Цркве, и да ће се довести званична одлука о овом до 25. маја ов. године. Тим поводом ми је изјавио да пренесем ово Г. Епископу, а он ће у времену од 25. маја до 1. јуна доћи лично у Шибеник и да писмену одлуку преда Господину Епископу.

Разговор је завршен у 6,45 ч. по подне.

Прибележио:

архим. Стефан Малетић

Службена биљешка
архимандрита Стефана Малетића

PRIMANJE KOD PATRIJARHA SRPSKE PRAVOSLAVNE CRKVE GERMANA

Dovršenje hrama sv. Save u Splitu

BEOGRAD, 5. VI (Tanjug) – Njegova svetost patrijarh Srpske pravoslavne crkve gospodin German primio je danas u Patrijaršijskom dvoru u Beogradu predjednika Komisije Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske za odnose i vjerskim zajednicama Zdenka Sveška. U sužem i svedenom razgovoru, u kojemu su sudjelovali zamjenik predjednika Komisije Fero Plešković, član Izvršnog vijeća Skupštine općine Split Marin Kuzmić, kao i episkop dalmatinski gospodin Nikolaj i episkop rimski gospodin Milutin, razmjenjivali su mišljenja o nekim aktualnim pitanjima iz odnosa društveno-političke zajednice i SPC u SR Hrvatskoj. Konstatirano je da su ti odnosi stabilni i da se normalno razvijaju.

Njegova svetost patrijarh sa zadovoljstvom i priznanjem primio je obavještenje da je pitanje dovršenja i završetka uputnog hrama svetog Save u Splitu pozitivno riješeno i da su uloženi stepenovi stručno-tehničke osnove iz oblasti zaštite spomenika kulture. Predsjednik komisije Zdenko Svešek primio je njegovoj svetosti patrijarhu poštovanje i dobre želje rukovodstva SR Hrvatske i zahvalnost na uspješnoj suradnji kojoj njegova svetost mnogo doprinosi.

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA HRVATSKA
ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE
S P I T
Broj: 30-2005/2-86
Split, dne 20. siječnja 1987. godine

Zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu, rješavajući povodom sabiranja Komiteta za urbanizam, građevinarstvo, savjetovanje-projekt, etnografske i komunalne poslove općine Split za izdavanje uvjeta uređenja prostora u predmetu inventiturne SPOMENIK PRAMOLJIVNE CRKVICE SV. SAVA I uređenja južnog dijela sklopa, na osnovi čl. 28 i 29 Zakona o zaštiti spomenika kulture ("Narodne novine" br. 6/71), čl. 23 Zakona o prostornom planiranju i uređenju prostora ("Narodne novine" br. 54/80 i 16/86), te čl. 202 at. Zakona o općem upravnom postupku ("Službeni list SFRJ" br. 47/86), prvoo je sredstv upravnog postupka u kojem je donijela

PRETHODNA DOZVOLA

- I. Dovoljava se natkrivanje izgrađenih dijelova hrama sv. Sava i uklanjanje južnog dijela sklopa ispod ulice Ilegleca i Obrova.
- II. Natkrivanje i stavljanje u funkciju hrama sv. Sava treba tretirati kao uređenje južnog dijela postojećeg arhitektoničkog sklopa u kojem se hram nalazi. Treba razvolutivirati arhitektoničku strukturu sklopa, zadovoljiti potrebe crkvenih funkcija u tom prostoru, kao i urbanističko-komunalne funkcije koje taj sklop ima u urbanoj strukturi povijesne jezgre.
- Proces rada mora se odvijati putem:
- izrade arhitektonskog snimke postojećeg stanja u mjerilu 1:50 sa čitavo područje zahvata;
  - izrade globalnih konserveratorskih namjera sa tretnam pojedinačnih prostora i arhitektonskih elemenata;
  - izrade idejnog projekta sa područje zahvata i neposrednog okruženja, pri čemu treba detalizirati prostora u funkciji izpake pravoslavnog crkve i prostora ostalih korištenja;
  - radne idejne projekta sa aspekta konserveratorskih namjerama i otprilju izrađenog povijesnog rasvoja i valorizacijske sheme;
  - izrade izvedbeno-tehničke dokumentacija na osnovi idejnog projekta u mjerilu 1:500.

U predloženom idejnom projektu, koji će se izradivati u suradnji s ovim Zavodom, a u tome ciljanog verificiranja, ovaj Zavod će po potrebi konsultirati Radnu grupu, sastavljenom od

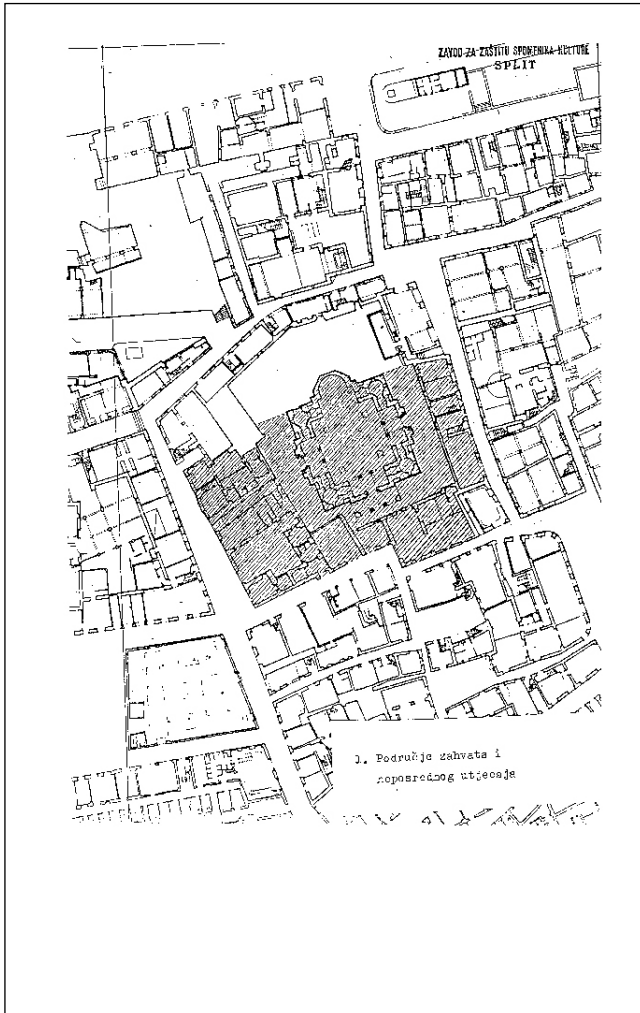
- ocijenjeno je da u ovom pristupu rješanje južnog dijela južne fasade osim izgrađenog hrama ne predstavlja element koji bi bio suprotan kompromisno rješenju;
  - radna grupa smatra da su i na ovakav način tj. bez demontiranja dijela južne fasade zadovoljna pretpostavka za formiranje javne komunikacije u smjeru istok - zapad;
  - ovakvo rješanje prostora i natkrivanje osim izgrađenih dijelova hrama sv. Sava zahtjeva imperativno i neodgodno uređenje svih okolnih objekata u skladu s načelima zaštite spomenika kulture i urbanističkog planiranja;
  - smatra se, nadalje, da je realnija-rješenja (iz projekta radnog tima) povoljnije rješenje od onakva koji je predviđen u projektu zaštitne dokumentacije, a taj se utov temelji na konstataciji da je neprihvatljivo podizanje novih i nesustojljivih vertikalna i povijesno izvorni;
  - radna grupa, konačno, smatra da ovakovo predloženo rješenje, iako djelomično odstupa od optimalnih i vanjskih standarda krivulje, iako pruža mogućnost da se jedna obliu nalogizirati u gradskoj strukturi i neodređena površina oskoda u tolerancijama, a da se pri tome usjedno rješava i jedan aktualan društveni problem.
- Stoga, sumirajući sve rezultate upravnog postupka, među kojima naročito rezultate razmatranja ova problematike od strane radne grupe, na čijim sklozovima se i temelji određeno dispozitivno ova prethodna dozvola, ovaj Zavod je dovoljno zadovoljanje predloženoj sadržajno objekta na način kako je opisano u dispozitivu ova prethodna dozvole i sa timo navodeno uvjeta, naročito napominjući da je investitor dužan prije izvođenja građevinskih dozvola podnijeti ovom Zavodu izvedbeno projekčno-tehničku dokumentaciju na uvid i suglasnost.
- Odluka Zavoda doneta se na odredbama iz čl. 28 i 29 Zakona o zaštiti spomenika kulture SRJ, te se izdaje u skladu s čl. 21 Zakona o prostornom planiranju i uređenju prostora, a na način predviđen čl. 202 st. 1. Zakona o općem upravnom postupku.
- Uputa pravnom sekretaru Komiteta ova prethodna dozvola može se isporučiti službi Republičkom komitetu za prostornu kulturu, rješenje i tehničku kulturu u Zagrebu u roku od 15 dana od primitka. Žalba na prednje rješenje, ili umisno na razmatranje, kod ovog Zavoda ili neposredno nadležnom drugostepenom organu.

Postaviti: **D i r e k t o r i**

1. Općina pravoslavnog crkvena općina - Split, Obrov 6.
2. Republika za kultura
3. Kom. za urb. i građ. općina Split
4. Komiteta za ocn. a vješt. i IV SO Split
5. Episkopija pravoslavna hrvatsko-slovena - Šibenik
7. Artiz Zavoda - ovijs.

Претходна дозвола Завода за заштиту споменика
културе у Сплиту

Архитектонска скица простора око храма

КОМИСИЈА ЗА ОДНОСЕ С ВЈЕРСКИМ
ЗАЈЕДНИЦАМА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ
ЦРКВЕ ОПШТИНА СПЛИТ У ПОКОВИ ТИЈАНА
БРАТКОВА ДАЛМАТИНСКЕ ЕПАРХИЈЕ СРПСКЕ
ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ НИКОЛАЈА ОБРАТЉИЈЕ
НИН У РИДУ ОД 22.05.1988. ГОДИНЕ

Изјаве епископа Николаја "НИНУ", којима поново политизира "питање" храма Св. Саве у Сплиту, нису пријатне на именадницима у Комисији на односе с вјерским заједницама Српске Православне Цркве Општина Сплит. Ради се о већ познатом приступу који је овај црквени поглавар у појединим елементима већ износио, у припадности са друштвено-политичком заједницом, у јавним изјавима (на новогоспичкој примању са вјерске службенике у Далмацији) и разговору са представницима републике и регионалне Комисије за односе с вјерским заједницама. Оно што може изненадити по његовој даљинјој изјави изјављује на оптужбама и нотификацијама, на што му је у више наврата секретара папства, Вао и његовој званичној канцеларији у Римској да је "problem храма Св. Саве у Сплиту" данас искључиво финансијско-техничке природе и да је настао због одбијања инвеститора (ИИО) да финансира (финансијско) објекат Које је даван презенти по разлозима економских прописана. Стога су секретар и захтев приједби Које епископ "Николај" упуњаје сплитској ДЦУ, ајемна органа и руководиоцима изван са проблем уређења вјерског објекта и треба издати јавна политичка интерпретација и одговори. Сто се тиће ове Комисије и ајемна одговора рада Којине негласно сајемца:

1. Чврдино да "метропола Далмације нема своје православане цркве", а да би је требало имати "radi равнотеже с осталим вјерским заједницама", уколико упуњаје на то да Епархија православна субвенција општина у Сплиту нема простор за богослужење - није тођна.

5. Комисија закључује да је основи узрок конфликта око храма Св. Саве у Сплиту политизација вјере и Цркве и понашање господина Николаја епископа далматинске епархије СРЦ. Дозвола за уређење и објектима за употребу храма Св. Саве у Сплиту није уопће у питању и заиста нема више смисла потенцирати ово питање у јавности. Ако СРЦ стварно хоће што prije dati грађанима вјерницама за кориштење храм Св. Саве у Сплиту, ми не видимо озбиљног разлога да се одмах не приступи реализацији. Сплитска друштвено политичка заједница остаје досљедно и чврсто одређена за остваривање уставних и законских одредаби о Цркви и за даљину изградњу конструктивних односа са свим вјерским заједницама. Какви ће ти односи бити и како ће се развијати, то не овиси на но друштвено политичкој заједници.

КОМИСИЈА ЗА ОДНОСЕ С ВЈЕРСКИМ ЗАЈЕДНИЦАМА
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ ОПШТИНА СПЛИТ
НИКОЛАЈ
Др. Милош Јанковић, председник

У Сплиту 26. свибња 1988.

Прва и шеста страна мишљења сплитске
Комисије за односе с вјерским заједницама о
тексту у београдском "Нину"

СЛУЖБЕНА БИЉЕШКА

Позивом посетите Председника за односе са верским заједницама СР Хрватске Милоша Свете и потпредседника Петра Цветићкоса.

Од стране Београдске епархијске канцеларије били су присутни: Његово Преосвештенство Епископ далматински Николај, Јереј Јовица Јовановић хон. службеник Ш/Сабора Београдске епархије, преко писменице Јереј Борзилав Петровић.

Посета је отпочела 14. октобра 1988. год. у 16,50. минути у згради епископске канцеларије у Шибенику.

Службену посету је водио Јереј Јовица Јовановић, службеник Ш/Сабора Шибеник.

Представници СР Хрватске: Председник за односе са верским заједницама СР Хрватске Звонко Свете и Потпредседник пом. комисије Петар Цветићкосо су отишли данас у 10. часова и 50. минути, у оцу Епископату.

Том приликом Његово Преосвештенство Епископ далматински Николај после узводних разговора – прешао се на питања изградње црквеног пута од Брвне према манастиру Кржи? У разговору је овај проблем третирао недовољно, тем пре што признао манастир Кржи и данас није решен. Представници народних Власта ишчу били конкретни поводом овог питања. Његово Преосвештенство каже да редовно на изградњу на згради Богословије у манастиру Кржи и даје наредбу, с тим, што велика инфлација отежава припреме редова изградње.

Епископ Николај (као в.д. Ректора Богословије и катедретепа м.л. Кржи да су 6.10. 1988. године долазили два млађа непознате човека у цивилу и будимла и затвечени од стране Јана у 21. час на манастирској штали. Урадио Богословија и манастир је упутио да СВП милиције у Кистеља интервентне, али је тек на други позив сутрадан СВП учествовао – по овом наја дочека некаква одлука?

Господин Звонко Свете каже – да је имао окрипај са Министром Финансија СР Хрватске, (кажемо ми је овај окрипај – узрок и последице)? Господин Звонко Свете напомиње да је 13. октобра 1988. год. био на промоцији књиге издава од стране Др. Душана Кичића, ректора Богословија у Београду и професора Богословског факултета у Београду, који су ишаи нашо примачија у Зетрбу.

Господин Свете Звонко поставља питање како се општине народне власти поклањају у Шибенику и каже да ми (он није познат) Напомиње да је био председник општине Киста. Нижу и да је сазнао да је пошло по промене Председника и председничтва.

Затим Епископ Николај поставља питања о недавном случају разбијању крста у цркви Успенија Пресвете Богородице у Шибенику, како да овај случај до данас није решен. Каже

Затим поставља питања са музејом Д.О. Шибеник, црквом Светог Лукијана

која је у друштвом стању и инаккује својеречна да буде обновена. Потом поставља питања, да до сада, изја ревени питања старе капеле Часног Крста као и питања решања зграде која је у саставу Епископскоје у којој станују Миле Павловић и Бранико Бишчић. По овим питањима није дискутовано и она су прећутана. **Каженики Милеки Бишчић изградњу ки инаккују зградни Милекикија јим на нтр.**

Господин Звонко Свете упућује питања Преосвешћеном Владцици Николају – како ће миш на уостлицево новонабраног Метрополита у Сплиту.

Његово Преосвештенство инаккују Г. Николај издавајује – да је забличајено за сваке прилике да се упућу позив. Нећути по данас ишаи примко позив, али ћу послати телеграмом честитку.

Председник Господин Звонко Свете поставља питања – даће био са спливици Милоше Преосвешћеном Г. Николај одговори да ветос акт и Епархије канцеларије није опозорено **звонко** и инаккује са пре две године до сада да је имао непријатности у вези председничке штације, " Слободне Далмације у вези храма Светог Сава у Сплиту, који су спозборано и недоговорно инаккује. У последњем времену они инаккује представника Епархије далматинске Епископа Николаје, без уласка у материјално стање и полове новинара који нису устани о овом квестити.

Затим Г. Звонко Свете изваљује да ће првом приликом посетити општину у Кистеља поводом изградње цркве у Кистељани и каже се да ће, често учинити са својер да је он рођен у Кистељани.

Завршено у 21,45. минути

Београдски епископ
1988. *Ђурић Вељко Мишина*
Јереј Јовица Јовановић

Службена биљешка о разговору
епископа Николаја и Звонка Светеа

Српско православно свештенство Епархије далматинске, окупиано у Нињу 19. јула 1988. године поводом напада на Епископа далматинског Господина Николаја и свештенство, да су искључиви кривци што до данашњег дана није довело до наставка изградње Храма Св.Саве у Сплиту, изјављујемо:

1. Да је напад на Епископа и свештенство оружанат са тенденцијема, да се изградња Храма одули, а рад Епископа и свештенства пред јавношћу уочи у свом до сада часном и историјски праведном раду на очувању вјере и ширењу мира међу људима.

2. Узрјечени смо писали штампане и новине напади на православу цркву у Далмацији, посебно од новинара који је прије неку годину рекао да је храм Св.Саве у Сплиту "ТЕСТ У МИСГ ГРАДА СПЛИТА", цитирамо: "Није ли жалосно, да се том недовољном храму који је представљао нест у лице намен граду - и својим постојањем још узјек престава - толико расправља; храму који се дао подсти и дјешнично подигао узред града Сплита" (Слоб.Далмација 9.10.1984). На овај текст упућена су два дописка Слободној Далмацији да се објави кљу одговор, али редакција овог листа то није учинила. Згити најбруталанји испод новинаре Иване Милончића, који се својим неистинитим и тенденциозним написима у стилу да "велико повратак оних времена кила је Српски православна црква узвила прилагетје у "Чугославци" (Сп.Дан.С наја 1988.г.), придружје "де урној еминја" чија је задатк да не арсенала тактички срачунити испућнаја успори духовни и дјешнички ширедак Српске цркве и народа. Ми, управо тада, када смо сив очекивали да ће се ошудбене власти преко редакција огранити од неодољивих јерних испућнаја према Српској православној цркви у Далмацији, јавља се на наше изпрепањене, социјолог др. Србан Врцан, тврдећи да православна црква ствара антихрватско и антипатолочно расположење (Политика, Сп.Далмација 16. ија 1988.г.) Међутим, најосновније познатије историје на локалном и ширем подручју говори управо о томе да су свештенство, православи народ и негови храмови били жртве. Не знамо којим је социјолошким методима "Узалема професор" дошло до свог сазнања и когају изјаву ошјемно као најбруталанји напад на Српску православу цркву. Ако ишмо у анду неодољивих јерно писама штампано и онако грубо подметало научно-друштвеног радника, онда се не ошјемно подметати онаквог чини новинарског руководства да неодољива на ову преставак, или да још чекамо одговор. Нарно се улитати и овом приликом ко је тај који кочи све ово и успорава дељан ток изградње Храма Св.Саве у Сплиту.

3. Препоручујемо социјологу др. Србану Врцану да отвори Споменицу Православних свештеника 1941-45 и посети бар неко од стратита у којима почињу викове Св.мрти. За Господина Милончића "несуреног Уртра" - дописника Слободне Далмације да гради новостове пријатељства, а не раздора, а те новостове пријатељства узјек су градили и градили Српски народ и православно свештенство на челу са својим Епископом.

Ми, Српски православи свештеници остајемо уз свога Епископа, не смојем ничим ренетиати вјерске и националне односе, тврдећи се да не вјералима Св.Јованшћета и поштвашем леонитиних друштвених прописа, ошјемнама вјере, вере и љубави, са свима људима добре воље, стварамо духовни и патријархални бољтак на корист свих.

СВЕШТЕНСТВО ЕПАРХИЈЕ ДАЛМАТИНСКЕ

Ово доаванти:

1. Светом архијерејском Синоду Српске православне цркве-Београд
2. Комисији за односе са Вјерским заједницама СР Хрватске - Загреб
3. Епископу далматинског Господишу Николају - Шибеник
4. Комисији за односе с Вјерским заједницама заједнице општина - Сплит
5. "Православљу" - Београд
6. "Слободној Далмацији" - Сплит
7. Српској православној црквеној општини - Сплит
8. Др. Србану Врцану - Сплит

Прва и трећа страна саопштења свештеника
Епархије далматинске

SRPSKA PRAVOSLAVNA CRKVA
 PATRIJARSIJA Beograd
 Beograd, 25. I 1989. god.

Prema datom zadatku sastavljao sam
 izveštaj sa crtežima novog predloga
 za sporazumno rešenje nastavka
 projektovanje i gradnje Hrone
 u ulazu u Splitu.

prof. dr. *Branke Pešić*
 Brenko Pešić

Dostaviti:

- Srpska pravoslavna crkva Patrijarsija
 7 Jula 5, 11000 Beograd
- Episkopija Jelačićinske općine
 Težićke 8, 59000 Šibenik
- Srpsku pravoslavnu crkvu opština Split
 Jurjev 3, 58000 Split
- Zavod za zaštitu spomenika kulture
 Ivo Vastuhova 3, 58000 Split
- Komisije za odnose sa vjerskim zajednicama Split

Писмо архитекте Бранка Пешића

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA HRVATSKA
 SKUPŠTINA GRAĐANSKIH ZAJEDNICA OPŠTINA
 S P L I T
 IZVRŠNO VIJEĆE
 Komisija za odnose s vjerskim zajednicama

SRPSKO-PRAVOSLAVNA CRKVENA OPŠTINA

S P L I T

Predsjednica Skupštine općine Split Gordana Kosanović dostavila je našoj Komisiji Vaš dopis i priloge koje ste uputili u vezi mogov prijedloga za uređenje hrama Sv. Save u Splitu, te Vas s time u vezi možemo obavijestiti sljedeće:

Izvršno vijeće SO Split je na svojoj 152. sjednici od 7.2. 1989. donijelo zaključak o prihvatanju prijedloga i stavljanju na javni uvid i raspravu prijedlog Provedbenog urbanističkog plana povjesne jezgre grada Splita, koji obuhvaća i lokaciju Vaše građevine - nedovršenog hrama Sv. Save.

Javni uvid će trajati 30 dana od dana objavlivanja u "Slobodnoj Dalmaciji". Elaborat plana bit će izložen u prostori-jama Muzeja narodne revolucije u Splitu, a u toku javnog uvida bit će organizirana također i javna rasprava svih zainteresiranih uče-snika, u kojoj možete sudjelovati kao i ostali zainteresirani su-bjekti.

Vaše primjedbe, pa tako i ovaj najnoviji prijedlog prof. Pešića, ili bilo koji drugi prijedlog, možete dostaviti u ro-ku od 15 dana po istoku roka za javni uvid i to Izvršnom vijeću Skupštine općine Split, prezentovom Zavodu za pripremu zemljišta Općine Split, Mašuravićeva 46talište 1.

Namjera nam je da Vas u što većoj mjeri pomognemo i uspostavimo suradnju u zajedničkom cilju, da građani Splita, pra-voslavne vjere dobiju znatno bolje uvjete za vjerski život nego što ih sada imaju u Splitu.

Kadajući sa iskrenom suradnji s poštovanjem pozdra-vlja,

PREDSJEDNIK KOMISIJE

 Marina Kužmić
 član Izvršnog vijeća

Писмо Марина Кузмића, председника сплитске
 Комисије за односе с вјерским заједницама

ПРАВОСЛАВНИ ЕПИСКОП
ЕПАРХИЈЕ ДАЛМАТИНСКЕ
Бр. 6/90.

8. јануара 1990.г.

Б Е О Г Р А Д

СВЕТОМ АРХИЈЕРЕЈСКОМ СИНОДУ
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ,

Б Е О Г Р А Д

У прилогу под ./. част Вам је доставити Вам извештај пароха сплитског протонамесника Борца Клежевића о посети председника за верске ствари Г. Марина Кузића и његовог секретара Мјекочеља Петрице, дана 29. децембра прошле године.

У прилогу достављам и личну анкету која је изотворена од стране Слободно Демократије у Сплиту међу грађанима.

Напомињемо да овде нису изнети ови најбољиталији одговори разговара, а што се тиче састанка са Г. Кузићем телефонски смо уочили да следећег пароха сплитског да ћемо се са њима састати изваз стручне службе даће своје стручне примедбе на идејни пројекат граф. архитект. Бранка Пешића.

Напомињемо светом архиепископском синоду да додасе никакав одговор нису дали.

Чак најновије пронасе се гласови о ренани комбинацијам, а после преставке коју су ушутили Грочани у вези са завршетком сплитског храма и тражења да се крсти изврши по идејном пројекту Г. Пешића. Њивче у Сплиту и каштелима о Божићу су кружиле вести, а и још круже ваки ошиски посови набављају оруђја из Италије и трију ге у крстицама на гробљима. Чак је парох каштелански ту био највише на удару па је пољам да присуствује отварању једне гробнице у Убљима – Сплитски загора, где наравно нису ништа ношли, а за парох сплитског су препели да је ухаплен.

Извече других предузимања за нава нема до једино што су узамирени преставком и потписима епископа из Сплита у вези завршетка црк. Ово л у вези оаве одлуке мн.бр.754/88 – зг.280 од 15. децембра 1989.г.

Светом архиепископском синоду одани

ЕПИСКОП ДАЛМАТИНСКИ,
[Signature]

Писмо епископа Николаја Синоду

СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ СИНОД
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Бр. 136/Зеп.

30. јануара ..... 1990. год.
у Београду

Свети архијерејски синод у седници својој под горжим бр.јем и датумом, донео је ову одлукну:

" Фотокопију извештаја протонамесника Ђорђа Кнежевића, пароха сплитског, о посети коју су му учинили председник и секретар Комисије СО Сплит за односе са верним заједницама, ради разговора по питању заштовања Храма Светог Сава у Сплиту, доставити комисијама, СИБ-а и ИВ-а Сабора СР Хрватске, за односе са верним заједницама, као и Светском савезу црква у Женеву.

У исто време ставити у дужност Дачоу Радавану Биговићу, асистенту Богословског факултета, да цео овај случај прокоментарише у 'Православљу', новинама Српске патријаршије."

О предњој одлуци Светог архијерејског синода

ЗА ПРЕДСЕДНИКА
СВЕТОГ АРХИЈЕРЕЈСКОГ СИНОДА
члан, ЕПИСКОП СРЕМСКИ

Одлука Синода поводом извјештаја
Ђорђа Кнежевића, пароха сплитског

Ми, дозепотписани,
вјерници Српске православне цркве у Сплиту, прикућени смо да се на овај начин обратимо за помоћ у рјешавању проблема који је настао у вези са закровљењем нашег храма св. Сава у Сплиту.

Пратећи напоре црквених власти, у последњих двадесет година освједочили смо се да су учинили све што бијеше у њиховој моћи, прјестажући и на немале компромисе, како би се добила дозвола за довршење споменутог храма.

Њихов голем труд није, нажалост, уродио плодом.

Изгледа нам несумњивим да хвјесни одговорни градски руководиоци не показују разумјеваче за наше вјерске потребе: познато је, наиприје, да немамо одговарајућег простора за њихово задовољење – мада нам је Уставом загарантована пуна вјерска слобода.

Наш храм почео се градити 1937. године, са свим потребним дозволама, но, већ деценијама вегови зидови, високи 8 метара, нестакровљени, изложени су пропадању.

Данас кад су све препреке уклоњене, проблематично је закровљење. Ми, сплитски православни вјерници, чврсто смо увијешени да никакав прави разлог за одлагање довршења храма св. Сава не постоји.

Очекујући вашу помоћ, унапријед се захваљујемо!

Достављено: Сплит, 20. октобра 1989.

- Предсједнику Скупштине општине Сплит
- Извршном вијећу Скупштине општине Сплит
- Социјалистичком савезу радног народа Сплит
- Предсједнику Сабора Социјалистичке републике Хрватске Загреб
- Извршном вијећу Сабора Социјалистичке републике Хрватске Загреб
- Социјалистичком савезу радног народа Хрватске Загреб
- Социјалистичком савезу радног народа Југославије Београд
- Архиепископском синоду Српске православне цркве Београд
- Епархији далматинској Шибеник
- Српској православној црквеној општини Сплит

Петиција вјерних Српске православне цркве у
Сплиту

1	Милошевић Андрија	21	Ђурић Мишина
2	Ђурић Мишина	22	Ђурић Мишина
3	Ђурић Мишина	23	Ђурић Мишина
4	Ђурић Мишина	24	Ђурић Мишина
5	Ђурић Мишина	25	Ђурић Мишина
6	Ђурић Мишина	26	Ђурић Мишина
7	Ђурић Мишина	27	Ђурић Мишина
8	Ђурић Мишина	28	Ђурић Мишина
9	Ђурић Мишина	29	Ђурић Мишина
10	Ђурић Мишина	30	Ђурић Мишина
11	Ђурић Мишина	31	Ђурић Мишина
12	Ђурић Мишина	32	Ђурић Мишина
13	Ђурић Мишина	33	Ђурић Мишина
14	Ђурић Мишина	34	Ђурић Мишина
15	Ђурић Мишина	35	Ђурић Мишина
16	Ђурић Мишина	36	Ђурић Мишина
17	Ђурић Мишина	37	Ђурић Мишина
18	Ђурић Мишина	38	Ђурић Мишина
19	Ђурић Мишина	39	Ђурић Мишина
20	Ђурић Мишина	40	Ђурић Мишина
21	Ђурић Мишина	41	Ђурић Мишина
22	Ђурић Мишина	42	Ђурић Мишина
23	Ђурић Мишина	43	Ђурић Мишина
24	Ђурић Мишина	44	Ђурић Мишина
25	Ђурић Мишина	45	Ђурић Мишина
26	Ђурић Мишина	46	Ђурић Мишина
27	Ђурић Мишина	47	Ђурић Мишина
28	Ђурић Мишина	48	Ђурић Мишина
29	Ђурић Мишина	49	Ђурић Мишина
30	Ђурић Мишина	50	Ђурић Мишина
31	Ђурић Мишина	51	Ђурић Мишина
32	Ђурић Мишина	52	Ђурић Мишина
33	Ђурић Мишина	53	Ђурић Мишина
34	Ђурић Мишина	54	Ђурић Мишина
35	Ђурић Мишина	55	Ђурић Мишина
36	Ђурић Мишина	56	Ђурић Мишина
37	Ђурић Мишина	57	Ђурић Мишина
38	Ђурић Мишина	58	Ђурић Мишина
39	Ђурић Мишина	59	Ђурић Мишина
40	Ђурић Мишина	60	Ђурић Мишина
41	Ђурић Мишина	61	Ђурић Мишина
42	Ђурић Мишина	62	Ђурић Мишина
43	Ђурић Мишина	63	Ђурић Мишина
44	Ђурић Мишина	64	Ђурић Мишина
45	Ђурић Мишина	65	Ђурић Мишина
46	Ђурић Мишина	66	Ђурић Мишина
47	Ђурић Мишина	67	Ђурић Мишина
48	Ђурић Мишина	68	Ђурић Мишина
49	Ђурић Мишина	69	Ђурић Мишина
50	Ђурић Мишина	70	Ђурић Мишина
51	Ђурић Мишина	71	Ђурић Мишина
52	Ђурић Мишина	72	Ђурић Мишина
53	Ђурић Мишина	73	Ђурић Мишина
54	Ђурић Мишина	74	Ђурић Мишина
55	Ђурић Мишина	75	Ђурић Мишина
56	Ђурић Мишина	76	Ђурић Мишина
57	Ђурић Мишина	77	Ђурић Мишина
58	Ђурић Мишина	78	Ђурић Мишина
59	Ђурић Мишина	79	Ђурић Мишина
60	Ђурић Мишина	80	Ђурић Мишина
61	Ђурић Мишина	81	Ђурић Мишина
62	Ђурић Мишина	82	Ђурић Мишина
63	Ђурић Мишина	83	Ђурић Мишина
64	Ђурић Мишина	84	Ђурић Мишина
65	Ђурић Мишина	85	Ђурић Мишина
66	Ђурић Мишина	86	Ђурић Мишина
67	Ђурић Мишина	87	Ђурић Мишина
68	Ђурић Мишина	88	Ђурић Мишина
69	Ђурић Мишина	89	Ђурић Мишина
70	Ђурић Мишина	90	Ђурић Мишина
71	Ђурић Мишина	91	Ђурић Мишина
72	Ђурић Мишина	92	Ђурић Мишина
73	Ђурић Мишина	93	Ђурић Мишина
74	Ђурић Мишина	94	Ђурић Мишина
75	Ђурић Мишина	95	Ђурић Мишина
76	Ђурић Мишина	96	Ђурић Мишина
77	Ђурић Мишина	97	Ђурић Мишина
78	Ђурић Мишина	98	Ђурић Мишина
79	Ђурић Мишина	99	Ђурић Мишина
80	Ђурић Мишина	100	Ђурић Мишина

Прва и посљедња страница потписа вјерника
Српске православне цркве у Сплиту уз петицију

СРПСКО-ПРАВОСЛАВНО ЦРКВЕНО ТУТОРСТВО У СПЛИТУ

Број ..... Сплит, ...19.....

 ЦРКВЕНООПШТИНСКИ САВЕТ У СПЛИТУ

Број ..... 14. 193... год.
193 С П Л И Т

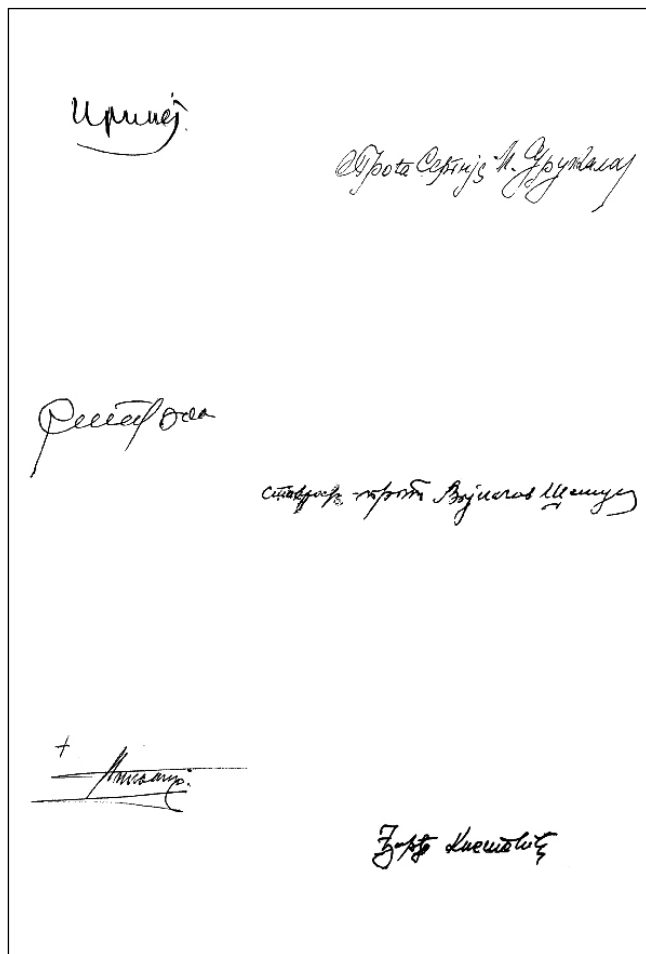
СРПСКА ПРАВОСЛАВНА
ЦРКВЕНА ОПШТИНА

БР. _____ 193...

У СПЛИТУ

Меморандуми и печати Српске православне
црквене општине у Сплиту

Потписи епископа далматинских и пароха
сплитских

Садржај

Преговор	9
I	ОД ИДЕЈЕ ДО ЗИДОВА
1.1.	Вријеме борбе за локацију и дозволе за градњу 19
1.2.	Вријеме градње 39
II	ОД ЗИДОВА ДО КРОВА
2.1.	Вријеме састанака и писама 47
2.2.	Нова обећања 58
2.3.	Приједлог о рушењу 71
2.4.	Захтјев за закровљење 74
2.5.	Почетак напада 86
2.6.	Нови састанци 93
2.7.	Лажна нада 108
2.8.	Увод у рат 123
	ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА 131
	ИЛУСТРАЦИЈЕ 137

Изабрана ауторова библиографија

1. *Усташе и православље: Хрватска православна црква*, Београд, Белетра, 1989. UDK 343.337.5(=861), 281.965(497.13) "1941/1945"; ISBN 86-7649-01202; COBISS. SR-ID 31866380.

2. *Усташе и православље: Хрватска православна црква*, Београд, 1990. UDK 343.337.5 (=861), 281.965 (497.13) "1941/1945"; COBISS. SR-ID 162060.

3. *Православна црква у тзв. Независној Држави Хрватској*, календар Црква 1991, Београд, 1990.

4. *Прекрштавање Срба у Независној Држави Хрватској: прилози за историју верског геноцида*, Београд-Земун, Алфа, 1991. UDK 940.547.2 (=861) (497.13) (093.2), 962.13: 940.53/.54 (093.2); COBISS. SR-ID 3021068.

5. *Унијаћење у Далматинској Загори у XIX веку, Српска зора*, год. 1, св. 3/4, Книн, 1991, стр. 135-142. UDK 281.961:288 (=861) (497.13) "18"; COBISS. SR-ID 20334092.

6. (коаутор Мијовић, Миличко М.), *Илустрована историја четничког покрета*, Народна књига – Алфа, Београд, 1993. UDK 949.71 "1885/1945", 940.53 (497.1); COBISS. SR-ID 11226380.

7. Предговор у: Мишо Урош, *Тромеђа: три међе једног народа*, Београд: Завичајни клуб Книнска крајина, Книн: Српско културно друштво Зора: Умјетничко братство манастира Крка: Искра –

Информативна агенција Републике Српске Крајине, 1994. UDK 949.711; COBISS. SR-ID 32993036.

8. Предговор у: Јован Гламочанин, *Никола Пашић – државник и политичар*, Дерета, Београд, 1996. UDK 929:32 Пашић Н; COBISS. SR-ID 43760652.

9. *Ко су били војно-управни команданти Србије 1941-1944*, Гласник Војноисторијског института, 3, Београд, 1996, 159-168.

10. *Голгота Српске православне цркве: 1941-1945*, Народна књига – Алфа, Београд, 1997. UDK 281.961 (091) "1920/1945", 930.85 (=861) "1941/1945"; COBISS. SR-ID 51154444.

11. *Голгота Српске православне цркве: 1941-1945*, Београд, 1997. UDK 281.961 (091) "1920/1945", 930.85 (=861) "1941/1945"; COBISS. SR-ID 52428812.

12. *Нови прилози за биографију војводе Јездимира Дангића*, Нова Србија, Београд, 1997. UDK 929:355 Дангић Ј, 940.531.5 (497.15); COBISS. SR-ID 56548876.

13. *Судбина архијереја и свештеника Српске православне цркве у Независној Држави Хрватској према објављеним документима Српске патријаршије*", Зборник Срби у Хрватској, књ. 4, Београд, 1997, 211-279.

14. *Голгота Српске православне цркве: 1941-1945*, Београд, 1998, UDK 281.961 (497.1) "1920/1945"; COBISS. SR-ID 64973068.

15. Предговор у: Никола Кордић, *Кроз рат са Дражом: ратне успомене личног пратиоца Михаиловића и шифранта у Врховној команди Југословенске војске у Отаџбини*, Београд – Крагујевац, 1998. UDK 355:929 Михаиловић Д, 94 (497.1) "1941/1945" (093.3); COBISS. SR-ID 59289612.

16. Предговор у: Радослав Грујић, *Политичко-верска активност Ватикана на Балкану кроз векове*, Слободна књига, Београд, 1998. UDK 262.13:949.7, 327 (456.31:497); COBISS. SR-ID 62345996.

17. *Војвода Ђујић*, Нова Србија, Београд, 1998. UDK 929:940.53 Ђујић М, 940.53 (497.1); COBISS. SR-ID 68089356.

18. Предговор у: Саво Накићеновић, *Книнска крајина: насеља и поријекло становништва*, Никола Пашић, Српско књижевно друштво Зора, Београд – Книн, 1999. UDK 314 (497.13), 911.373 (497.13 Книнска крајина); COBISS. SR-ID 77788172.

19. *Судбине архијереја и свештеника Српске православне цркве у Независној Држави Хрватској: према објављеним документима Српске патријаршије*, Зборник Срби у Хрватској, књ. 4, 1999, 211-279. ISSN 0353-5967 SG=III 1000348.

20. *Летопис Српске православне цркве 1946-1950 године: време патријарха Гаврила (1946-1950) и патријарха Викентија (1950-1958)*, 1. књ., Книн, Београд: Српско културно друштво Зора, 2000, 529 стр; UDK 281.961"1946/1958"(093.2) COBISS.SR-ID 87075596.

21. *Из историје Рашко-призренске епархије, Свети кнез Лазар*, бр. 3 (31), Призрен, 2000, 83-89.

22. *Архијереји Српске православне цркве 1941-1944. године у документима немачке службе безбедности*, Српска слободарска мисао, број 5, Београд, 2000, 171-193.

23. *Srpska pravoslavna Crkva u prvoj deceniji komunističke vlasti 1945-1955. године и Narodnoj Republici Hrvatskoj*, Dijalog istoričara/povjesničara, sveska 2, Zagreb, 2000, 635-652.

24. *Летопис Српске православне цркве 1946-1950. године: време патријарха Гаврила (1946-1950) и Викентија (1950-1958)*, 2. књ., Книн, Београд: Српско културно друштво Зора, 2001, 529-990 стр; UDK 281.961"1946/1958"(093.2), 322 (497.1) "1946/1958" (093.2) COBISS.SR-ID 91547916.

25. *Војвода Ђујић*, Нови погледи, Крагујевац, 2001, 127 стр; UDK 929:940.53 Ђујић М., 940.53 (497.1) COBISS. SR-ID 181514503.

26. *Мајор Дангић*, Нови погледи, Крагујевац, 2001, 157 стр; UDK 929:355 Дангић Ј., 940.531. 63 (497.1) COBISS. SR-ID 181514759.

27. *Прилог проучавању аграрне реформе и колонизације 1945-1946. године на имањима Српске православне цркве на територији Аутономне косовско-метохијске области, Свети кнез Лазар*, бр. 4 (32), Призрен, 2001, 21-50.

28. *Прекрштавање Срба у Независној Држави Хрватској у преписци краљевске владе и Посланства у Ватикану 1941-1943. године – Прилог проучавању историје конверзије*, Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини, Блаце, 2001, 215-222; UDK 93/99 ISSN 03543293.

29. *Hrvati kao žrtve u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslaviji 1918-1941. godine (Neki sporni problemi)*, Dijalog istoričara/povjesničara, sveska 3, Zagreb, 2001, 507-524.

30. *Josif (Cvijović), mitropolit skopljanski i Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački, prvosveštenici Srpske pravoslavne i Rimokatoličke Crkve i prekrštavanje 1941-1945. godine*, Dijalog istoričara/povjesničara, sveska 4, Zagreb, 2001, 449-466.

31. *Летопис Српске православне цркве 1946-1950. године: време патријарха Гаврила (1946-1950) и*

Викентија (1950-1958) 3. књ., Книн, Београд: Српско културно друштво *Зора*, 2002, 993-1734 стр; UDK 281.961"1946/1958"(093.2), 322 (497.1) "1946/1958" (093.2), 261.8:281.961 "1946/1958" (093.2) COBISS.SR-ID 96396300.

32. *Српска православна црква у Независној Држави Хрватској; 1941-1945. године*, Ветерник: Дијам – М – прес, 2002, 192 стр; UDK 281.961(497.1) "1941/1945", 343.337.5(=163.41) (497.1) "1941/1945" COBISS.SR-ID 103141644.

33. *Prilozi za komunističko poimanje modernizacije*, Дијалог истражара/повјесничара, свеска 5, Загреб, 2002, 363-377.

34. *Srbi u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i Hrvati u Srbiji 1941-1944. godine. Viđenje kroz sudbine sveštenoslužitelja*, Дијалог истражара/повјесничара, свеска 6, Загреб, 2002, 153-170.

35. *Неколико прилога о судбини имовине манастира среза Јагодинског после 1945. године*, *Корени*, бр. 1, Јагодина, 2003, 125-136 стр; UDK 271.2 – 735:347.23 (497.11) "1945/..." ISSN 1451-3404 COBISS 111954700.

36. *Prilozi za istoriju Srba u Banovini Hrvatskoj 1939-1941. godine*, Дијалог истражара/повјесничара, свеска 7, Загреб, 2003, 229-247.

37. *Хрватска православна црква, Српска слободарска мисао*, број 1, Београд, 2003, 123-140.

38. Предговор и поговор у: Саво Накићеновић, *Книнска крајина*, 3. изд, Београд: Никола Пашић, 2004, 143 стр; UDK 314 (497.13), 911.373 (497.13 Книнска крајина) ISBN 86-7987-023-4 COBISS. SR-ID 113451788.

39. *Злочин је почео раније: Прилози за историју страдања Срба у бановинама Приморској и Савској*

1934-1939. године и Бановини Хрватској 1939-1941. године, Београд, 2004, 190 стр; UDK 323.1 (=163.41) (497.13) “1934/1941”, 94 (497.1) “1934/1941” (093.2) ISBN 86-905731-0-0 COBISS. SR-ID 115763724.

40. (коаутор са Миодрагом Близанцем) *Патријарх Гаврило (Дожић)*, Нови Сад, 2004, 269 стр; UDK 271.222 (497.11) – 726.1:929 Гаврило, српски патријарх ISBN 86-905731-1-9 COBISS.SR-ID 118809356.

41. *Делатност југословенске обавештајне, контраобавештајне и дипломатске службе 1945-1946. године у потрази за лицима осумњиченим и/или проглашеним за ратне злочине*, Историја XX века, Београд, 2004, 49-64.

42. *Политичке и друге активности Хрватске сељачке странке у Дубровачком срезу у процесу кроатизације*, Српска слободарска мисао, бр. 25, Београд, 2004, 98-110.

43. *Обнављање Патријаршије и избор патријарха 1920. године*, Свети кнез Лазар, бр. 4 (48), Призрен/Грачаница 2004, 25-50.

44. *Устоличење патријарха Димитрија (Павловића) 1924. и увођење у патријаршијски трон у Пећи 1924. године*, Свети кнез Лазар, бр. 1-2 (49-50), Призрен/Грачаница, 2005, 51-80.

45. *Неки проблеми истраживања историје Српске православне цркве. Колико аматеризам у историографији (не)доприноси истраживању судбине јерархије Српске православне цркве*, Геноцид у XX веку на просторима југословенских земаља, Београд, 2005, 477-488.

46. *Удружење пријатеља Велике Британије и Сједињених Америчких Држава 1931-1941. године*, Српска слободарска мисао, Земун, 2005, 329-342.

47. *Утицај Слободана Милошевића на судбину Крајине*, Република Српска Крајина – Десет година послјије 2, Београд, 2005, 91-102.

48. *О једном од гробова Петра Кочића*, Нова Зора, часопис за књижевност и културу, св. 7, Српско просвјетно и културно друштво Просвјета, Билећа-Гацко, 2005, 224-232, ISBN 1512-9918, UDK 82.

49. *Генерал Милан Недић и архијереји Српска Православне Цркве*, Свети кнез Лазар, бр. 3 (51), Призрен/Грачаница 2005, 61-96.

50. Прилози за историју Српске православне цркве 1, Лепосавић, 2006, 269 стр; UDK 271.222(497.11)-9; 271.222 (497.11) – 726.1:929 ISBN 86-82797-49-6 COBISS.SR-ID 133619212

Ауторово издање

**Copyright by author
All right reserved**

Штампа
Драслар партнер, Београд

Тираж: 1000

СР – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

271.222(497.11) – 511.5(497.5)"19"(093)
726.54(=163.41)(497.5) "19"
271.222(497.11)-772(497.5) "19"(093)

ЂУРИЋ, Вељко

Шта ће у Сплиту Свети Сава / Вељко
Ђурић Мишина. - Београд: В. Ђурић, 2007
(Београд : Драслар партнер). - 216 стр. :
илустр. : 21 см

Тираж 1.000. – Библиографија : стр. 207-
213.

ISBN 978-86-905731-2-7

- а) Српска православна епархија далматинска
(Шибеник) – 20в – Историјска грађа
б) Сплит – Црква Св. Саве – 20в –
Историјска грађа

COBISS.SR - ID 142489868